

Nr 188.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till naturskyddslag m. m.; given Stockholms slott den 4 april 1952.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

1. naturskyddslag; och
2. lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation.

GUSTAF ADOLF.

Sam. B. Norup.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

Den egentliga naturskyddslagstiftningen i vårt land omfattar för närvarande två lagar, nämligen lagen den 25 juni 1909 angående nationalparker och lagen samma dag angående naturminnesmärkens fredande. Genom propositionen framlägges förslag till en ny naturskyddslag, som upptager delvis ändrade regler om nationalparker och naturminnesmärken och som dessutom innehåller åtskilliga helt nya bestämmelser till skydd för naturen.

I fråga om nationalparker medför förslaget till naturskyddslag inga egentliga sakliga ändringar. Det samtidigt framlagda förslaget om ändring i expropriationslagen innehåller emellertid den nyheten att mark skall kunna exproprieras för att avsättas till nationalpark.

Beträffande naturminnesmärken föreslås bestämmelser som ge bättre möjligheter till effektivt skydd än de nuvarande reglerna. Enligt propositionen skall sålunda fridlysning kunna ske även utan ägares eller andra rättsinnehavares samtycke. Å andra sidan skall den som genom fridlysning lider intrång av mera väsentlig betydelse vara berättigad till ersättning för skadan. Kostnaderna härför skola bestridas av staten, om ej kommuner eller enskilda ställa medel till förfogande. I övrigt må nämnas att benämningen naturminnesmärke föreslås skola utbytas mot beteckningen naturminne.

Såsom ett helt nytt institut har i förslaget till naturskyddslag upptagits fridlysning såsom naturpark. Syftet med sådan fridlysning skall vara att för fritidsändamål bevara områden som på grund av sin egen eller omgivningens beskaffenhet äro särskilt ägnade att bereda befolkningen rekreation och avkoppling genom umgänge med naturen. Om ersättning skall gälla detsamma som vid fridlysning av naturminne.

En annan grupp nya föreskrifter syfta till skydd mot att landskapsbilden förfulas genom grustäkt eller andra arbetsföretag eller genom vanprydande skyltar, anslagstavlor och inskrifter.

Slutligen innehåller förslaget bestämmelser till skydd mot nedskräpning. De innebära bl. a. att det vid straffansvar förbjudes att skräpa ned i naturen med tomglas, avfall, papper eller dylikt så att därav kan uppkomma obehag av någon betydelse.

I fråga om organisationen av naturskyddsarbetet föreslås att denna skall förbli i stort sett oförändrad.

F ö r s l a g
till
Naturskyddslag.

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser.

1 §.

Naturen utgör en nationell tillgång, som skall skyddas och vårdas.
Envar bör i sitt umgänge med naturen visa varsamhet, så att onödigt skada ej uppkommer.

Nationalparker.

2 §.

I syfte att bevara större sammanhängande område av viss landskapstyp i dess naturliga tillstånd eller i väsentligen oförändrat skick kan kronan tillhörig mark avsättas till nationalpark.

3 §.

Angående nationalparkeres vård och förvaltning förordnar Konungen.
Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger för varje särskild nationalpark meddela de föreskrifter beträffande rätten att färdas över nationalparken eller eljest vistas där ävensom angående ordningen i övrigt inom området, som finnas erforderliga för att trygga ändamålet med nationalparken.

4 §.

Enligt 3 § meddelade föreskrifter skola ej lända till inskränkning i redan uppkommen enskild rätt.

Ej heller skola sådana föreskrifter föranleda inskränkning i lapparna medgivna rättigheter till bete, skogs fång, fiske eller jakt efter andra djur än björn, lo, älg och örn eller innebära hinder för lapparna att eljest uppehålla sig inom nationalparken eller att där medföra hundar för bevakning av renhjordar.

Naturminnen.

5 §.

Område eller till fastighet hörande naturföremål, som på grund av sin betydelse för kändedomen om landets natur, sin skönhet, egenart eller eljest märkliga beskaffenhet finnes böra särskilt skyddas, må fridlysas såsom naturminne.

6 §.

Beslut om fridlysning meddelas av länsstyrelsen. I beslutet skall grunden till fridlysningen angivas.

I samband med beslutet har länsstyrelsen att meddela de särskilda föreskrifter, som beträffande naturminnets vård och förvaltning eller i övrigt finnas erforderliga för att trygga ändamålet med fridlysningen.

Konungen må förordna, att vården och förvaltningen av naturminne helt eller delvis skall omhänderhavas av myndighet.

7 §.

Medför fridlysning sådan inskränkning i rätten att bebygga mark, att ägaren kan nyttja marken allenast på sätt som står i uppenbart missförhållande till dess tidigare värde, eller tillskyndas honom eljest avsevärt men, är han berättigad till ersättning av kronan för den skada han härigenom lider. Detsamma gäller om innehavare av sådan nyttjanderätt eller annan särskild rätt till marken som upplåtits innan beslutet om fridlysningen meddelades. Ersättning må, om särskilda skäl äro därtill, bestämmas att utgå med visst årligt belopp med rätt för sakägaren eller kronan att erhålla omprövning vid ändrade förhållanden.

Föranleder fridlysningen synnerligt men vid fastighetens nyttjande, må ägaren fordra att fastigheten löses.

8 §.

Då fråga väckts om fridlysning må länsstyrelsen för viss tid, högst tre år, meddela förbud mot att beträffande det berörda området eller föremålet utan länsstyrelsens tillstånd vidtaga åtgärd som strider mot fridlysningens syfte. Om särskilda skäl äro därtill, må förbudets giltighetstid av länsstyrelsen förlängas med högst tre år.

Skulle vägran av tillstånd enligt första stycket medföra sådan inskränkning i möjligheten att nyttja med förbudet avsedd mark på sätt som tidigare skett, att avsevärt men tillskyndas ägaren eller annan rättsinnehavare med avseende å marken, är han berättigad till ersättning av kronan för den skada han härigenom lider. Ersättning skall bestämmas att utgå med visst årligt belopp.

Ersättning enligt denna paragraf må, om skäl äro därtill, avräknas å gottgörelse som sedermera kan komma att utgå jämlikt 7 §.

9 §.

Undantag från fridlysning må av länsstyrelsen medgivas för vetenskaplig forskning eller därmed jämförligt ändamål.

Fridlysning skall av länsstyrelsen upphävas eller i erforderlig mån jämkas,

1. om det på grund av att naturminnet förstörts eller avsevärt förändrats till sin beskaffenhet eller av annan särskild anledning framstår såsom meningslöst eller obehövt att bibehålla fridlysningen eller vissa därvid meddelade bestämmelser; samt

2. om det begäres av någon som genom expropriation förvärvat rätt till sådant nyttjande av naturminnet som icke är förenligt med fridlysningens syfte.

Fridlysning må av länsstyrelsen upphävas eller jämkas,

1. om fridlysningen finnes hindra eller avsevärt försvåra företag av större allmän eller enskild nytta; samt

2. om fridlysningen på grund av omständigheter som ej tagits i beräkning när fridlysningsbeslutet meddelades medför avsevärt större intrång än då förutsatts.

10 §.

Erfordras förberedande undersökning på marken innan fridlysning beslutas eller beslutad fridlysning upphäves eller jämkas, må sådan verkställas genom länsstyrelsens försorg. Därvid skall tillses, att skada å egendom såvitt möjligt undvikas.

11 §.

Beröres naturminne av arbetsföretag och erfordras med anledning därav särskild undersökning av naturminnet eller särskild åtgärd för att bevara det, skall kostnaden därför åvila företaget, såvitt det ej på grund av särskilda förhållanden finnes obilligt.

Undersökning eller åtgärd som avses i första stycket skall vidtagas så skyndsamt som möjligt.

Naturparker.

12 §.

Område, som på grund av sin egen eller omgivningens beskaffenhet är av väsentlig betydelse för befolkningens umgänge med naturen, må fridlysas såsom naturpark.

13 §.

Beslut om fridlysning meddelas av länsstyrelsen. I beslutet skall grunden till fridlysningen angivas.

I samband med beslutet har länsstyrelsen att meddela de särskilda föreskrifter, som finnas erforderliga till tryggande av områdets användning för därmed avsett ändamål samt beträffande allmänhetens rätt att färdas över området eller eljest vistas där ävensom angående allmän ordning i övrigt inom området.

14 §.

Fridlysning må ej ske utan ägarens samtycke, med mindre området blivit i fastställd plan enligt byggnadslagen avsatt för det med fridlysningen avsedda ändamålet.

15 §.

Vad i 7—11 §§ stadgats om naturminne skall i tillämpliga delar gälla även beträffande naturpark.

Särskilda bestämmelser till skydd för växt- och djurarter.

16 §.

Finnes växtart med hänsyn till fara för utrotning böra skyddas på annat sätt än genom att ett eller flera områden fridlysas såsom naturminne, äger Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer meddela förbud att inom landet eller del därav borttaga eller skada växt av den arten där den växer vilt.

17 §.

Föreligger beträffande djurart sådant förhållande som sägs i 16 §, äger Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer meddela förbud att inom landet eller del därav döda, skada eller fånga vilt levande djur av den arten, då det ej sker till försvar mot angrepp å person eller egendom, så ock att borttaga eller skada sådant djurs ägg, rom eller bo.

Om fridlysning av djur vars dödande eller fångande är att hänföra till jakt eller fiske gäller vad därom särskilt stadgas.

18 §.

Förbud enligt 16 eller 17 § skall ej utgöra hinder mot avverkning av skog eller eljest mot marks ändamålsenliga nyttjande.

Särskilda bestämmelser till skydd för landskapsbilden.

19 §.

Kan arbetsföretag, som avser annat än bebyggelse, komma att väsentligt ändra landskapsbilden, bör innan företaget utföres samråd ske med länsarkitekten eller den han anvisar.

20 §.

I fall som avses i 19 § äger länsstyrelsen vid vite förelägga företagaren att vidtaga de åtgärder som, utan att vara oskäligen betungande, må anses erforderliga för att begränsa eller motverka skada på landskapsbilden.

Vad nu sagts skall dock ej gälla, därest frågan om företagets tillåtlighet med hänsyn till dess inverkan på naturen enligt lag skall prövas i särskild ordning.

21 §.

Finnes anledning antaga, att täkt av sten, grus, sand, jord eller därmed jämförliga nyttigheter inom visst område skulle komma att väsentligt ändra landskapsbilden, äger länsstyrelsen förordna, att sådant arbetsföretag icke må utföras inom området utan länsstyrelsens tillstånd. Ej må förordnandet inkräkta på rätt, som meddelas genom inmutning enligt gruvlagen eller genom beslut av Konungen.

I samband med tillstånd må länsstyrelsen meddela sådana föreskrifter att företagets menliga inverkan på landskapsbilden såvitt möjligt begränsas eller motverkas.

Vägras tillstånd eller meddelas föreskrifter enligt andra stycket och tillskyndas därigenom markens ägare eller annan rättsinnehavare med avseende å fastigheten avsevärt men, är han berättigad till ersättning av kronan för den skada han lider. Ersättning må bestämmas att utgå med visst årligt belopp, med rätt för sakägaren eller kronan att erhålla omprövning vid ändrade förhållanden.

22 §.

Vill någon utomhus varaktigt anbringa tavla, skylt, inskrift eller därmed jämförlig anordning för reklam, propaganda eller liknande ändamål, bör han, om anordningen på grund av sin storlek eller av annan orsak kan komma att störa landskapsbilden, samråda med länsarkitekten innan anordningen anbringas.

23 §.

Finnes anordning som avses i 22 § vara uppenbart vanprydande i landskapsbilden, må länsstyrelsen vid vite förelägga anordningens ägare eller, om denne ej är känd, ägaren av den mark, där anordningen är uppsatt, att avlägsna anordningen eller vidtaga de särskilda åtgärder därmed som länsstyrelsen finner erforderliga.

Har någon enligt första stycket ålagts att avlägsna där omförmäld anordning må, om särskilda skäl föranleda därtill, ersättning för förlust lämnas honom av allmänna medel med belopp högst motsvarande kostnaderna för anordningens anskaffande, anbringande och borttagande.

24 §.

Vad i 22 och 23 §§ stadgats skall ej gälla i fråga om anordning, vars tillåtlighet skall prövas i särskild ordning.

25 §.

För område som genom märklig naturbeskaffenhet eller naturskönhet är av särskilt intresse må länsstyrelsen, i den mån så finnes lämpligt för att skydda landskapsbilden, förbjuda att anordning som avses i 22 § anbringas utomhus annorledes än å byggnad till upplysning om på stället bedriven affärsrörelse eller annan verksamhet.

Förbud som nu sagts skall anses innefatta jämväl förbud mot åtgärder för att vidmakthålla dylik anordning, vilken tillkommit innan förbudet trädde i kraft.

Särskilda bestämmelser till skydd mot nedskräpning.

26 §.

Envar skall tillse att han ej skräpar ned i naturen med glas, papper, avfall eller annat, så att därav kan uppkomma otrevnad eller skada för annan.

27 §.

Har på viss plats i naturen skräpats ned eller eljest osnyggats och har därav för närboende eller andra uppkommit obehag av betydighet eller uppenbar fara för skada till person eller egendom, äger länsstyrelsen, i den mån det kan ske utan oskäligt betungande, vid vite ålägga den som vållat eller eljest är ansvarig för nedskräpningen eller osnyggandet att iordningställa platsen samt vidtaga erforderliga förebyggande åtgärder för framtiden.

Vad nu sagts skall dock ej gälla, där enligt särskilda föreskrifter frågan om platsens iordningställande skall prövas i annan ordning.

Behandlingen av ersättningsfrågor.

28 §.

Har fråga väckts om åtgärd enligt denna lag, äger länsstyrelsen förelägga den som vill göra anspråk på ersättning eller fordra inlösen av fastighet att inom viss tid, minst två månader, göra anmälan därom hos länsstyrelsen, vid påföljd att han eljest skall hava förlorat sin talan.

Vad i fråga om ersättning eller lösen avtalats eller uppenbarligen förutsatts skola gälla mellan kronan och sakägare skall gälla jämväl mot den som efter det rätten till gottgörelse uppkom förvärvat sakägarens rätt i avseende å fastigheten.

29 §.

Har ej överenskommelse träffats om ersättning enligt 7, 8 eller 21 § eller om inlösen av fastighet och har icke den, som vill göra anspråk på ersättning eller fordra inlösen, jämlikt 28 § första stycket förlorat sin talan, åligger det honom att väcka talan mot kronan hos expropriationsdomstolen inom ett år från det laga kraft åkommit det beslut, varå anspråket grundas, vid påföljd att han eljest går rätten därtill förlustig.

Kronan äger, då fråga väckts om fridlysning jämlikt 5 eller 12 §, vid expropriationsdomstolen väcka talan mot sakägare om fastställande av de villkor som vid fridlysning skola gälla beträffande ersättning eller inlösen. Kommer beslut om fridlysning av det innehåll som förutsatts vid expropriationsdomstolen icke till stånd inom ett år från det målet avgjorts genom lagakraftgående dom, skall domen ej längre vara bindande för parterna.

30 §.

Är fastighetsägaren enligt 7, 8 eller 21 § tilkommande ersättning bestämmd att utgå på en gång och har fastigheten genom den åtgärd som för-
anlett rätten till ersättning undergått sådan minskning i värde att den kan
antagas ej utgöra full säkerhet för fordran, för vilken fastigheten svarade
då rätten till ersättning uppkom, skall ersättningen nedsättas hos länssty-
relsen; och skall om fördelning och utbetalande av beloppet samt verkan
därav i tillämpliga delar gälla vad som är stadgat för det fall att enligt la-
gen om expropriation nyttjanderätt eller servitutsrätt upplåtes.

Har förlust å fordran som avses i första stycket uppstått till följd av att
nedsättning ej skett, skall fordringens innehavare njuta ersättning av kro-
nan för förlusten mot avskrivning å fordringshandlingen. Detsamma gäller,
där förlust tillskyndats fordringens innehavare därigenom att ersättning bli-
vit för lågt beräknad och densamma till följd av överenskommelse mellan
kronan och den ersättningsberättigade eller av annan anledning ej blivit
prövad av domstol. I sistnämnda fall skall talan om ersättning väckas vid
expropriationsdomstolen.

31 §.

I mål, som enligt denna lag skall upptagas av expropriationsdomstol, skola
bestämmelserna om domstol och rättegång i expropriationsmål i tillämpliga
delar gälla. Är fråga om inlösen av fastighet skola jämväl stadgandena i 7,
8, 10, 48, 49 och 55—60 §§ lagen om expropriation äga motsvarande till-
lämpning. Kronan skall vidkännas å ömse sidor uppkomna kostnader å
målet, såframt ej domstolen med hänsyn till omständigheterna finner skä-
ligt annorlunda förordna.

Ansvarsbestämmelser m. m.

32 §.

Den som bryter mot förbud eller föreskrift som meddelats med stöd av
denna lag straffes med dagsböter.

Har någon åsidosatt stadgandet i 26 § och har förseelsen varit ägnad att
för annan medföra obehag av någon betydighet eller uppenbar fara för ska-
da till person eller egendom, straffes med böter, högst trehundra kronor.

33 §.

Den som gjort sig skyldig till förseelse varom sägs i 32 § skall vara plik-
tig att ersätta all kostnad som föranledes därav.

34 §.

Har någon vidtagit åtgärd i strid mot förbud eller föreskrift som medde-
lats med stöd av 6, 8, 9, 13, 15, 21 eller 25 §, äger länsstyrelsen vid vite före-
lägga honom att rätta vad olagligen skett. Överexekutor äger ock meddela
handräckning för sådant ändamål. Ansökan om handräckning må göras av
allmän åklagare eller länsarkitekt. Begär utmättningsman att kostnad för
förrättning skall förskjutas, må det ske av allmänna medel. I övrigt gälla
enahanda bestämmelser som äro stadgade för det i 191 § utsökningslagen
avsedda fallet.

35 §.

Över länsstyrelsens beslut enligt denna lag må talan föras hos Konungen genom besvär i den ordning som är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut. Konungen äger bestämma att myndighet eller organisation som prövas lämplig därtill må föra sådan talan för tillvaratagande av naturskyddets intressen.

36 §.

Innefattar länsstyrelsens beslut förbud enligt 8 eller 25 § eller förordnande enligt 21 § första stycket skall förbudet lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan. Detsamma gäller beträffande myndighets beslut om förbud enligt 16 eller 17 §.

37 §.

Närmare bestämmelser rörande tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Övergångsbestämmelser.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1953.

Genom lagen upphävas lagen den 25 juni 1909 (nr 56 s. 1) angående naturminnesmärkens fredande och lagen samma dag (nr 56 s. 7) angående nationalparker.

Beträffande nationalpark som tillkommit före nya lagens ikraftträdande skola, till dess Konungen annat förordnar, äldre bestämmelser alltjämt äga tillämpning.

Fridlysning som skett med stöd av lagen angående naturminnesmärkens fredande skall fortfarande gälla. I fråga om sådan fridlysning skola nya lagens bestämmelser tillämpas. Förmenar sakägare sig härigenom lida intrång i sin rätt och är intrånget icke att anse såsom oväsentligt, äger han att senast den 30 juni 1953 hos länsstyrelsen påkalla omprövning av fridlysningen.

Förbud som länsstyrelse meddelat jämlikt 11 eller 13 § lagen angående naturminnesmärkens fredande skall äga fortsatt giltighet till dess annat förordnas.

Vad i lag eller annan författning stadgas om naturminnesmärke skall efter ikraftträdandet av denna lag i stället hava avseende å naturminne.

Förslag

till

Lag**angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189)****om expropriation.**

Härigenom förordnas att 1 och 108 §§ lagen den 12 maj 1917 om expropriation samt rubriken till 108 § samma lag¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Gällande lydelse:)**(Föreslagen lydelse:)*

1 §.

Fastighet, som — — — det nödigt:

1. för befästning — — — sandflykt förebygges;

¹ Senaste lydelse av 1 § se SFS 1950:603 och av 108 § jämte rubrik se SFS 1942:356.

(Gällande lydelse:)

11. för att i kronans ägo överföra jordområde av synnerligen märklig naturbeskaffenhet, för dess avsättande såsom naturminnesmärke;

12. för att — — — — — för yrkesfisket.

Särskild rätt, som i avseende å fastighet tillkommer annan än kronan, må ock exproprieras, om Konungen prövar det nödigt för ändamål som nu är sagt; och må expropriation enligt Konungens förordnande jämväl äga rum för upphävande av särskild rätt till område, som är avsatt till nationalpark.

11. Särskilda bestämmelser om expropriation av naturminnesmärke, kulturhistoriskt märklig byggnad eller fornlämning.

(Föreslagen lydelse:)

11. för att bevara område såsom nationalpark eller naturminne;

Särskild rätt, som i avseende å fastighet tillkommer annan än kronan, må ock exproprieras, om Konungen prövar det nödigt för ändamål, som nu är sagt.

11. Särskilda bestämmelser om expropriation för naturskyddsändamål eller för att bevara kulturhistoriskt märklig byggnad eller fast fornlämning.

108 §.

Fråga om att jordområde skall exproprieras för att avsättas såsom naturminnesmärke må väckas endast av vetenskapsakademien.

Expropriation för att bevara område såsom nationalpark eller naturminne må äga rum endast till förmån för kronan samt, då fråga är om naturminne, för kommun eller sådan förening eller stiftelse, vars huvudsakliga uppgift är ägnad naturskydd och som kan på ett betryggande sätt ansvara för egendomen.

Fråga om expropriation — — — — — för egendomen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1953.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 22 februari 1952.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, DANIELSON, ZETTERBERG, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Norup, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *införande av en naturskyddslag m. m.* och anför därvid följande.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade dåvarande chefen för jordbruksdepartementet den 27 september 1946 numera presidenten K. E. Elliot, filosofie doktorn N. Dahlbeck, professorn C. R. Florin, ledamoten av riksdagens andra kammare, lantbrukaren K. Hj. Gustafson, arkitekten S. A. Lindström, numera överdirektören G. H. Nilsson samt numera överingenjören K. J. A. Westman att verkställa utredning om lagstiftning angående naturskyddet m. m. Åt Elliot uppdrogs att vara ordförande.

Utredningsmännen, vilka antogo benämningen naturskyddsutredningen, ha i december 1950 avgivit betänkande med förslag till naturskyddslag m. m. (SOU 1951: 5).

Över betänkandet ha, efter remiss, utlåtanden avgivits av kammarkollegiet, statskontoret, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen — som bifogat yttranden från samtliga skogsvårdsstyrelser — riksantikvarieämbetet, vattenfallsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Västmanlands, Gävleborgs, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, statens lönenämnd, svenska naturskyddsföreningen — som bifogat yttranden från Göteborgs biologiska förening, Hallands naturskyddsförening, Norrköpings biologiska förening, Skånes naturskyddsförening, sällskapet Dvalin i Jönköping och Örebro biologiska förening — samfundet för hembygdsvård, skid- och friluftsförbundet, svenska reklampförbundet, Riksförbundet Landsbygdens folk, svenska jägareförbundet, svenska annonsörers förening, svenska landskommunernas förbund, Sveriges riksidrottsförbund — som bifogat yttrande från svenska orienteringsförbundet — samt Sveriges skogsägareförbund. Vid vissa länsstyrelser remissvar ha fogats yttranden från myndigheter och organisationer inom länet. Sålun-

da har länsstyrelsen i Stockholms län bifogat yttrande från länsarkitekten i länet, länsstyrelsen i Uppsala län yttranden från länsarkitektkontoret, överlantmätaren och länsjägmästaren i länet, länsstyrelsen i Södermanlands län yttranden från länsarkitekten och en inom länet verksam naturvårdskommitté, länsstyrelsen i Kalmar län yttranden från Ölands landskapsmot, styrelsen för Kalmar läns fornminnesförening och Kalmar naturvetenskapliga sällskap, länsstyrelsen i Kristianstads län yttrande från länsarkitekten i länet, länsstyrelsen i Malmöhus län yttranden från poliskamrarna och byggnadsnämnderna i Malmö och Hälsingborg, länsarkitekten i länet och styrelsen för Skånes hembygdsförbund, länsstyrelsen i Hallands län yttranden från länsarkitekten i länet och Hallands naturskyddsförening, länsstyrelsen i Skaraborgs län yttranden från länsarkitekten och landsfogden i länet, Skaraborgs läns naturskyddsförening och Skaraborgs läns jaktvårdsförening, samt länsstyrelsen i Jämtlands län yttrande från föreningen Heimbygdas i Östersund naturskyddsnämnd.

Huvuddragen i naturskyddsutredningens förslag.

Den egentliga naturskyddslagstiftningen i vårt land omfattar för närvarande två lagar, nämligen lagen den 25 juni 1909 angående naturminnesmärkens fredande och lagen samma dag angående nationalparker. Dessutom finnas åtskilliga bestämmelser till naturens skydd inom speciallagstiftningen, t. ex. i vattenlagen, byggnadslagen och byggnadsstadgan, skogsvårdslagen, väglagstiftningen samt jaktlagstiftningen och fiskelagstiftningen. Vissa centrala uppgifter på naturskyddets område ha tillagts vetenskapsakademien, inom vilken naturskyddsärendena behandlas av en särskild naturskyddskommitté. Akademiens befogenheter såsom naturskyddsorgan äro emellertid begränsade och de anslag som ställts till dess förfogande i denna dess egenskap äro jämförelsevis små.

Naturskyddsutredningen framhåller i sitt betänkande, att naturskyddet för att fylla de anspråk, som man i våra dagar är berättigad att ställa, icke såsom nu i stort sett kan inskränkas till att endast avse skydd, huvudsakligen ur vetenskaplig-kulturell synpunkt, för vissa växt- och djurarter och för särskilda, avgränsade områden. Utvecklingen inom det svenska samhället har fortskridit därhän, att det uppkommit ett påtagligt behov av skydd och vård av naturen över huvud och de värden den skänker av alla slag, kulturella, sociala och ekonomiska. För att detta behov skall bli tillgodosett fordras enligt utredningens mening en omdaning såväl av den gällande naturskyddslagstiftningen som av naturskyddets organisation. Vid denna omdaning bör särskilt tillses, att de sociala synpunkterna komma mera till sin rätt än enligt hittillsvarande ordning.

På lagstiftningens område har utredningen funnit sig böra begränsa sig till att i huvudsak syssla med den egentliga naturskyddslagstiftningen, d. v. s. den lagstiftning som har till ändamål att ge naturen det skydd som behövs

särskilt ur kulturell och social synpunkt. Denna lagstiftning bör enligt utredningens mening sammanföras till en författning, benämnd naturskyddslag. Förslag till sådan lag framlägges i betänkandet. Den speciallagstiftning som betingas av naturskyddets betydelse ur rent ekonomisk synpunkt har utredningen icke befattat sig med. I den mån ändringar i speciallagstiftningen skulle visa sig påkallade böra de enligt utredningens mening vidtagas särskilt inom de berörda områdena — jordbruk, skogsbruk, fiske, jakt o. s. v.

I fråga om naturskyddets organisation har utredningen kommit till den slutsatsen att det bör inrättas en särskild, central myndighet, statens naturvårdsnämnd, som har till uppgift att tillgodose naturskyddet och som är utrustad med nödiga befogenheter och tillräckliga ekonomiska möjligheter.

Det torde måhända vara på sin plats att först ge en kort sammanfattning av vad betänkandet innehåller och att sedermera återkomma med en något fylligare redogörelse för de särskilda förslagen och vad de innebära. Beträffande motiveringen för förslagen ber jag att i huvudsak få hänvisa till betänkandet.

Förslaget till naturskyddslag upptager till en början bestämmelser om nationalparker och om fridlysning av naturminnen, avsedda att ersätta 1909 års lagar angående nationalparker och angående naturminnesmärkens freddande. Därjämte innehåller förslaget flera helt nya bestämmelser.

I fråga om nationalparker innebär förslaget inga egentliga sakliga nyheter.

Beträffande naturminnesmärken eller såsom utredningen kallar dem, naturminnen, ger förslaget bättre möjligheter till ett effektivt skydd än de regler som nu gälla. Fridlysning skall sålunda kunna meddelas även mot ägares eller andra rättsinnehavares vilja. En förutsättning härför skall dock principiellt vara att vederbörande erhåller ersättning. Vården och förvaltningen av naturminnena skall i regel ankomma på det allmänna och omhänderhas av olika myndigheter. Såväl kostnaderna för fridlysningsförfarandet som förvaltnings- och vårdkostnaderna skola bestridas av statsanslag, om ej andra medel stå till förfogande för ändamålet.

Såsom ett helt nytt institut har i förslaget upptagits fridlysning såsom naturpark. Avsikten med naturparkerna skall vara att trygga allmänhetens tillgång till områden som på grund av sin egen eller omgivningens beskaffenhet äro särskilt ägnade att bereda befolkningen rekreation och avkoppling genom umgänge med naturen. Jämväl fridlysning av område såsom naturpark skall kunna ske mot ägarens bestridande under förutsättning att ersättning utgår till honom. Vården och förvaltningen av naturpark skall i regel ankomma på ägaren.

En annan grupp nya bestämmelser syfta till skydd för landskapsbildn. Sålunda föreskrives, att planering av sådant arbetsföretag, som kan medföra att landskapsbildn väsentligt ändras bör ske i samråd med naturvårdsmyndigheten. Har ett dylikt arbetsföretag kommit till stånd utan att naturskyddsintressena blivit vederbörligen beaktade, skall

länsstyrelsen kunna ålägga företagaren att vidtaga skäligen åtgärder för att undanröja eller minska skadorna på naturen. I fråga om vissa särskilda slag av arbetsföretag, nämligen täkt av sten, grus, sand, jord eller därmed jämförliga nyttigheter innehåller förslaget dessutom en bestämmelse som ger länsstyrelsen befogenhet att för begränsade områden förordna att sådant företag icke får utföras utan länsstyrelsens tillstånd. Tillstånd skall dock i regel icke kunna vägras utan att ersättning gives. I anslutning till nu nämnda stadganden givas föreskrifter i syfte att hindra att landskapsbilden förfulas genom reklam- och propagandaanordningar. Sådana anordningar av bestående art — skyltar, anslagstavlor och inskrifter — skola i regel icke få varaktigt anbringas utomhus inom synhåll från allmän trafikled eller annan plats, till vilken allmänheten har tillträde, med mindre tillstånd därtill lämnats av ortens byggnadsnämnd.

Slutligen innehåller förslaget bestämmelser som avse att skydda naturen mot n e d s k r ä p n i n g. Bestämmelserna innebära dels att nedskräpning med tomglas, avfall, papper eller andra skräpande föremål förbjudes, dels att affischer och andra reklam- eller propagandaanordningar av icke bestående art skola borttagas sedan de förlorat sin aktualitet.

Den föreslagna nya centrala naturskyddsmyndigheten, statens naturvårdsnämnd, föreslås skola bestå av sju ledamöter, utsedda av Kungl. Maj:t. Nämnden skall ha ett kansli under ledning av en befattningshavare i byråchefs tjänsteställning. Förutom denne böra enligt betänkandet hos nämnden finnas anställda en byrådirektör samt viss kontors- och skrivpersonal. Det förutsättes att under nämnden skola sortera ett hundratal lokala ortsombud. Utredningen har ansett sig kunna räkna med att dessa poster skola kunna besättas med frivilliga krafter.

Yttrandena.

Remissinstanserna ha i allmänhet antingen tillstyrkt att utredningens förslag till n a t u r s k y d d s l a g lägges till grund för lagstiftning eller lämnat förslaget i huvudsak utan erinran. Icke så få understryka, att de finna förslaget värdefullt och väl ägnat att fylla de krav som kunna ställas på en modern naturskyddslagstiftning. Åtskilliga anmärkningar ha emellertid framförts, huvudsakligen beträffande detaljer men i några fall också mot vissa grundsatser och grundläggande bestämmelser.

Meningarna om förslaget att inrätta en central statlig n a t u r v å r d s m y n d i g h e t äro betydligt mera delade. Remissinstanserna anse visserligen i regel att en ny naturskyddsorganisation behövs och att denna organisation bör ha större resurser och befogenheter än den nuvarande. Men blott ett tjugotal remissinstanser godtaga i princip den organisation som utredningen föreslagit och av dessa acceptera de flesta förslaget blott med tvekan eller under förutsättning att jämkningar vidtagas däri. De övriga förorda anknytning till någon befintlig myndighet eller organisation i den mån de icke helt avstyrka förslaget.

I några yttranden hemställes att naturskyddsutredningens förslag i sin helhet måtte omarbetas. Denna ståndpunkt intages av *länsstyrelsen i Skaraborgs län*, *länsstyrelsen i Västerbottens län* och *Riksförbundet Landsbyggens folk*. Förbundet anser, att naturskyddsutredningen gjort såväl naturskyddslagstiftningen som den planerade naturskyddsorganisationen alltför omfattande och att båda böra bringas ned till skälig storlek.

En närmare redogörelse för remissvarens innehåll kommer senare att lämnas i samband med den mera utförliga behandlingen av utredningens olika förslag. Redan nu torde jag emellertid få återge vissa i yttrandena framförda allmänna synpunkter och anmärkningar av principiell innebörd, huvudsakligen avseende förslaget till naturskyddslag.

Några remissinstanser, bland dem *domänstyrelsen*, ha särskilt betonat vikten av att naturskyddet vida mer än hittills inriktas på positiva, skapande åtgärder, på vård av naturen och dess värden i stället för på enbart skydd av densamma. *Skid- och friluftsförbundet* och *skogsvårdsstyrelsen i Stockholms län* finna det ur denna synpunkt lämpligt att överge uttrycket naturskydd och att i stället genomgående använda uttrycket naturvård, vilket i sig inbegriper också naturskydd. Den föreslagna lagen bör därför enligt dessa två remissinstansers mening kallas naturvårdslag. Samma uppfattning uttalas av *Örebro biologiska förening* och *Södermanlands läns naturvårdskommitté*.

Naturskyddsutredningens uttalande att naturskyddet i stort bör omfatta skydd och vård av naturen med hänsyn till dess betydelse ur såväl kulturell och social som ekonomisk synpunkt har vunnit anslutning eller lämnats utan erinran av det övervägande antalet remissinstanser. Detsamma gäller den av utredningen tillämpade metoden att behandla det kulturella och sociala naturskyddet i naturskyddslagen och att lämna det ekonomiska åt speciallagstiftningen. *Domänstyrelsen* anmärker dock, att direktiven för utredningen synas ge vid handen, att också de bestämmelser till naturens skydd som finnas i speciallagstiftningen borde ha tagits upp till närmare granskning. Styrelsen nämner 2 kap. 3 § vattenlagen såsom exempel på en i speciallag given bestämmelse till naturens skydd som icke är tillfyllest.

Den förskjutning mot de sociala synpunkterna som den föreslagna naturskyddslagen innebär, främst genom de däri intagna bestämmelserna om fridlysning såsom naturpark, har väckt tillfredsställelse på åtskilliga håll. En del remissinstanser åter äro mera kritiskt inställda. Särskilt ifrågasättes i vissa yttranden lämpligheten av att i en naturskyddslag inrymma regler om naturparker, i vilka det måhända kan bli svårt att skydda naturen mot överkan.

Reglerna att fridlysning skall kunna genomföras tvångsvis men att i så fall ersättning skall lämnas ha i princip vunnit allmänt gillande. Hos bl. a. *statskontoret* ha dessa regler emellertid väckt starka betänkligheter ur statsfiansiell synpunkt.

Departementschefen.

1909 års naturskyddslagstiftning syftar till att bevara särskilda naturföreteelser, som äro av speciellt intresse huvudsakligen ur vetenskaplig och estetisk synpunkt. Däremot ger den ej något skydd för naturen och landskapet i allmänhet. Jag delar utredningens och remissinstansernas uppfattning, att en naturskyddslagstiftning med så begränsade syften och verkningar icke är tillräcklig i dagens läge.

Den snabba utveckling som ägt rum på skilda områden har nämligen medfört, att naturen tagits i anspråk på ett helt annat sätt än tidigare. Nätet av kommunikationsleder har blivit tätare och befolkningen mera rörlig. De ekonomiska värdena i naturen ha blivit föremål för en allt intensivare exploatering och naturens estetiska värden ha rönt en ökad uppskattning, som bl. a. tagit sig det uttrycket, att allmänheten i större utsträckning utnyttjar naturen för friluftsliv.

Givetvis har den antydda utvecklingen inneburit intrång på naturen. På sina håll har naturen också utarmats och förfulats. Faran för en fortgående förstöring minskas visserligen genom det ökade naturskyddsintresse, som vuxit fram hos allmänheten huvudsakligen under inflytande från de ideella organisationer, vilka genom upplysning och propaganda verkat för att stärka intresset för naturens skydd och vård. Men detta utesluter icke behovet av en naturskyddslagstiftning, som bättre än den nuvarande svarar mot tidens anspråk. Kravet på en sådan lagstiftning understrykes också starkt av alla dem som syssla med naturskyddsfrågor.

Det förslag till naturskyddslag som utredningen framlagt är resultatet av omsorgsfulla utredningar och grundliga överväganden. Vid remissbehandlingen har förslaget fått ett välvilligt mottagande. Även jag finner det väl ägnat att, med vissa jämkningar, upphöjas till lag. Jag har intet att erinra mot det av utredningen tillämpade förfarings sättet att i naturskyddslagen upptaga allenast sådana bestämmelser som ha till huvudsyfte att tillgodose de sociala och kulturella synpunkterna och att lämna åt speciallagstiftningen att sörja för naturskydd ur mera utpräglat ekonomisk synpunkt. De nya bestämmelser som föreslås angående naturparker och skydd för landskapsbilden m. m. finner jag i stort sett väl avvägda, dock med det undantaget att förslaget om reglering av utomhusreklamen synes mig alltför omständligt och tyngande. Jag biträder också förslaget att fridlysning skall kunna genomföras tvångsvis men att ersättning då skall utgå för uppkommande förlust. I vissa avseenden böra emellertid enligt min mening de av utredningen föreslagna ersättningsreglerna jämkas. I övrigt vill jag beträffande förslaget till naturskyddslag i detta sammanhang endast tillägga, att jag i och för sig finner visst fog för den av vissa remissinstanser framförda åsikten att lagen borde kallas naturvårdslag. Med hänsyn till att uttrycket naturskydd vunnit hävd torde dock övervägande skäl tala för att den av utredningen föreslagna rubriceringen bibehålles.

Vad härefter angår frågan om naturskyddets organisation, har utredningens förslag i denna del mött stark kritik i remissvaren. Kritiken har visserligen ej så mycket riktats mot själva grundtanken, att det bör finnas ett statligt organ för ledning av naturskyddsverksamheten, utan mera mot det sätt, varpå utredningen velat realisera denna tanke. Vad som förekommit vid remissbehandlingen synes emellertid ge vid handen att tiden ännu icke är mogen för att tillskapa ett centralt naturskyddsorgan som ingår i eller an knytes till statsförvaltningen. I avvaktan därpå bör enligt min mening tillämpningen av naturskyddslagstiftningen liksom hittills i huvudsak ankomma på länsstyrelserna under medverkan av vetenskapsakademien och befintliga frivilliga sammanslutningar på naturskyddets och landskapsvårdens områden. Vissa vårdande och förvaltande uppgifter synas dock böra överlämnas till andra myndigheter. För att de frivilliga sammanslutningarna skola kunna fullgöra sina uppgifter bör understöd av statsmedel lämnas i större omfattning än nu.

Såsom framgått av det anförda finner jag statsmakternas åtgärder med anledning av naturskyddsutredningens förslag för närvarande böra i stort sett begränsas till att en ny naturskyddslag genomföres. Förslag till sådan lag har — på grundval av utredningsförslaget — utarbetats inom jordbruksdepartementet. Innan jag mera utförligt berör lagstiftningsspörsmålen torde jag emellertid få upptaga organisationsfrågan till närmare behandling. Lagtextens utformning är nämligen i viss utsträckning beroende av hur denna fråga löses.

Naturskyddets organisation.

Gällande ordning.

Till grund för naturskyddsverksamheten i vårt land ligga för närvarande, såsom redan nämnts, bl. a. 1909 års båda lagar angående nationalparker och angående naturminnesmärkens fredande. Avsättning av visst område till nationalpark sker genom beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen, och området förvaltas därefter av vetenskapsakademien. Med avseende å naturminnesmärken gäller, att befogenheten att förordna om fridlysning tillkommer vederbörande länsstyrelse. Sådant förordnande får dock ej meddelas med mindre ansökan gjorts eller tillstyrkts av vetenskapsakademien. Ej heller får i allmänhet fridlysning upphävas utan att vetenskapsakademiens yttrande inhämtats. Alla fridlysningsbeslut skola registreras dels hos länsstyrelserna och dels hos vetenskapsakademien, som för ett riksregister över fridlysta naturminnesmärken.

Utöver befattningen med nationalparker och naturminnesmärken har vetenskapsakademien åtskilliga andra viktiga uppgifter på naturskyddets område. I författningsfrågor som beröra naturskyddsintressena anlitas sålunda akademien regelmässigt som remissinstans. Den föranstaltar vidare om un-

dersökningar och inspektioner i naturskyddssyfte samt ombesörjer utgivandet av två publikationsserier angående naturskydd. Med visst fog kan därför akademien sägas intaga ställningen av centralt organ för naturskyddet i allmänhet. Inom akademien har bildats en särskild kommitté för naturskyddsärendenas behandling, vetenskapsakademiens naturskyddskommitté. Denna har fem ledamöter, vilka skola utses för en tid av tre år, företrädesvis bland akademiens ledamöter, och vilka skola företräda sakkunskap i botanik, zoologi, geologi och fysisk geografi. Kommittén utser lämplig person till sin sekreterare. Till avlönande av denne samt till förvaltningen av nationalparkerna och naturskyddsverksamheten i övrigt erhåller akademien statsbidrag från särskilt anslag å IX ht. Anslaget har under de sista åren varit uppfört med 22 100 kronor.

På mera begränsade områden ha åtskilliga statliga verk och myndigheter befattning med naturskyddsfrågor. Domänstyrelsen skall sålunda i viss utsträckning biträda vetenskapsakademien med vården och förvaltningen av nationalparkerna. Styrelsen har vidare fått såsom särskild uppgift att sörja för skydd av naturminnesmärken på den kronomark, som styrelsen förvaltar. Åt kammarkollegiet har uppdragits att bevaka naturskyddsintressena i vattenmål. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har att tillse att vägarna i riket såvitt möjligt mjukt och naturligt inpassas i landskapet och icke skada områden av märklig naturbeskaffenhet. Byggnadsstyrelsen och länsarkitekterna äro ansvariga för att bebyggelseplaneringen sker med tillbörlig hänsyn till naturskyddsintresset, och fiskeristyrelsen utövar viss tillsyn över sjöar och vattendrag bl. a. ur naturskyddssynpunkt. I övrigt må blott nämnas, att riksantikvarieämbetet samt lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen jämte deras underlydande myndigheter ofta i sin verksamhet få beröring med naturskyddsspörsmål.

Naturskyddsarbete bedrivs även av flera olika enskilda organisationer, främst svenska naturskyddsföreningen och samfundet för hembygdsvård.

Svenska naturskyddsföreningens program är att bevara och om möjligt öka skönheten i det svenska landskapet, verka för att naturtillgångarna utnyttjas på rätt sätt utan vandalism, öka folkets kunskap om svensk natur och svensk djur- och växtvärld, bevara orörd natur åt framtidens vetenskapliga forskning, vårda naturen som glädje- och hälsokälla för människorna samt lära folket att uppträda hyfsat i skog och mark. Föreningen har ungefär 5 000 medlemmar. Dessutom äro till föreningen anslutna 29 lokala naturskyddsföreningar med tillhoppa omkring 4 000 medlemmar. För att vidmakthålla och sprida intresset för naturskydd utger föreningen bl. a. en tidskrift, »Sveriges natur». För sin verksamhet erhåller föreningen bidrag från ett särskilt anslag under IX ht. Detta anslag är för budgetåret 1951/52 uppfört med 12 000 kronor. Därjämte har föreningen under en följd av år uppburit bidrag ur jaktvårdsfonden. År 1950 utgick sådant bidrag med 15 000 kronor.

Samfundet för hembygdsvård har enligt sina stadgar till uppgift att främja den svenska hembygdsvården. Denna sin uppgift skall samfundet fylla bl. a.

genom att verka för att natur och kulturminnen skola bevaras och vårdas och för att behörig hänsyn skall visas landskapet och bygden, när större arbetsföretag planeras och utföras. Samfundet har omkring 10 000 enskilda medlemmar. Dessutom ingår däri ett betydande antal hembygdsföreningar och andra korporationer. I allt omfattar den svenska hembygdsrörelsen omkring 100 000 medlemmar. I likhet med svenska naturskyddsföreningen har samfundet en egen tidskrift, »Bygd och natur». Dessutom må nämnas att hos samfundet inrättats en vägvårdsbyrå, å vilken är anställd en vägvårds-konsulent. Denne har till huvudsaklig uppgift att tillhandagå väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och dess lokala förvaltningar med råd och upplysningar hur landskapsvården lämpligen skall kunna tillgodoses i samband med olika vägbyggen. Hans verksamhet bedrivs under medverkan av en vägvårdskommitté, i vilken ingå representanter, förutom för samfundet, även för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vetenskapsakademiens naturskyddskommitté och svenska naturskyddsföreningen m. fl. Till bestridande av kostnaderna för vägvårdsarbetet erhåller samfundet bidrag med 15 000 kronor från anslag å VI ht. För samfundets övriga verksamhet utgår bidrag från anslag å VIII ht. Detta anslag är för närvarande uppfört med 25 000 kronor.

Naturskyddsutredningens förslag.

Naturskyddsutredningen framhåller till en början, att det enligt dess mening måste finnas ett centralt statligt organ som har att övervaka naturskyddsverksamheten och se till att den följer de uppdragna riktlinjerna. I detta sammanhang förklarar sig utredningen icke kunna förorda att ledningen av naturskyddet får bli kvar hos vetenskapsakademien. Redan den omfattning som naturskyddsuppgifterna kunna beräknas få efter den planerade omdaning gör det mindre lämpligt att belasta vetenskapsakademien med dessa uppgifter. Eftersom naturskyddet enligt förslaget skall utvidgas bl. a. så att sociala synpunkter erhålla ökat utrymme, skulle vidare akademiens expertis med dess utpräglad vetenskapliga inriktning icke komma att täcka hela verksamhetsområdet.

Såsom allmänna riktlinjer för utformningen av det nya centrala naturskyddsorganet angives i betänkandet att det bör vara fast organiserat och utrustat med tillräckliga resurser i arbetskraft och medel. Det bör ha till uppgift ej blott att övervaka tillämpningen av naturskyddslagstiftningen utan också att främja ett positivt vårdande av naturen, bl. a. med hänsyn till dennas betydelse ur ekonomisk synpunkt. Beträffande organets ställning inom statsförvaltningen anföres, att denna fråga tydligen kan lösas antingen så att en helt fristående myndighet tillskapas eller så att anknytning sker till något bestående centralt verk eller till ett departement. Utredningen har för sin del kommit till den uppfattningen att den lämpligaste utvägen är att låta organet få formen av en fristående nämnd, bestående av företrädare för olika berörda intressen och utrustad med ett kansli med ett begränsat antal befattningshavare för ärendenas beredning och expediering.

I enlighet härmed föreslår utredningen, såsom jag redan nämnt, att för den centrala ledningen av naturskyddet skall inrättas en »statens naturvårdsnämnd» som skall lyda direkt under jordbruksdepartementet. Nämnden skall enligt förslaget bestå av sju ledamöter, varav en ordförande och en vice ordförande, alla utsedda av Kungl. Maj:t för en tid av tre år. Till nämnden skall vara knutet ett kansli, vars chef skall ha byråchefs ställning med placering i lönegraden Cp 10. Det förutsättes vidare att ytterligare en högt kvalificerad befattningshavare skall vara anställd på kansliet. Denne befattningshavare skall ha byrådirektörs tjänsteställning och vara placerad i lönegraden Ce 29. I övrigt skola på kansliet finnas en kontorist och ett skrivbiträde, varjämte extra skrivhjälp och extra hjälp med budskickning skall kunna få anlitas vid förefallande behov. Slutligen föreslås att nämnden skall äga utse lokala ortsombud på skilda platser i landet. Utredningen räknar med att till dylika ortsombud skola kunna förvärfvas frivilliga krafter, som åtaga sig uppdraget utan annan gottgörelse än ersättning för resor.

De årliga kostnaderna för naturvårdsnämnden ha av utredningen beräknats till 94 200 kronor, varav 62 000 kronor för avlöningar och 32 200 kronor för omkostnader. Såsom engångskostnad i samband med nämndens inrättande har utredningen upptagit ett inventarieanslag å 10 000 kronor.

Utredningen förutsätter att naturvårdsnämnden skall kunna lita till svenska naturskyddsföreningen och samfundet för hembygdsvård såom remissinstanser. Någon förändring av dessa två organisationers ställning föreslås icke.

Yttrandena.

Vad utredningen anfört därom, att naturskyddet bör erhålla en fastare organisation och att ledningen av verksamheten bör ankomma på staten har i princip vunnit anslutning i så gott som alla remissyttrandena. Förslaget att för detta ändamål inrätta en självständig myndighet, statens naturvårdsnämnd, har däremot föranlett mycket delade meningar. De flesta remissinstanserna kritisera förslaget ur olika synpunkter och många förorda andra lösningar. Åtskilliga framlägga flera alternativa förslag.

Förslaget tillstyrkes av *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, riksantikvarieämbetet, länsstyrelsen i Västmanlands län, Ölands landskapsmot, Kalmar naturvetenskapliga sällskap, byggnadsnämnden i Hälsingborg, länsarkitekten i Hallands län, skogsvårdsstyrelsen i Kronobergs län, skogsvårdsstyrelsen i Örebro län och Norrköpings biologiska förening.*

Av dessa yttrar *länsstyrelsen i Västmanlands län*, att det torde vara mest ändamålsenligt att i enlighet med utredningens förslag anförtro ledningen av naturskyddsarbetet åt en fristående central myndighet. Länsstyrelsen ser visserligen icke med någon större glädje att nya ämbetsmyndigheter tillskapas, men finner det i detta fall nödvändigt att så sker för att den erforderliga effektiviseringen av naturskyddet skall komma till stånd. *Riksantikvarieämbetet* understryker likaledes, att en självständig nämnd sådan som den

föreslagna är mest ändamålsenlig. Ämbetet anser, att ingen besparing skulle kunna göras genom att anknyta det centrala naturskyddsorganet till någon bestående myndighet. Den av utredningen föreslagna organisationen är nämligen av så liten omfattning, att den icke skulle kunna inskränkas i något avseende genom en dylik anknytning. Enligt vad ämbetet framhåller är det också av vikt, att den nya naturvårdsinstitutionen får utveckla sig fritt efter sin egenart utan tryck eller påverkan från en äldre organisation med helt andra huvuduppgifter. *Länsarkitekten i Hallands län* finner förslaget om en naturvårdsnämnd riktigt och anser det icke vara möjligt att anknyta detta organ till något av våra nuvarande ämbetsverk. Han tillägger emellertid, att det möjligen kan tänkas att naturvårdsmyndigheten skulle kunna inrymmas i ett centralt verk för planfrågor, om ett sådant skulle komma till stånd. *Byggnadsnämnden i Hälsingborg* uttalar att den administrativa apparat som föreslås inrättad förefaller blygsam, och *Norrköpings biologiska förening* förklarar sig vara synnerligen tillfreds med förslaget om en statens naturvårdsnämnd samt tillägger, att behov av ett sådant naturvårdsinstitut har förelegat sedan länge. *Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* har vid sitt tillstyrkande knutit bland annat den reservationen, att naturvårdsnämnden icke borde ta befattning med vägfrågor. Styrelsen anför att den nuvarande anordningen med en hos samfundet för hembygsvård anställd vägvårdskonsulent, vars arbete utföres under medverkan av en vägvårdskommitté, innebär en smidig arbetsform, inom vilken naturskyddets intressen kunna väl tillvaratagas på vägväsendets område. Om vägfrågorna dessutom skulle behöva underställas naturvårdsnämnden, skulle detta medföra en besvärande och onödig tidsutdräkt.

I helt avstyrkande riktning uttalar sig bl. a. *länsstyrelsen i Skaraborgs län*. Länsstyrelsen anför:

Utredningens förslag om inrättande av en särskild naturvårdsmyndighet, benämnd statens naturvårdsnämnd, måste länsstyrelsen avstyrka. De beräknade kostnaderna för denna myndighets verksamhet äro visserligen relativt måttliga, men tendensen att även utan tvingande skäl inrätta nya allmänna verk och befattningar måste särskilt i nuvarande ekonomiska läge anses förkastlig. Något påtagligt behov av att det statliga inflytandet på naturskyddsverksamheten stärkes genom inrättande av ett nytt speciellt organ för denna verksamhet kan länsstyrelsen icke finna föreligga och utredningens argumentering för inrättande av ett sådant organ finner länsstyrelsen icke övertygande.

Länsstyrelsen i Östergötlands län och *Riksförbundet Landsbygdens folk* hemställa på liknande grunder att den organisatoriska frågan skall göras till föremål för ny utredning.

Skogsvårdsstyrelsen i Jämtlands län och *Skaraborgs läns jaktvårdsförening* ifrågasätta, om icke statens naturvårdsnämnd skulle kunna undvaras och naturskyddsärendena handläggas helt lokalt av vederbörande länsstyrelser.

Vissa andra remissinstanser ansluta sig i och för sig till tanken på en självständig naturvårdsmyndighet men förorda uppskov med dess inrättande.

Till dessa höra *länsstyrelsen i Uppsala län, länsstyrelsen i Kalmar län och lantbruksstyrelsen*. Även *statskontoret* synes anse förslaget om en naturvårdsnämnd befogat och finner personaluppsättningen jämförelsevis måttfullt beräknad, men motsätter sig dock av statsfinansiella skäl ett omedelbart genomförande av förslaget. *Vattenfallsstyrelsen* uttalar, att den för sin del skulle hälsa tillkomsten av ett representativt officiellt naturskyddsorgan med odelad tillfredsställelse men måste ifrågasätta, om icke det nuvarande statsfinansiella läget kommer att lägga hinder i vägen för inrättandet av ett sådant organ. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* förklarar, att det ur praktisk synpunkt synes olämpligt att redan nu skapa ett fristående ämbetsverk för naturskyddsfrågorna samt att detta möjligen kan bli ett framtidsmål en gång då tiden är mogen att giva en mera uniform behandling åt frågor om vården av landets naturtillgångar och kulturminnen, då lämpligen både naturvård, kulturvård samt jakt- och fiskevård bör kunna skapa en basis för ett sådant ämbetsverk.

I ett stort antal yttranden förordas, att frågan om en förbättrad organisation av ledningen för naturskyddsarbetet skall lösas genom utnyttjande av någon bestående myndighet. Denna utväg anvisas sålunda i allmänhet som ett provisorium av de remissinstanser, som enligt vad jag nyss sagt i princip ansluta sig till förslaget om ett fristående organ men icke vilja tillstyrka dess omedelbara genomförande. Även på många andra håll anses ett befintligt ämbetsverk vara att föredra framför den av utredningen föreslagna naturvårdsmyndigheten. Såsom skäl härför åberopas, förutom statsfinansiella hänsyn, främst farhågor för att naturvårdsnämnden icke skall bli tillräckligt effektiv. I detta hänseende anmärkes särskilt att nämnden enligt utredningens förslag fått en alltför svag lokal förankring för att kunna väl fylla sina uppgifter. Denna synpunkt framhålles bl. a. av *skid- och friluftsförbundet* och *skogsvårdsstyrelsen i Stockholms län*, vilka avgivit så gott som likalydande yttranden. De uttala, att en organisation med endast 100 oavlönade lokalombud lindrigt sagt är alltför blygsam för en myndighet som skall ansvara för hela den svenska naturvården. Önskemål om en bättre lokal representation framställas också av *domänstyrelsen* och *Örebro biologiska förening*.

I enlighet härmed föreslå de remissinstanser, som anse ledningen av naturskyddet böra anförtros åt någon redan befintlig myndighet, regelmässigt att uppgiften skall överlämnas till något centralt verk med lokal administration. I utredningens betänkande har anförts att de ämbetsverk som i första hand kunde komma i åtanke till ställningen såsom central naturvårdsmyndighet syntes vara domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, riksantikvarieämbetet, skogsstyrelsen och kammarkollegiet. Även vid remissbehandlingen ha vissa av dessa verk särskilt framhållits såsom lämpliga, men också andra lösningar ifrågasättas.

För en förläggning till riksantikvarieämbetet av det centrala naturskyddsarbetet uttalar sig *svenska naturskyddsföreningen*, vars styrelse anser att frågan om förbättrande av naturskyddets organisation tillsvidare lämpligen bör lösas genom att riksantikvarieämbetet utbygges med en naturskyddsinspektion och ökat stöd gives åt befintliga frivilliga sammanslutningar. Härom anför styrelsen följande.

Det är angeläget att för handläggning av naturskyddsärenden finnes en central statlig myndighet med erforderlig överblick och sakkunskap. Men det är samtidigt utomordentligt viktigt, att naturskyddsidéerna hållas verkligt levande, och i detta hänseende är det frivilliga arbetet i föreningsform av stor betydelse. Styrelsen befarar att den av utredningen föreslagna centrala statliga myndigheten, med tanke på den lokala organisation som förutsättes skola uppbyggas och de arbetsuppgifter i övrigt som tillagts densamma, redan från början är underorganiserad. Samtidigt hyser styrelsen farhågan, att inrättandet av den statliga myndigheten kan föranleda, att föreningen icke får den förstärkning av sin ekonomi som under alla förhållanden är behöfvig. Det vore synnerligen olyckligt, om det i framtiden bleve så, att vi finge en statlig myndighet och en riksförening, av vilka icke någonsin kunde fungera tillfredsställande. Styrelsen delar slutligen den av Örebro biologiska förening och Skånes naturskyddsförening uttalade uppfattningen att en starkare lokal organisation är nödvändig.

Av dessa skäl har styrelsen övervägt, huruvida man icke tills vidare bör gå en något annan väg än den utredningen förordat och sikta mot anknytning till något redan befintligt statligt verk. Styrelsen anser för sin del att det utan tvekan bästa vore att i så fall anknyta naturskyddet till riksantikvarieämbetet. Detta ämbetsverk har för fornvården en landsomfattande organisation med landsantikvarier och länsföreningar, som visat påtagligt intresse även för naturskyddet, samt med ett mycket stort antal lokala ombud i orterna. En självständig naturskyddsmyndighet skulle för att kunna fungera vara nödsakad att antingen försöka anlita riksantikvarieämbetets organisation eller också uppbygga en egen. Det måste innebära en utomordentlig arbets- och kostnadsbesparing samt tidsvinst att välja det förra alternativet. Om detta alternativ befinnes riktigt, bör emellertid även myndigheten själv knytas samman med riksantikvarieämbetet.

Styrelsen vill framhålla, att fornvård och naturskydd icke äro motstridiga utan måste gå hand i hand. Riksantikvarieämbetets ämbetsområde omfattar för övrigt som bekant icke allenast de egentliga fornminnena från äldsta tider utan även kulturminnen från senare epoker. Bådadera ingå i en miljö, kring vilken naturen utgör ramen, något som också riksantikvarieämbetet har till fullo klart för sig. Vad man kallar naturen är ju också i stor utsträckning en kulturell produkt, ett resultat av tusenårig hävd. Naturskyddet är därför också till stor del inriktat på att bevara det under generationer bildade kulturlandskapet. Att se det hela som en enhet är enbart rationellt.

Enligt styrelsens mening vore tills vidare lämpligast att under riksantikvarieämbetet ställdes en naturskyddsinspektion med tämligen vidsträckt handlingsfrihet. Denna inspektion bör självfallet organiseras så stark som möjligt. Om inspektionen har det större ämbetet så att säga bakom ryggen, vinnes redan därigenom en viss elasticitet som är av värde. Måhända hör det även nämnas, att det kan vara svårt att finna en fullt lämplig chef för ett mycket litet ämbetsverk och att inordnandet under en större organisation jämväl av denna anledning kan vara önskvärt.

För överläggning i viktigare frågor bör naturskyddsinspektionen ha tillgång till vetenskapligt skolade rådgivare på olika områden. Det mest ändamålsenliga kan synas vara att tillskapa en särskild rådgivande nämnd. Svenska naturskyddsföreningens styrelse kan dock eventuellt tills vidare såsom hittills tjänstgöra såsom remissinstans. Förbättras föreningen arbetsmöjligheter, minskas ytterligare det omedelbara behovet av en särskild nämnd. Och styrelsen, som inom sig har representanter för olika grenar av naturvetenskapen, håller före, att den skulle kunna tillföra inspektionen erforderlig speciell sakkunskap och i övrigt biträda denna, helst om föreningen får ekonomiska möjligheter att mot arvode anställa ett antal sakkunniga konsulenter i olika delar av landet. För närvarande har föreningen endast en sådan konsulent. Naturskyddskonsulenter i de olika länen — eller för större områden — skulle även, såsom Skånes naturskyddsförening antytt, kunna jämte länsarkitekterna och landsantikvarierna ingå i lokala nämnder och på så sätt ge naturskyddet en väsentligt förbättrad förankring ute i landet.

Styrelsen kan icke underlåta att understryka, att den anser livaktigheten hos den frivilliga ideella riksföreningen vara av största vikt. Utan en fast kärna av den art som föreningen nu strävar att vara skulle naturskyddsarbetet riskera att sjunka samman. En statlig myndighet måste företrädesvis bli övervakande. Propagandan för naturskyddsidéerna bör, så som styrelsen ser saken, lämpligen skötas av en enskild ideell förening. Svenska naturskyddsföreningen är måhända för närvarande alltför löst organiserad, men denna brist torde lätt kunna avhjälpas. Att öka anslutningen till föreningen ute i landet till önskvärd omfattning är ett mera mödosamt arbete, men bör säkert, om den ekonomiska ryggraden förstärkes, kunna lyckas. Redan för närvarande finnes ett avsevärt antal lokala organisationer, men organisationsarbetet kan likväl alltjämt sägas vara i sin linda.

Styrelsen vill därför framhålla det angelägna i att riksföreningen under alla omständigheter får möjlighet att bli fullt livsduglig. Genom förstärkning av anslagen till föreningen kan inom en begränsad kostnadsram åstadkommas mycken nytta.

Till förmån för riksantikvarieämbetet yttra sig även *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, skogsvårdsstyrelsen i Blekinge län och länsstyrelsen i Norrbottens län*. Sistnämnda länsstyrelse anser visserligen, att något direkt behov av en central naturvårdsmyndighet icke föreligger, eftersom det redan finns åtskilliga myndigheter inom statsförvaltningen som var och en inom sitt område skulle kunna tillvarataga naturskyddsintressena. För den händelse det skulle anses ofrånkomligt att samla naturskyddsuppgifterna hos ett centralorgan bör emellertid enligt länsstyrelsens mening detta ske hos riksantikvarieämbetet. Som skäl härför anför länsstyrelsen bl. a. följande.

Av historiska skäl har ämbetet, som tillkom i början av 1600-talet, till en början varit inriktat på bevarandet av fornminnen, vilket bäst torde visas av de insamlingar av uppgifter, som förekommo under 1600-talet. Intresset har därefter inriktats jämväl på kulturminnesmärken. Nära sammanhängande härmed torde vara intresset, att dessa skola återfinnas i en omgivning, som ej vanvårdats ur naturskyddssynpunkt. Detta intresse torde helt naturligt komma att utsträckas till ett önskemål att bevara och skydda kulturlandskapet. Härifrån torde steget ej vara långt till att anse ämbetet skickat jämväl

att handlägga naturskyddsfrågor över huvud taget. Länsstyrelsen förmenar, att ämbetet därvid skulle vara synnerligen betjänt av sin lokala organisation ute i länen och kommunerna. Vidare är att märka, att ämbetet står i nära kontakt med fornminnes- och hembygdsföreningar. Det synes länsstyrelsen angeläget, att jämväl dessa föreningar i högre grad än hittills inrikta sina krafter på naturskyddet. Det kan antagas, att naturskyddsintressena i så fall skulle bliva levande jämväl ute i de olika bygderna. För länsstyrelsen skulle det därför framstå som tilltalande, om organisationerna för naturskydd och hembygdsvård kunde grunda ett ingående samarbete och eventuellt förenas till enhetliga organisationer.

Såsom en av flera tänkbara myndigheter föreslås riksantikvarieämbetet av länsstyrelsen i *Blekinge län*, länsstyrelsen i *Hallands län*, *lantbruksstyrelsen*, *länsarkitekten i Stockholms län* och *Skaraborgs läns naturskyddsförening*.

Riksantikvarieämbetet, vilket såsom förut nämnts tillstyrker utredningens förslag, avböjer emellertid att fungera som naturvårdsmyndighet. Med anledning av att utredningen diskuterat möjligheten att tillägga ämbetet denna funktion anför ämbetet bl. a.:

Riksantikvarieämbetet utgör tillsammans med statens historiska museum ett ämbetsverk med riksantikvarien som chef, underställt vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien, i vilken akademi riksantikvarien är självskrivnen sekreterare. Akademien har helt och hållet humanistisk inriktning och saknar naturvetenskaplig kompetens.

Som i utredningen framhålls har riksantikvarieämbetet, vars huvuduppgift är att handlägga frågor rörande skötsel och vård av landets fornminnen och byggnadsminnen, även utfört praktiskt naturvårdsarbete. Detta arbete har emellertid varit begränsat till de naturmiljöer, i vilka minnesmärkena ingå. Denna form av naturvård är för ämbetsverket fullt naturlig och hör följaktligen fortsättas. Övriga naturskydds- och naturvårdsärenden, de naturvetenskapliga och de sociala, ligga däremot helt utanför ämbetsverkets och akademiens intressesfär. Detta torde också vara orsaken till att utredningen avstyrkt naturvårdsnämndens anslutning till riksantikvarieämbetet.

Två ledamöter av riksantikvarieämbetet äro av annan mening och anse att ledningen av naturskyddsverksamheten utan olägenhet bör kunna anförtros åt en naturvårdsbyrå inom ämbetet.

Förslag att anlita *domänstyrelsen* såsom centralt naturskyddsorgan framföres av *länsstyrelsen i Uppsala län* och *statskontoret*, vilka dock båda i princip anse, att denna lösning bör vara ett provisorium i avvaktan på att en fristående naturvårdsmyndighet så måningom kan komma till stånd. *Älvsborgs läns skogsvårdsstyrelse* finner också domänstyrelsen mest lämplig, därest ett centralorgan överhuvud anses behöfligt.

Såsom ett bland flera ämbetsverk, vilka böra kunna fullgöra uppgiften som naturvårdsmyndighet nämnes domänstyrelsen av *länsstyrelsen i Hallands län*, *lantbruksstyrelsen*, *riksantikvarieämbetet* och *Skaraborgs läns naturskyddsförening*. Sistnämnda förening framhåller bl. a., att domänstyrelsen visat sig väl skickad att leda naturskyddsverksamheten genom det synnerligen omfattande och välorganiserade arbete som styrelsen hittills

utfört på området. *Lantbruksstyrelsen* uttalar om domänstyrelsens förut-sättningar för uppgiften följande.

Vad domänstyrelsen beträffar äger detta verk förutom betydande erfarenhet om naturskyddsfrågor även en särskild hela landet omfattande erfarenhet om värderingar. Erinras må också, att domänstyrelsen genom sam-verkan med statens fritidsnämnd i viss utsträckning utnyttjas för uppgifter av liknande art, nämligen i fråga om dispositionen och skötseln av mark, som användes för fritidsändamål. Domänstyrelsen representerar dessutom en myndighet med fast uppbyggd lokal organisation.

Domänstyrelsen själv önskar emellertid ej komma i fråga. Domänstyrelsen bör, heter det i dess yttrande, såsom centralorgan inom ett affärsdri-vande verk icke belastas med flera administrativa uppgifter än de som för närvarande ankomma på styrelsen.

En lösning med skogsstyrelsen såsom centralorgan förordas av *skogsvårdsstyrelsen i Stockholms län* samt *skid- och friluftsförbundet*. De anse, såsom redan nämnts, att den föreslagna naturvårdsnämnden skulle komma att få för svaga lokala förankringar men att denna brist bör kunna avhjälpas genom att nämnden anslutes till skogsstyrelsen. De anföra härom i sina yttranden:

Det enda av nu befintliga ämbetsverk, som bör vara lämpligt att hand-hava naturvårdsfrågorna, synes vara skogsstyrelsen med dess underlydande organ ute i länen, d. v. s. skogsvårdsstyrelserna. Skogliga och därmed beslök-tade frågor bör vara huvudparten av naturvårdsfrågorna. Skogsvårdsstyrel-sernas länsskogvaktare ha en mera intim kontakt än några andra, när det är fråga om kontakt med såväl naturen som markernas ägare. Den nuvarande skogsvårdslagen, vars efterlevnad tillses av skogsvårdsstyrelser-na, gäller nu för ca 79 procent av landets skogar.

Skulle sålunda något nytt ämbetsverk med effektiva lokala organ icke för närvarande böra skapas, torde skogsvårdsstyrelseorganisationen vara lämpligast att omhändertaga naturvårdsfrågorna.

Äsikten att ledningen av naturskyddet bör kunna överlämnas åt skogs-styrelsen företrädes också av *länsstyrelsen i Kronobergs län* och *länsstyrel-sen i Kalmar län*, av vilka den sistnämnda dock anser att det vore lyckligast, om en fristående myndighet kunde inrättas. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* och *Riksförbundet Landsbygdens folk*, vilka båda avstyrka utredningens förslag och förorda en överarbetning därav, förklara sig likaledes finna skogsstyrelsen i och för sig mest lämpad att handha de centrala natur-skyddsuppgifterna. *Domänstyrelsen* ifrågasätter om icke en lämplig lösning skulle kunna åstadkommas genom en samordning mellan skogsstyrelsen och en från denna fristående naturvårdsnämnd.

Skogsstyrelsen anser goda skäl tala för att ansvaret för naturvården läg-ges på styrelsen och yttrar, att möjligheterna därtill borde undersökas när-mare. Styrelsen utvecklar sin ståndpunkt sålunda.

Formellt sett torde ett införlivande med skogsstyrelsen av den föreslagna byråchefsbefattningen för naturvården icke möta hinder. Såvitt av utred-ningens uttalande kan förstås, skulle den nämnde befattningshavaren vara

en för det speciella arbetet högt kvalificerad person. Därav följer, att de flesta ärenden av rutinmässig natur icke komme att kräva behandling in pleno av ämbetsverket. För ärenden av större vikt, som kräva plenarhandling, torde emellertid sakkunskapen inom naturvårdsområdet för närvarande icke vara tillräckligt företrädd inom själva skogsstyrelsen. Denna måste följaktligen kompletteras endera med nya ledamöter för naturvårdsfrågor eller genom bildande av ett statens naturskyddsråd, naturskyddskommitté e. d., vilket organ sidoställes skogsstyrelsen och tilldelas vissa befogenheter vid behandling i styrelsen av naturvårdsärenden av större vikt. Den senare utvägen synes ge möjlighet för ett större antal experter än den förra och kunde inrymma praktiskt taget samma representation som den föreslagna statens naturvårdsnämnd. En sådan organisation torde ställa sig avsevärt billigare än den av utredningen föreslagna bl. a. därigenom, att de speciella arvoden för ordförande och vice ordförande bortfalla. Kansli- göromålen kunna utföras av skogsstyrelsens befintliga kansli eventuellt med någon utökning av biträdespersonalen.

Några remissinstanser ifrågasätta att byggnadsstyrelsen skall få ställningen av huvudorgan för naturskyddsfrågor. *Länsstyrelsen i Västmanlands län*, som i första hand tillstyrker utredningens förslag, framhåller sålunda att byggnadsstyrelsen redan fullgör vissa naturskyddsuppgifter och därjämte har erforderlig lokal representation genom länsarkitekterna. Länsstyrelsen vill därför som ett alternativ till en fristående statens naturvårdsnämnd i andra hand förorda anknytning till byggnadsstyrelsen. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* anser likaså att byggnadsstyrelsen bör kunna fungera som naturvårdsmyndighet om den förstärkes med särskild sakkunskap i dithörande ämnen. *Länsarkitekten i Stockholms län* anför att en tänkbar lösning av frågan om naturskyddets organisation synes vara att förlägga ledningen till byggnadsstyrelsens kulturhistoriska byrå eller till dess stadsplanebyrå. Samma ståndpunkt intages av *kammarkollegiet*, som anför:

Därest det statliga naturskyddet erhåller den omfattning och utformning, som utredningen förordat, torde den föreslagna organisationen vara i knappaste laget och krav på personalökning äro troligen snart att förvänta, särskilt som det synes bli svårt att inom ramen för den föreslagna personalen erhålla sakkunskap, som behärskar naturskyddets olika grenar. Speciellt torde frågor rörande naturparkerna komma att kräva personal med utbildning och erfarenhet i planlägningsarbete. Detta måste även bli fallet med vissa grupper av ärenden, som röra skyddet för landskapsbilden. Dessa mera ömtåliga och svårbemästrade uppgifter komma att stå i nära samband med den i byggnadslagstiftningen ordnade planeringsverksamheten, som handhaves av länsarkitekter och byggnadsstyrelsen, vilka förfoga över den erforderliga sakkunskapen i dessa frågor. Att inordna naturvårdsmyndigheten i byggnadsstyrelsen synes därför vara förtjänt av övervägande. En sådan anordning förutsätter dock bibehållande av vetenskapsakademiens naturskyddskommitté som en sakkunnig remissmyndighet, något som för kollegiets del under sagda förutsättning förefaller oundgängligt.

Byggnadsstyrelsen själv ställer sig emellertid avvisande till tanken att styrelsen skulle ställas i spetsen för naturskyddsarbetet. Styrelsen förordar att frågan om naturskyddets organisation får vila till dess att statsmak-

terna tagit ställning till verkställda och pågående utredningar rörande planväsendets organisatoriska utformning. I styrelsens yttrande anföres sålunda:

Styrelsen vill erinra om att flera organisationsfrågor inom områden, som hava en viss anknytning till naturvården, för närvarande utredas eller vänta på sin lösning. Sålunda har utredningen om planväsendets uppgifter och organisation nyligen framlagt ett betänkande, vari utredningen visserligen diskuterat inrättandet av ett centralt verk för planfrågor men stannat för att föreslå, att dessa frågor tills vidare omhänderhavas av en omorganiserad planbyrå inom byggnadsstyrelsen. Vidare har utredningen om näringslivets lokalisering för kort tid sedan avlämnat förslag, vilket bl. a. innebär, att en särskild lokaliseringsnämnd skulle inrättas. Slutligen pågår genom särskilda sakkunniga en utredning angående omorganisation av byggnadsstyrelsen. Styrelsen, som i princip anser att inrättande av nya verk eller myndigheter om möjligt bör undvikas, finner för sin del, att ett slutligt ställningstagande till naturvårdsmyndighetens organisation bör ske först i samband med statsmakternas behandling av ovan berörda utredningar.

Den av naturskyddsutredningen berörda möjligheten att lägga ansvaret för naturvården på *lantbruksstyrelsen* har föranlett förslag i denna riktning endast av *länsstyrelsen i Blekinge län* och *två ledamöter i riksantikvarieämbetet*. Utredningens diskussionsvis gjorda uttalande, att uppgiften i fråga eventuellt skulle kunna anförtros åt *kammarkollegiet*, har ej vunnit anslutning i något yttrande.

Skånes naturskyddsförening förordar, att ledningen av naturskyddsarbetet får ankomma på *jordbruksdepartementet*. Föreningen anser, att huvudvikten bör läggas på den lokala verksamheten och att handläggningen av de centrala uppgifterna icke bör behöva kräva större personal än en eller två tjänstemän i departementet.

Från flera håll uttalas den åsikten, att *vetenskapsakademien* bör kunna bibehållas som centralt naturskyddsorgan. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* förordar sålunda att den allmänna tillsynen på naturskyddets olika områden alltjämt får utövas av akademiens naturskyddskommitté, eventuellt förstärkt med någon i sociala naturskyddsfrågor sakkunnig person. *Kammarkollegiet* yrkar, att utredningens lagförslag skall i vissa avseenden modifieras, och anser att om så sker, ingen anledning finnes att ändra den nuvarande ordningen med vetenskapsakademiens naturskyddskommitté såsom ledande organ. Kommittén bör dock enligt kollegiets mening omorganiseras något och få till sitt förfogande heltidsanställd statsavlönad personal i erforderlig omfattning. (För den händelse lagförslaget skulle genomföras oförändrat ifrågasätter kollegiet, som jag redan nämnt, att ledningen av naturskyddet skall övertagas av byggnadsstyrelsen.) *Skogsvårdsstyrelsen i Jämtlands län* gör i första hand gällande, att intet centralorgan erfordras, men förordar för det fall, att ett sådant organ skulle anses behöfligt, att uppgiften anförtros åt vetenskapsakademien. *Poliskammaren i Malmö*, *svenska landskommunernas förbund*, *länsstyrelsen i Jämtlands län* och *länsstyrelsen i Malmöhus län* förorda likaledes vetenskapsakademien som naturvårdsmyndighet. Länsstyrelsen i Malmöhus län utvecklar sin ståndpunkt på följande sätt.

Länsstyrelsen kan för sin del icke finna, att den omständigheten, att akademien är en vetenskaplig institution, skulle hindra densamma att syssla med frågor av förevarande art. Vidare torde av statsfinansiella skäl en särskild organisation för detta ändamål icke böra för närvarande tillskapas. Slutligen vill länsstyrelsen framhålla, att naturskyddet även i fortsättningen till större delen bör utövas lokalt.

Enligt länsstyrelsens mening bör naturskyddet tills vidare lyda under vetenskapsakademien och anknyta till den nuvarande organisationen, enär vetenskapsakademins naturskyddskommitté har en grundlig erfarenhet att bygga på. Med hänsyn till, att de frågor, som uppstå, ofta beröra även riksantikvarieämbetet, förutsätter länsstyrelsen, att ett intimt samarbete äger rum med denna myndighet. Beträffande naturskyddsarbetet i landets olika delar anser länsstyrelsen det vara synnerligen viktigt, att det effektiva stöd, som naturskyddsföreningarna utgöra, tillvaratages och att kontakt därjämte sökes med för saken intresserade lärare vid universitet och högskolor, museiintendenter och landsantikvarier. Till akademien såsom naturvårdsmyndighet bör knytas en kvalificerad heltidsanställd föreståndare, vilken bör förfoga över den biträdespersonal, som visar sig vara oundgängligen nödvändig.

Vetenskapsakademien anser sig emellertid själv icke lämpad att fullgöra alla de åligganden, som enligt utredningen böra ankomma på ett centralt naturskyddsorgan. Akademien yttrar i detta ämne:

Akademien har den 5 juni 1946 i underdånig skrivelse framhållit, att den nuvarande organisationen av det statliga naturskyddet icke kunde på tillfredsställande sätt fylla sina uppgifter, då dessa vuxit och komplicerats på ett sätt, som ej kunnat förutses vid organisationens tillkomst. Detta förhållande har ställts i än skarpare relief genom utvecklingen under de fem år, som förflutit sedan skrivelsen i fråga blev ingiven. Framförallt ha sjöregleringar och andra omfattande tekniska projekt medfört problem, som kräva omfattande undersökningar i naturen och ingående överväganden för att naturskyddsmyndigheten skall kunna erhålla nödig grund för sitt ställningsstagande. Svagheter hos organisationen i dess nuvarande form drabba ingalunda enbart naturintressena, de medföra också allvarliga olägenheter för de nationalekonomiskt viktiga företag, som kunna komma i motsättning till dessa intressen och som ha rätt att kräva all grundlighet från naturskyddsmyndighetens sida i fullgörandet av dess värv.

Akademien anser det därför nödvändigt, att det statliga naturskyddet erhåller en ny, fastare och med större resurser försedd organisation.

På några håll anses den lämpligaste lösningen av organisationsfrågan vara, att svenska naturskyddsföreningen får fullgöra huvudparten av de uppgifter utredningen velat tilldela statens naturvårdsnämnd. Förslag av denna innebörd framlägges sålunda av *skogsvårdsstyrelsen i Jönköpings län*, som i samband därmed yttrar, att föreningen skulle kunna rustas för uppgiften genom utökade statsanslag och att Kungl. Maj:t i gengäld skulle kunna tillsätta en eller flera ledamöter i föreningens styrelse. Skogsvårdsstyrelsen förklarar sig tro att naturskyddsarbetet skulle kunna skötas både smidigare och billigare efter en sådan linje än efter den som utredningen föreslagit. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anlägger liknande synpunkter. *Skånes hembydsförbund* anser att huvudvikten bör läggas vid arbetet i de

lokala naturskyddsföreningarna och att de centrala uppgifterna tillsvidare böra kunna skötas av en ensam befattningshavare. Denne bör enligt förbundets uppfattning vara knuten till svenska naturskyddsföreningen.

Det ifrågasättes också om icke åtminstone en del av de befogenheter, som den föreslagna naturvårdsnämnden avsetts skola erhålla, i stället skulle kunna tilldelas samfundet för hembygdsvård. Önskemål härom framställles av *samfundet*, som anför följande.

Den avdelning inom samfundet, som skapats närmast för vägvården och därmed sammanhängande frågor, har med åren vuxit ut till en rådgivande byrå för landskapsvård med en rad olika arbetsuppgifter; utom vägarna med deras skiftande problem (vägens inkomponerande i landskapet med hänsyn till landskapets karaktär och bebyggelse; detaljutformning av bergskärningar och slänter; förslag till ordnande av rast- och parkeringsplatser; planteringar vid grustag, brobankar, garagen; vård av vägträd och alléer o. s. v.) handläggas även andra ärenden t. ex. behandling av terrängen i samband med kraftverksbyggen och sjöregleringar (på uppdrag av bl. a. kammarkollegiet) landskapsreservat, gränsmärken, ordnandet av planteringar kring bygdegårdar, skolor, kyrkor etc. Dessutom bedrivs en omfattande upplysningsverksamhet vid kurser och föreläsningar, genom tidskriften *Bygd och Natur* och andra skrifter och sedan ett år genom samfundets numera statsunderstödda folkhögskola i Markaryd, där naturskydd och landskapsvård ha en särskilt framskjuten plats på schemat. När det gäller vägvården och närliggande landskapsvårdande frågor har samfundet att tillgå en särskild vägvårdskommitté, tillsatt enligt direktiv av Kungl. Maj:t och med representanter för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, riksantikvarieämbetet, vetenskapsakademiens naturskyddskommitté, samfundet för hembygdsvård, svenska naturskyddsföreningen och föreningen för dendrologi och parkvård. Denna kommitté fungerar f. n. som ett slags naturskyddsråd. Det har visat sig vara en smidig och ur ekonomisk synpunkt fördelaktig anordning. Ett intimt samarbete sker dessutom i alla vägfrågor med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

Denna väg- och landskapsbyrå, som samfundet ämnar utöka med en särskild sektion för naturupplysning bör alltså vara ägnad att kunna utöva en stor del av den verksamhet, som i betänkandet avses. Det skulle också kunna ske till en jämförelsevis ringa kostnad.

Slutligen påyrka åtskilliga remissinstanser med växlande inställning till frågan om ett centralorgan för naturskyddet, att åtgärder skola vidtagas för att förbättra den lokala behandlingen av naturskyddsärenden. *Länsarkitekten i Uppsala län*, som anser att naturskyddsarbetet bör ha sin tyngdpunkt på länsplanet, föreslår sålunda, att till länsstyrelserna skola knytas särskilda naturskyddsråd, i vilka inom länet verksamma tjänstemän med naturskyddsuppgifter samt andra av naturskyddet särskilt intresserade personer skola ingå. För dylika naturskyddsråd — eller rådgivande nämnder — uttala sig också *länsstyrelsen i Uppsala län*, *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*, *skogsvårdsstyrelsen i samma län*, *svenska naturskyddsföreningen*, *Skånes naturskyddsförening* och *samfundet för hembygdsvård*. Av remissyttrandena framgår, att det inom Göteborgs och Bohus, Malmöhus och Södermanlands län redan finnes rådgivande nämnder, vilka tillkommit på frivillig väg.

Svenska naturskyddsföreningen och samfundet för hembyggdsvård föreslå dessutom, att för det lokala arbetet skall anställas ett lämpligt antal särskilda naturvårdskonsulenter.

Departementschefen.

Av den redogörelse jag nu lämnat för remissyttrandena i organisationsfrågan har framgått, att tanken på att tillskapa ett statligt centralorgan för ledning och övervakning av naturskyddsverksamheten i princip vunnit så gott som allmän tillslutning. Däremot har enighet icke kunnat ernås om hur ett sådant organ lämpligen bör vara beskaffat. På denna punkt gå i stället meningarna starkt isär. Utredningens förslag om en fristående naturvårdsnämnd har biträtts av endast ett fåtal remissinstanser. I övrigt har det blivit föremål för allvarlig kritik ur flera synpunkter. På många håll anses det vara att föredra att anförtro uppgiften som central naturvårdsmyndighet åt något redan bestående ämbetsverk. Även mot en sådan lösning ha emellertid riktats anmärkningar, delvis av principiell natur. Därtill kommer att åsikterna om, vilket ämbetsverk som främst borde komma i fråga, äro mycket växlande och att de myndigheter, som utpekats såsom lämpliga, i allmänhet själva ställt sig avvisande. Jag vill också erinra, att några remissinstanser funnit det olämpligt eller onödigt att inrätta något centralorgan samt i stället förordat, att huvudviken skall läggas på lokal verksamhet och åtgärder inom särskilda grenar av naturvården.

Vad sålunda förekommit ger enligt min uppfattning tydligt vid handen att tiden icke är mogen för att förverkliga planerna på ett statligt centralt naturvårdsorgan som skulle svara för ledningen och övervakningen av naturskyddsarbetet i alla dess olika faser. Tills vidare torde därför naturskyddsverksamheten få organiseras på i huvudsak samma sätt som hittills. Vissa förändringar och förbättringar torde dock kunna genomföras. Beaktansvärda uppslag i detta avseende ha framkommit både under utredningsarbetet och vid remissbehandlingen.

Befogenheten att meddela beslut i ärenden enligt den nya naturskyddslagen bör, såsom ock utredningen föreslagit, i allmänhet tillkomma vederbörande länsstyrelse. Härifrån bör dock göras det undantaget att frågor om visst områdes avsättande till nationalpark skola avgöras av Kungl. Maj:t och riksdagen. Dessutom böra vissa ärenden angående fridlysning av växt- och djurarter prövas av Kungl. Maj:t. Jag förutsätter att länsstyrelserna vid handläggningen av naturskyddsärenden komma att i erforderlig utsträckning inhämta yttranden från sakkunniga institutioner. Såsom jag strax skall närmare utveckla böra enligt min uppfattning för detta ändamål främst anlitas vetenskapsakademien, svenska naturskyddsföreningen och samfundet för hembyggdsvård. Det förefaller mig också i hög grad önskvärt att hos länsstyrelserna allmänt inrättas sådana naturskyddsråd som redan finnas i vissa län. Några föreskrifter härom torde emellertid ej lämpligen böra meddelas, utan det bör få ankomma på varje särskild länsstyrelse att

undersöka huruvida behov av och intresse för en sådan organisation föreligger inom länet. En nära till hands liggande utväg att få till stånd ett naturskyddsråd synes vara att låta det bestå av länsarkitekten och landsantikvarien samt en representant för naturskyddsföreningen i länet och en för hembygdsrörelsen. Naturligtvis kunna dock även andra sammansättningar tänkas, och den lösning bör väljas som länsstyrelsen i det särskilda fallet finner lämpligast.

Vården och förvaltningen av naturskyddsobjekt ombesörjes för närvarande beträffande nationalparkerna av vetenskapsakademien, beträffande naturminnesmärken på annan kronomark av den myndighet som har marken under sin förvaltning och beträffande naturminnesmärken på enskild mark av vederbörande ägare. Utredningen har i detta avseende föreslagit de ändringarna, att vården av nationalparkerna skall överflyttas till domänstyrelsen samt att naturminnen på enskild mark skola ställas under förvaltning av vederbörande skogsvårdsstyrelse, såvida ej länsstyrelsen annorlunda förordnar. Till detta förslag kan jag ansluta mig. Vad först beträffar nationalparkerna lär det vara önskvärt att skötseln av dem i högre grad än hittills inriktas på positiva, vårdande åtgärder. För denna uppgift torde domänverket äga större resurser än vetenskapsakademien. Domänverket har också sedan länge biträtt vid vården av nationalparkerna och har dessutom, enligt särskilt bemyndigande, i stor utsträckning ordnat med fredning av skyddsvärda områden på de marker som stå under verkets förvaltning. Till följd härav finnes tillgång till personal med praktisk erfarenhet av naturvårdsarbete både i domänstyrelsen och i dess lokalförvaltningar. I fråga om naturminnen på enskild mark vill jag framhålla, att säkra garantier för en god skötsel ej torde kunna vinnas utan att det allmänna övertager ansvaret för förvaltningen. Vilka organ som därvid skola anlitas kan vara tveksamt, men de starkaste skälen torde tala för skogsvårdsstyrelserna, vilkas personal redan nu rätt ofta torde komma i beröring med naturskyddsfrågor vid sin tillsyn över skötseln av de enskilda skogarna. Av remissyttrandena framgår också att skogsvårdsstyrelserna själva i allmänhet icke ha något att erinra mot att påtaga sig nu ifrågavarande förvaltningsuppgift. Råd och anvisningar för verksamheten kunna vid behov utfärdas av skogsstyrelsen. I likhet med utredningen anser jag därför att som huvudregel bör gälla att förvaltningen av naturminnen på enskild mark skall handhavas av vederbörande skogsvårdsstyrelse. Länsstyrelsen bör emellertid också äga möjlighet att anförtro förvaltningen åt markägaren eller annan enskild person eller sammanslutning som har förutsättningar för att sköta naturminnet på ett tillfredsställande sätt. Skulle det sedermera visa sig att skötseln försummas, bör förvaltningen överflyttas till skogsvårdsstyrelsen. Så bör också ske, om den som erhållit uppdraget begär att bli befriad därifrån.

Den vetenskapsakademien nu tillkommande uppgiften att föra riksregister över naturminnen torde böra överflyttas till domänstyrelsen. Det må anmärkas att domänstyrelsen redan för register över naturföremål och områden som styrelsen själv förklarar fredade.

En synnerligen viktig del av naturskyddsarbetet är den som innefattar utrednings- och rådgivningsverksamhet. Denna del av arbetet torde liksom hittills i huvudsak böra ombesörjas av vetenskapsakademien och olika frivilliga sammanslutningar. Bland de senare torde framför allt svenska naturskyddsföreningen med därtill anslutna lokalföreningar och Ortsombud böra regelmässigt tagas i anspråk som rådgivare åt myndigheterna. Även med samfundet för hembygdsvård bör samråd äga rum, främst på landskapsvårdens område. I ärenden angående fridlysnings av visst område såsom naturpark torde yttrande böra inhämtas från statens fritidsnämnd.

Vad närmare beträffar vetenskapsakademiens framtida ställning inom naturskyddet vill jag nämna, att utredningen avsett att akademiens befattning med naturskyddsfrågor skulle upphöra och övertagas av den nya statliga naturvårdsmyndigheten. Om, såsom jag förutsatt, någon sådan myndighet icke kommer till stånd, synes vetenskapsakademien böra bibehållas som sakkunnigt rådgivande naturskyddsorgan. Dess uppgifter i detta avseende torde emellertid böra begränsas och anpassas efter den vetenskapliga inriktning som kännetecknar akademien. Behov av vetenskaplig expertis torde framför allt göra sig gällande, då fråga är om fredning av större områden t. ex. nationalparker. Jag förutsätter därför att akademien skall medverka bl. a. vid utformningen av reglementen och ordningsföreskrifter för nationalparkerna. Som allmän regel bör gälla att akademien skall höras i alla större naturskyddsfrågor där det kan antagas vara av vikt att vetenskapliga synpunkter bli beaktade. I övrigt räknar jag med att akademien liksom hittills skall bli i stånd att föranstalta om vetenskapliga undersökningar av märkliga naturföreteelser och ta initiativ till skyddsåtgärder.

Ställningen såsom allmänt sakkunnig naturskyddsinstitution torde böra övertagas av svenska naturskyddsföreningen, som enligt min uppfattning bör få tillfälle att i högre grad än nu öva inverkan på naturskyddets gestaltning. Föreningen torde sålunda regelmässigt böra höras i fridlysningsärenden och andra aktuella naturskyddsfrågor av någon betydelse. Såsom jag redan nämnt synes det mig vidare lämpligt att, i den mån naturskyddsråd inrättas hos länsstyrelserna, i dessa få ingå representanter för de till svenska naturskyddsföreningen anslutna lokalföreningarna. Dessa lokalföreningar ävensom riksföreningens Ortsombud torde också på annat sätt böra anlitas för att biträda länsstyrelserna, t. ex. för att verkställa undersökningar på platsen. Slutligen synes det böra ankomma på svenska naturskyddsföreningen att i främsta rummet svara för propaganda och upplysning på naturskyddets område samt att ta initiativ till åtgärder av olika slag. Enligt vad jag inhämtat är föreningen beredd att, efter måttet av de resurser som komma att stå till dess förfogande, påtaga sig de uppgifter jag nu antytt.

Samfundet för hembygdsvård torde böra utnyttjas såsom rådgivande organ beträffande den gren av naturskyddsverksamheten som brukar betecknas med ordet landskapsvård. I enlighet härmed bör enligt min mening

samfundet anlitas som remissinstans företrädesvis i ärenden som röra tillämpning av den nya naturskyddslagens bestämmelser till skydd för landskapsbilden. Det arbete som bedrivs inom samfundets vägvårdsbyrå torde böra fortsättas i samma former som hittills. Enligt vad jag erfarit har samfundet planer på att utvidga området för byråns verksamhet till att omfatta, förutom vägväsendet, även vattenföretag av olika slag. Mot en sådan utveckling har jag intet att erinra. Vad jag nyss anfört om lämpligheten av, att svenska naturskyddsföreningen genom sina lokalföreningar blir representerad i de naturskyddsråd, som må komma att inrättas hos länsstyrelserna, samt att dessa lokalföreningar även eljest anlitas för att biträda länsstyrelserna, äger motsvarande tillämpning i fråga om samfundet och dess hembygdsföreningar. Jag anser också önskvärt att samfundet, i likhet med svenska naturskyddsföreningen, bedriver propaganda och upplysningsarbete samt tar de initiativ, till vilka samfundet finner anledning. Därvid förutsätter jag att denna verksamhet väsentligen begränsas till landskapsvårdens område. Jag har genom överläggningar med representanter för samfundet övertygat mig om, att samfundet är villigt att i mån av tillgängliga resurser medverka i naturvårdsarbetet i enlighet med nu angivna riktlinjer.

Jag har för avsikt att föreslå ökade statsbidrag till det frivilliga naturskyddsarbetet. Till denna fråga torde jag få återkomma.

Förslaget till naturskyddslag.

Inledande bestämmelse.

1 §.

Utredningens förslag inledes i 1 § med vissa allmänna stadganden, som åsyfta att angiva huvudprinciperna för naturskyddet. Sålunda föreslår utredningen en bestämmelse att naturen skall med hänsyn till sin allmänna betydelse ur kulturell, social och ekonomisk synpunkt vårdas som en nationell tillgång. Utredningen anför att lagförslaget närmast tar sikte på naturskyddets kulturella och sociala syften men att i samband med deras beaktande naturligtvis måste anläggas även ekonomiska synpunkter. Detta har utredningen ansett böra komma till direkt uttryck i lagen. Vidare anges i förslaget att vården av naturen skall ske under iakttagande av att markägares och andra rättsinnehavares enskilda intressen tillbörligen beaktas. I ett ytterligare principstadgande föreskrives att envar i sitt umgänge med naturen bör visa varsamhet, så att onödigt skada ej uppkommer.

I 2 § av utredningens förslag stadgas, att »naturvårdsmyndigheten» skall utöva den allmänna tillsynen över skyddet och vården av naturen, och i 3 § anges, att närmare bestämmelser om naturvårdsmyndigheten och angående lagens tillämpning i övrigt skola meddelas i administrativ ordning.

I några yttranden ifrågasättes om de av naturskyddsutredningen föreslagna principstadgandena böra intagas i lagtexten. *Kammarkollegiet* anser, att grundsatserna för lagstiftningen böra framgå tillräckligt klart av de särskilda lagbudena. Att dessutom återge dem i mera allmän formulering kan vålla svårigheter såväl vid lagtillämpningen som i andra avseenden. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* yttrar, att den i 1 § upptagna programförklaringen visserligen utgör ett vackert uttalande, men att befogade anmärkningar likväl kunna framföras mot dess innehåll. Länsstyrelsen framhåller särskilt, att den finner det tveksamt om sociala synpunkter verkligen böra omnämnas i en lag som har till ändamål att bereda naturen skydd och vård. *Svenska naturskyddsföreningen* finner det tveksamt om naturskyddets grundsatser lämpligen kunna sammanträngas i den föreslagna formeln. Däri ges icke någon antydning om att landskapet liksom djur- och växtlivet har så att säga ett egenvärde som är förtjänt av respekt och skydd. En utarmning av djur- och växtliv kan enligt föreningens mening vara beklaglig även om den icke synes utgöra någon direkt förlust ur kulturell, social eller ekonomisk synpunkt. Mot den föreslagna lagtexten kan också anmärkas, att den enligt sin ordalydelse visar alltför litet hän på det vetenskapliga intresset och på intresset att tillvarataga naturens estetiska värden. Vad utredningen kallar den kulturella synpunkten kan icke anses utan vidare omfatta också den estetiska. Om utredningens formel således i dessa hänseenden kan sägas vara för snäv, går den, enligt vad föreningen vidare anför, kanske å andra sidan utöver den lämpliga ramen för en naturskyddslag, då den ställer den ekonomiska synpunkten vid sidan av den kulturella och den sociala. *Samfundet för hembygdsvård* är också av den uppfattningen, att den kulturella synpunkten icke kan anses innefatta den estetiska, och föreslår att ordet »kulturell» skall utbytas mot »vetenskaplig och estetisk». *Domänstyrelsen* anser, att naturens ekonomiska betydelse ej bör nämnas i detta sammanhang men att däremot behovet av naturskydd ur vetenskaplig synpunkt bör komma till direkt uttryck. *Länsstyrelsen i Stockholms län* finner det knappast motiverat att i naturskyddslagens inledande paragraf såsom grund för naturskyddet särskilt hänvisa även till naturens betydelse ur ekonomisk synpunkt.

Departementschefen. Om naturskyddsverksamheten skall bli effektiv, lär den icke kunna begränsas till ingripanden enligt naturskyddslagen. Minst lika viktigt är att allmänheten med hjälp av upplysning och propaganda fostras att ta allt större hänsyn till naturen och dess värden. För organisationer och andra som ägna sig åt sådan upplysnings- och propagandaverksamhet torde det bli av värde att kunna åberopa ett lagbud, i vilket naturskyddets grundläggande idéer sammanfattas i en kort och lättillgänglig formel. Bland annat av denna anledning delar jag utredningens uppfattning att naturskyddslagen lämpligen bör inledas med en allmänt hållen paragraf, där principerna för naturskyddet angivas. Emellertid förefaller det mig som om utredningens förslag i denna del icke är alldeles tillfredsställande ut-

format. Såsom några remissinstanser framhållit, torde tvekan kunna uppstå om den rätta innebörden av uttrycket, att utgångspunkten för naturskyddsarbetet skall vara »naturens allmänna betydelse ur kulturell, social och ekonomisk synpunkt». Det synes mig också onödigt att i detta sammanhang särskilt understryka, att hänsyn skall tagas till markägares och andra rättsinnehavares intressen. Enligt min mening bör därför paragrafen blott innehålla en förklaring att naturen skall skyddas och vårdas såsom en nationell tillgång och en uppmaning till alla och envar att visa varsamhet i sitt umgänge med naturen. Departementsförslaget har utformats i enlighet härmed.

På grund av mitt ställningstagande i organisationfrågan ha de stadganden angående »naturvårdsmyndigheten» som finnas i 2 och 3 §§ av utredningens förslag ej medtagits i departementsförslaget. De bestämmelser i övrigt som utredningen upptagit i 3 § återfinnas i departementsförslaget i 36 §.

Nationalparker.

2—4 §§.

G ä l l a n d e r ä t t. Lagen den 25 juni 1909 angående nationalparker stadgar, att det inom område som blivit avsatt till nationalpark skall vara förbjudet att vidtaga vissa i lagen närmare angivna åtgärder såsom att förstöra eller skada naturföremål, att bearbeta mineralfyndighet eller bortföra mineral, att fälla eller skada växande träd, att jaga och fiska, att medföra hund, att bygga, odla mark eller beta kreatur och att i annonseringssyfte uppsätta tavla, plakat eller annan störande anordning. Enligt en särskild bestämmelse i lagen kan Konungen också, där så finnes lämpligt, meddela förbud mot att nationalpark beträdes. Det föreskrives emellertid tillika, att lagens förbud icke skola leda till inskränkning i redan uppkommen enskild rätt eller i de rättigheter till bete, skogsfång, jakt och fiske, som inom vissa områden av riket äro särskilt medgivna för lapparna. Vidare kan Konungen beträffande varje särskild nationalpark i reglemente eller i annan ordning föreskriva de undantag från lagens bestämmelser som må finnas nödiga för parkens bevakning och skyddande mot fara, för vetenskapliga forskning, för resors underlättande och resandes härbärgerande samt för utövande av den jakt och det fiske, som prövas utan olägenhet kunna medgivas, så ock för annat ändamål, om det är förenligt med det med nationalparken avsedda syftet eller synnerliga skäl därtill äro.

U t r e d n i n g e n erinrar till en början att den gällande lagen icke innehåller någon antydning om vilka skäl som böra ligga till grund för ett beslut om visst områdes avsättande till nationalpark. Enligt utredningens mening måste detta i viss mån betraktas såsom en brist, som nu bör undanröjas bl. a. för att möjliggöra en klarare gränsdragning mellan begreppen nationalpark och naturminne. Syftet med nationalparker bör enligt utredningen vara att åt samtid och eftervärld skydda större sammanhängande områden, utgörande karakteristiska prov på ursprungliga eller av kulturinflytelser

relativt oberörda landskapstyper med tillhörande växt- och djurvärld. Nationalparkerna böra vidare, med de begränsningar som föranledas av hänsynen till naturens bevarande, stå öppna såsom fritidsområden till befordrande av kännedomen om och kärleken till vårt lands natur. Detta innebär att en nationalpark alltid bör ha minst sådan storlek att möjligheter finnas för allmänheten att idka friluftsliv. Därest fråga uppkommer att skydda ett område som ej uppfyller detta storlekskrav, bör det enligt utredningens mening ej avsättas till nationalpark utan i stället fridlysas som naturminne. Utredningen räknar med att, liksom hittills, endast kronomark skall kunna avsättas till nationalpark, men föreslår samtidigt att kronan skall få möjlighet att genom expropriation förvärva enskild mark för ändamålet.

I enlighet med det anförda stadgas i 4 § av utredningens förslag att kronan tillhörig mark kan avsättas till nationalpark för bevarande av större sammanhängande område av viss landskapstyp i dess naturliga tillstånd eller i väsentligen oförändrat skick som en nationell tillgång öppen för alla.

I övrigt anför utredningen att det nuvarande systemet att i lagen räkna upp de åtgärder, som skola vara förbjudna inom nationalparks område, är behäftat med vissa olägenheter. Å ena sidan medför ett sådant förfarande att bestämmelserna i vissa fall bli onödigt stränga och å andra sidan är det svårt att få förbudsbestämmelserna att täcka alla tänkbara fall. Därtill kommer att olika nationalparker fordra olika behandling. Utredningen anser därför mest ändamålsenligt att Kungl. Maj:t får för varje park meddela de bestämmelser som finnas erforderliga för den parken. Rätten att meddela dylika bestämmelser bör av Kungl. Maj:t kunna delegeras till underordnad myndighet. En sådan ordning skiljer sig enligt vad utredningen framhåller i sak föga från den nu gällande, som ger Kungl. Maj:t befogenhet att i reglemente eller annorledes medgiva undantag från lagens förbudsstadganden.

Vad sålunda anförts har föranlett utredningen att i 5 § av sitt förslag upptaga ett stadgande att Konungen eller myndighet som Konungen förordnar äger meddela de särskilda bestämmelser beträffande rätten att färdas över nationalpark eller att eljest där uppehålla sig ävensom angående ordningen i övrigt inom området, som finnas erforderliga till tryggande av nationalparkens syfte. Utredningen anför att stadgandet är avsett att lämna befogenhet att reglera färdsel ej blott på marken genom nationalparks område utan även i luften över området. I 6 § har i anslutning till gällande rätt föreskrivits, att bestämmelser som meddelas med stöd av 5 § ej skola lända till inskränkning i redan uppkommen enskild rätt eller i vissa lapparna tillkommande rättigheter.

Vid remissbehandlingen ha bestämmelserna om nationalparker berörts endast i ett fåtal yttranden. Några remissinstanser ha uttryckligen förklarat sig icke ha något att invända mot utredningens förslag i denna del. Från andra håll ha däremot vissa erinringar framställts. Med anledning av vad utredningen anför om att nationalparkerna böra stå till allmänhetens förfogande såsom fritidsområden yttrar sålunda *vetenskapsakademien*, att man icke under några omständigheter bör tillgodose allmänhetens intressen

på bekostnad av naturskyddet inom nationalparkerna. Akademien tillägger att allmänheten har möjlighet att röra sig helt fritt på de mycket stora områden i Lapplands fjälltrakter, som icke äro nationalparker, och att det därför saknas anledning att uppmjuka skyddsbestämmelserna för nationalparkerna. Även *svenska naturskyddsföreningen* understryker angelägenheten att de nuvarande skyddsbestämmelserna icke luckras upp. I anslutning därtill anför föreningen att det icke synes lämpligt att vid angivande av de ändamål för vilka nationalpark skall kunna inrättas medtaga något om att nationalpark skall vara öppen för alla. Samma anmärkning göres av *skogsvårdsstyrelsen i Skaraborgs län* samt av *kammarkollegiet*, som även i övrigt finner den föreslagna definitionen av nationalparksbegreppet alltför obestämd och anser att den bör utgå. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* synes hysa tvekan, huruvida det är förenligt med grundlagen att helt överlämna åt Kungl. Maj:t att bestämma vad som skall vara tillåtet och förbjudet inom nationalpark. Länsstyrelsen ifrågasätter nämligen om icke grunder för förvaltningen av nationalparkerna böra jämlikt § 77 regeringsformen fastställas av riksdagen. Slutligen anmärker *länsstyrelsen i Malmöhus län* att det föreslagna stadgandet om befogenhet för Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser bl. a. om rätten att färdas över nationalpark knappast torde kunna tolkas så vidsträckt som utredningen avsett. Enligt gängse språkbruk torde med uttrycket »färdas över visst område» förstås att taga sig fram över området gående, åkande, ridande eller med farkost. Vill man inbegripa även trafiken i luften, lär man därför enligt länsstyrelsens uppfattning vara nödsakad att redigera om stadgandet.

Departementschefen. För min del ansluter jag mig till utredningens uppfattning att i lagen bör i korthet anges för vad ändamål avsättning till nationalpark må komma i fråga. Såsom utredningen anført erhålles därigenom bl. a. bättre vägledning för avgörandet, huruvida i det särskilda fallet önskat skydd för ett visst område lämpligen bör åstadkommas genom att området avsättes till nationalpark eller genom att det fridlyses som naturminne. Jag kan också i stort sett godtaga utredningens förslag till lagtext på denna punkt. I likhet med vissa remissinstanser finner jag emellertid mindre lämpligt att i definitionen av nationalparksbegreppet medtaga uttrycket »öppen för alla». Mot detta uttryck kan bl. a. invändas att det icke står i överensstämmelse med den föreslagna regeln om befogenhet för Kungl. Maj:t att stadga inskränkningar i rätten att vistas inom nationalpark.

I övrigt innefattar utredningens förslag beträffande nationalparker i huvudsak endast den nyheten att de föreskrifter, med vilkas hjälp nationalparkernas karaktär av naturreservat skall tryggas, icke längre skola meddelas i lag utan på administrativ väg. Häremot har jag för min del ingenting att erinra. Med en sådan ordning blir det möjligt att smidigare anpassa reglerna för nationalparkernas skötsel efter förhållandena i varje särskilt fall. En annan fördel är, att behovet av positiva vårdande åtgärder kan tillgodoses bättre än om man alltjämt skall vara bunden vid mer eller mindre stela detaljbestämmelser i lagen. Jag vill framhålla att en ram beträffande

skyddsföreskrifternas innehåll kommer att finnas i det nya stadgandet om vad som skall vara ändamålet med inrättande av nationalparker. Därest detta stadgande godkännes av riksdagen, torde därför något ytterligare beslut från riksdagens sida angående grunderna för nationalparkernas förvaltning icke vara erforderligt. Avfattningen av stadgandet i fråga utgör också en garanti för att någon olämplig uppluckring av de nuvarande skyddsreglerna icke skall komma till stånd.

I enlighet med det anförda ha 4—6 §§ i utredningsförslaget i stort sett oförändrade upptagits såsom 2—4 §§ i departementsförslaget. Med anledning av vad länsstyrelsen i Malmöhus län yttrat om innebörden av uttrycket »färdas över» nationalpark vill jag framhålla att, även om detta uttryck närmast leder tanken till färdsel på land eller med båt, intet hinder synes föreligga därunder inbegripa jämväl lufttrafik. Någon omredigering på denna punkt är därför enligt min uppfattning icke behöflig.

Naturminnen.

Bestämmelserna i denna avdelning äro avsedda att träda i stället för lagen den 25 juni 1909 angående naturminnesmärkens fredande. Däri stadgas, att såsom naturminnesmärke må fridlysas område eller till fastighet hörande naturföremål, som är av särskilt intresse för kändedomen om landets natur eller på grund av märklig naturbeskaffenhet eljest synes böra skyddas för framtiden. Fridlysningsförklaring meddelas av länsstyrelsen i det län, där området eller föremålet finnes. Ansökan kan göras av vem som helst som är beredd att betala kostnaderna för förfarandet hos länsstyrelsen och övriga kostnader för fridlysningen, inbegripet värden och förvaltningen av naturminnesmärket.

För att ansökan om fridlysning skall kunna upptagas till prövning fordras, att fastighetens ägare är sökande eller skriftligen medgivit ansökningen. Är detta villkor uppfyllt, skall ansökningen kungöras till underrättelse för möjligen befintliga andra rättsinnehavare i fastigheten. Skulle sådan rättsinnehavare bestrida ansökningen, får den icke bifallas om vederbörande skulle lida intrång genom fridlysningen och intrånget icke är att anse såsom oväsentligt. Vetenskapsakademien skall höras i alla ärenden, i vilka akademien ej själv uppträder såsom sökande, och om akademien icke tillstyrker ansökningen kan någon fridlysning ej komma till stånd. Ej heller får fridlysningsbeslut meddelas, förrän sökanden styrkt, att han låtit utmärka och inhägna naturminnesmärket enligt länsstyrelsens anvisningar. Fridlysningsbeslut skall innehålla de särskilda bestämmelser som finnas nödiga för att freda naturminnesmärket.

Utredningen — som till en början förordar att beteckningen »naturminnesmärke» skall utbytas mot »naturminne» — framhåller i sitt betänkande att det ur allmän synpunkt måste anses otillfredsställande att möjligheterna till fridlysning såsom naturminne helt skola vara beroende av ägares och andra rättsinnehavares samtycke. I enlighet härmed föreslår

utredningen att den nya lagen skall utformas så, att fridlysning kan ske även mot sakägares bestridande. Om så sker, skall enligt förslaget ersättning utgå till vederbörande, dock endast för avsevärt men. Ringare olägenheter skall han vara skyldig att tåla utan ersättning.

En annan nyhet i utredningsförslaget är, att kostnaderna för genomförandet av ett fridlysningsförfarande ej längre skola åvila sökanden utan bestridas av det allmänna. Det förutsättes också att staten i mån av behov skall svara för vården och förvaltningen av naturminnena.

Slutligen må nämnas att utredningens lagförslag icke innehåller någon motsvarighet till de föreskrifter angående förfarandet i fridlysningsärenden som finnas i den nuvarande lagen. Sådana föreskrifter av i stort sett samma innebörd avses i stället skola utfärdas i administrativ ordning.

5 §.

I denna paragraf, som motsvarar 7 § i utredningens förslag, angives vilka objekt som må kunna bli föremål för fridlysning som naturminne. Härom stadgas, i överensstämmelse med vad utredningen föreslagit, att såsom naturminne må fridlysnas område eller till fastighet hörande naturföremål, som på grund av sin betydelse för kännedomen om landets natur, sin skönhet, egenart eller eljest märkliga beskaffenhet finnes böra särskilt skyddas. Angående innebörden av detta stadgande har utredningen anfört att fridlysning bör kunna ske för att skydda ur vetenskaplig, allmänt kulturell eller estetisk synpunkt värdefulla områden och bildningar, växt- eller djursamhällen, lokaler för enstaka växt- eller djurarter och dylikt. Utredningen har tillagt att även ett område med helt vanlig natur bör kunna fridlysnas om det ur nämnda synpunkter är av intresse. Dessa uttalanden föranleda ingen erinran från min sida.

I några remissyttranden har utredningens förslag i denna del blivit föremål för anmärkningar. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* yttrar sålunda att större klarhet skulle vinnas, om i lagtexten gäves några exempel på områden och föremål som må hänföras till naturminnen. *Samfundet för hembygdsvård* anser det böra utsägas, att naturföremål av historisk betydelse skola kunna fridlysnas som naturminnen, och *Svenska jägareförbundet*, *Skaraborgs läns naturskyddsförening* och *Skaraborgs läns jaktvårdsförening* finna det tveksamt, om stadgandet medger fridlysning av områden som användas till rastplatser av sträckande tranor eller andra flyttfåglar.

Vad sålunda förekommit vid remissbehandlingen har icke givit mig anledning att företaga någon jämkning i utredningsförslaget. Detta synes mig vara väl avvägt och fylla alla rimliga anspråk på klarhet. Någon tvekan om att rastplatser för sträckande tranor och dylikt skola kunna fridlysnas som naturminnen bör enligt min mening ej behöva uppkomma. Ingen lär väl vilja förneka, att sådana platser ha betydelse för kännedomen om landets natur.

6 §.

Denna paragraf överensstämmer i sak med 8 § i utredningsförslaget och föreskriver i huvudsak att beslut om fridlysning skall meddelas av länsstyrelsen, som har att i samband med beslutet meddela erforderliga bestämmelser till tryggnad av fridlysningens syfte samt angående naturminnets vård och förvaltning. I anslutning därtill stadgas i paragrafen att Konungen må förordna, att vården och förvaltningen av naturminne helt eller delvis skall omhänderhavas av myndighet.

Vad angår sistnämnda stadgande vill jag erinra, att utredningen förutsett att förvaltningen av naturminne på enskild mark i allmänhet skulle anförtros åt vederbörande skogsvårdsstyrelse. Även åtskilliga remissinstanser tillstyrka en sådan lösning. Andra ställa sig mera tveksamma, och i några yttranden anföres att länsstyrelserna böra ha fria händer att ordna förvaltningen efter vad som finnes lämpligast i varje särskilt fall. Beträffande min inställning till spörsmålet torde jag få hänvisa till vad jag förut anfört vid behandlingen av frågan om naturskyddets organisation.

I fråga om remissbehandlingen torde jag vidare få nämna att svenska naturskyddsföreningen på förevarande punkt anmärkt, att det icke gjorts klart i vad mån fridlysning av naturminne skall utgöra hinder mot t. ex. företag enligt vattenlagen. Med anledning härav vill jag framhålla, att innebörden av gällande rätt torde få anses vara att ett vattenföretag icke får genomföras om det skulle leda till förstöring av ett fridlyst naturminnesmärke. Något skäl att tolka förslaget på annat sätt föreligger tydligen icke. Jag erinrar emellertid att både den nuvarande lagen och förslaget öppna möjlighet att upphäva fridlysning om den är till hinder för företag av större allmän eller enskild nytta.

7 §.

Förevarande paragraf motsvarar 9 § i utredningens förslag, som ger uttryck åt den nya grundsatsen att fridlysning får ske även utan berörda rättsägarers samtycke men att i så fall dessa i princip skola vara berättigade till ersättning.

Stadgandena härom ha i utredningsförslaget utformats så, att därest genom fridlysning markens ägare eller annan rättsinnehavare med avseende å fastigheten tillskyndas avsevärt men, må fridlysningen ej ske utan hans samtycke, med mindre skälig ersättning därför gives. Kan till följd av fridlysningen fastigheten nyttjas allenast på sätt som står i uppenbart missförhållande till dess tidigare värde skall, om ägaren så fordrar, inlösen av fastigheten ske.

I motiveringen framhåller utredningen att en fridlysning regelmässigt måste medföra inskränkningar i möjligheten att nyttja den fridlysta marken. Framför allt torde det ofta vara nödvändigt att i samband med fridlysningsbeslut meddela förbud mot uppodling, avverkning, grustäkt eller andra liknande företag. Mången gång kan emellertid det skydd som åsyftas med fridlysningen vinnas genom åtgärder som innebära blott obetydligt in-

trång för markägaren och andra rättsinnehavare. Sådana ringare olägenheter böra vederbörande enligt utredningens mening vara skyldiga att tåla utan ersättning. Denna grundsats gäller i viss utsträckning redan enligt nuvarande bestämmelser på området. Dessa medge nämligen att — såvitt angår andra rättsinnehavare än ägaren — ett oväsentligt intrång får göras även utan samtycke. Också i byggnadslagstiftningen har, enligt vad utredningen framhåller, den principen genomförts att ersättning utgår endast för skada och intrång av mera väsentlig beskaffenhet.

Utredningen anför vidare att den vid utformningen av sitt förslag till föreskrifter om ersättningsrätt tagit till förebild bestämmelserna i 86 och 122 §§ byggnadslagen den 30 juni 1947. Enligt dessa lagrum äger Konungen respektive länsstyrelsen förordna att inom område, som finnes böra särskilt skyddas på grund av naturskönhet eller av vissa andra likartade skäl, nybyggnad icke må företagas utan länsstyrelsens tillstånd. Det föreskrives emellertid tillika att sådant tillstånd ej må vägras, om avsevärt men därigenom tillskyndas markens ägare, utan att skäligen ersättning gives. Utredningen framhåller att uttrycket avsevärt men förekommer även i 135 § byggnadslagen. I betänkandet erinras emellertid tillika att det för flertalet av de fall, då skada uppkommer genom åtgärd enligt byggnadslagen, gäller en ersättningsregel av annan typ. Denna regel, som återfinnes t. ex. i 22 § byggnadslagen, innebär att ersättning skall utgå, om den ifrågavarande marken till följd av åtgärden kan nyttjas allenast på sätt som står i uppenbart missförhållande till dess tidigare värde. Att den av utredningen föreslagna ersättningsbestämmelsen icke utformats i anslutning till stadgandet i 22 § byggnadslagen utan i stället i enlighet med 86 och 122 §§ samma lag förklaras av utredningen därmed, att förstnämnda paragraf uteslutande tar sikte på skada orsakad genom inskränkning i byggnadsrätten, medan genom fridlysning även annan skada kan tänkas uppstå.

Angående den närmare innebörden av utredningsförslagets ersättningsbestämmelse anføres i betänkandet, att frågan, huruvida i det särskilda fallet uppkommande men skall anses såsom avsevärt, får bedömas efter omständigheterna. Enligt utredningens mening är det dock tydligt, att därest fridlysningen innefattar förbud mot bebyggelse, ersättning kan utgå endast i den mån även glesbebyggelse hindras genom förbudet. Såsom skäl härför anför utredningen att jämlikt den i 5 § byggnadslagen fastslagna principen, enligt vilken för tätbebyggelse av viss mark förutsättes att marken vid planläggning godkänts för ändamålet, någon ersättning för skada, orsakad av att marken ej får tätbebyggas icke kan ifrågakomma.

Beträffande den föreslagna inlösningsregeln yttrar utredningen att liknande stadganden finnas i 21 § byggnadslagen, 24 § lagen om allmänna vägar och 12 § expropriationslagen. Vid utformningen av utredningsförslaget har 21 § byggnadslagen tjänat såsom förebild.

Slutligen anför utredningen, att den icke ansett nödvändigt att i lagtexten utsäges vem som skall betala ersättningen eller, då fråga är om inlösningslösenbeloppet. Utredningen räknar med att kommuner eller enskilda sam-

manslutningar mången gång skola vara villiga att åtaga sig betalningsskyldigheten. I viss utsträckning bör dessutom enligt utredningens mening statsanslag beviljas för ändamålet. I betänkandet framhålls att det bör åligga länsstyrelsen att tillse att erforderliga medel finnas tillgängliga innan beslut om fridlysning meddelas. Det förutsättes att bestämmelser därom skola meddelas i administrativ ordning.

Vid remissbehandlingen har utredningens förslag i denna del i allmänhet tillstyrkts eller lämnats utan erinran. *Länsstyrelsen i Kristianstads län, länsstyrelsen i Skaraborgs län, skogsstyrelsen, Örebro biologiska förening, skogsvårdsstyrelsen i Stockholms län samt skid- och friluftsförbundet* uttala, att möjlighet att tvångsvis få fridlysning till stånd måste finnas, om skyddet av naturminnen skall bli effektivt. Även *kammarkollegiet* anser, att fridlysning i allmänhet bör kunna genomföras med tvång men finner det tveksamt om denna grundsats bör äga obegränsad giltighet. Kollegiet ifrågasätter sålunda, om fridlysning av naturminne inom område, som enligt plan är avsatt för bebyggelse, industri eller trafikändamål, bör få ske utan samtycke av markägaren och plansamhället. Kollegiets tveksamhet gäller även naturminne inom tomt eller trädgård utanför planlagt område.

Vissa andra remissinstanser uttala — utan att formligen avstyrka förslaget — betänkligheter mot detsamma ur statsfinansiell synpunkt. *Statskontoret* erinrar om att det redan under förarbetet till 1909 års naturskyddslagstiftning framställdes yrkande om att fridlysning skulle medges utan saksägares samtycke. Tanken därpå avvisades emellertid av föredragande departementschefen. I propositionen i ämnet uttalade departementschefen som motivering för sitt ställningstagande, att ett bifall till ett sådant yrkande skulle kunna komma att medföra kostnader, lika avsevärda som oöverskådliga. Enligt statskontorets mening äger detta uttalande allttjämt giltighet. *Länsstyrelsen i Blekinge län, domänstyrelsen och lantbruksstyrelsen* uttala sig på ungefär samma sätt som statskontoret.

I fråga om den närmare utformningen av den föreslagna ersättningsregeln anför *kammarkollegiet* att denna regel synes alltför snäv. Kollegiet ifrågasätter om icke ersättning bör utgå för varje olägenhet av någon betydelse som kan visas föreligga. Även *länsstyrelsen i Uppsala län* anser att all verklig skada i princip bör ersättas. *Två ledamöter av byggnadsstyrelsen* uttala, att enligt deras mening byggnadslagens princip att ersättning ej utgår för hinder att använda mark för tätbebyggelse, icke bör äga tillämpning då fråga är om fridlysning enligt naturskyddslagen. *Skogsvårdsstyrelsen i Skaraborgs län* betonar, att full ersättning bör gäldas till sakägarna i alla de fall då dessa på grund av naturskyddsåtgärd hindras att sköta sin skog efter ekonomiska principer. I övrigt må nämnas, att *Örebro biologiska förening* anfört att fridlysning av naturminne i regel är ett riksintresse och att kostnaderna för sådan fridlysning därför böra betalas av staten. Denna grundsats bör enligt föreningens mening komma till uttryck i lagtexten.

Departementschefen. Om man vill bereda ett effektivt skydd åt landets naturminnen, torde det vara ofrånkomligt att öppna möjlighet till fridlys-

ning även i sådana fall, där rättsägare av en eller annan orsak vägrar att lämna sitt samtycke till åtgärden. Jag biträder därför förslaget att fridlysning, om så erfordras, skall kunna genomföras mot vederbörandes bestridande. Att — såsom kammarkollegiet ifrågasatt — därvid göra undantag för naturminnen på mark, som vid planläggning avsatts för bebyggelse eller redan tagits i anspråk till tomt eller trädgård torde icke vara lämpligt. Det är icke uteslutet att man också på dylik mark kan vilja fridlysa t. ex. ett märkligt träd eller något annat enstaka naturföremål. En sådan åtgärd lär i regel ej behöva medföra något nämnvärt intrång, men det är därför ingalunda säkert att markägaren kan förmås att lämna sitt samtycke till åtgärden.

Såsom utredningen framhållit måste en fridlysning regelmässigt föranleda vissa olägenheter för markägaren och andra rättsinnehavare med avseende å fastigheten. Ersättning bör i princip utgå för detta intrång. Några remissinstanser ha uttryckt farhågor för att förslaget på grund härav kunde komma att få menliga och oberäkneliga följder ur statsfinansiell synpunkt. Dessa farhågor förlora emellertid sitt berättigande om man fasthåller vid utredningens ståndpunkt att beslut om fridlysning, som kan ge upphov till ersättningsanspråk, icke får meddelas med mindre länsstyrelsen förvissat sig om att medel för ersättningens gäldande finnas tillgängliga. Statens utgifter för ändamålet kunna då ej överstiga vad riksdagen finner skäl att bevilja i anslag.

Vad beträffar den närmare utformningen av ersättningsbestämmelserna delar jag utredningens uppfattning, att gottgörelse bör utgå endast för intrång, som är av någon mera väsentlig betydelse. I övrigt vill jag framhålla, att det tydligen är önskvärt att överensstämmelse så långt möjligt åvägbringas mellan naturskyddslagen och den lag om förbud mot bebyggelse inom vissa strandområden som för närvarande är under förberedelse inom justitiedepartementet. Enligt vad jag erfarit är avsikten att i sistnämnda lag stadga ersättningsrätt för sådana fall då byggnadsförbud medför att därav berörd mark kan nyttjas allenast på sätt som står i uppenbart missförhållande till dess tidigare värde. Detta är samma princip som gäller i flertalet fall enligt byggnadslagen, och det ligger tydligen nära till hands att tillämpa den även eljest då begränsningar i rätten att bebygga mark föreskrivas till främjande av allmänna intressen. Såsom utredningen framhållit kan emellertid fridlysning av naturminne mången gång lända fastighetsägaren och andra rättsinnehavare till men jämväl på annat sätt än genom att byggnadsrätten inskränkes. I själva verket torde i det övervägande antalet fall skada i form av minskad möjlighet till bebyggelse komma att spela en underordnad roll i förhållande till annat intrång. I fråga om sådant intrång lämpar sig en ersättningsregel av nyss angivna innebörd mindre väl. Till belysning härav torde det vara tillräckligt att framhålla, att om t. ex. en liten skogsdunge fridlyses, marken kan förlora hela det värde den tidigare haft för ägaren. Denne skulle då, under åberopande av uppenbart missförhållande, kunna göra anspråk på ersättning, även om förlusten i och för sig vore praktiskt taget betydelselös.

På grund av vad sålunda anförts förordar jag att reglerna om ersättning vid fridlysning av naturminne utformas så, att man beträffande skada genom byggnadsförbud tillämpar principen om uppenbart missförhållande mellan markens värde före och efter förbudet men i övrigt följer utredningens förslag att rätt till ersättning skall föreligga vid avsevärt men.

I fråga om skada till följd av byggnadsförbud har utredningen förutsatt att gottgörelse aldrig skulle kunna utgå för tätbebyggelsevärde. Enligt min mening bör sådan gottgörelse lämnas, om fridlysning med byggnadsförbud genomföres beträffande mark som vid planläggning enligt byggnadslagen prövats lämpad för tätbebyggelse. I praktiken lär emellertid detta knappast komma att inträffa. Ej heller utanför planlagda områden torde man för övrigt behöva räkna med att fridlysning skall komma att avse mark som skäligen kan anses ha något tätbebyggelsevärde. Frågan om ersättning för tätbebyggelsevärde torde följaktligen sakna praktisk betydelse för naturskyddslagens del.

Vid sidan av ersättningsbestämmelsen upptar utredningens förslag även ett stadgande att i vissa fall, då fastighet helt eller delvis fridlyses, ägaren må påfordra att fastigheten inlöses. Som förutsättning härför anges i förslaget att fastigheten till följd av fridlysningen kan nyttjas allenast på sätt som står i uppenbart missförhållande till dess tidigare värde. Även enligt min mening bör möjlighet att påfordra inlösning förefinnas. Det är emellertid av flera skäl angeläget att inlösning kan undvikas i största möjliga utsträckning. Ur denna synpunkt är enligt min mening utredningens förslag ägnat att väcka betänkligheter. Enligt förslaget skulle t. ex. inlösning alltid kunna framtvingas därest fastighetens värde väsentligt nedsattes genom ett byggnadsförbud på mark som kunnat utnyttjas till sportstugeområde, detta även om fastigheten fortfarande utan olägenhet kunde användas för jordbruk. Ett sådant resultat synes mig icke rimligt. Jag förordar därför att såsom förutsättning för inlösningsrätt uppställas att fridlysningen medför synnerligt men vid nyttjandet av fastigheten. Ett motsvarande stadgande finnes i 24 § lagen om allmänna vägar.

Utredningen har ansett, att i lagtexten icke bör utsägas något om vem som i förekommande fall skall betala ersättning eller lösa fastigheten. Även jag räknar med, att kommuner och enskilda sammanslutningar i viss utsträckning skola vara villiga att åtaga sig kostnaderna. Gentemot sakägaren torde dock kronan bära stå såsom ansvarig för ersättningsgäldande. Detta bör enligt min mening komma till uttryck i lagtexten.

Såsom jag förut framhållit bör beslut om fridlysning som kan medföra ersättnings- eller inlösningskyldighet icke meddelas utan att länsstyrelsen förvissat sig om att medel till betalning av ersättningen eller lösesumman finnas tillgängliga. Detta förutsätter tydligen att länsstyrelsen har kännedom om, huruvida och i så fall i vilken omfattning sakägare gör anspråk på gottgörelse. Det bör därför åligga sakägare, som vill påfordra ersättning eller inlösning, att efter föreläggande av länsstyrelsen framställa sitt anspråk inom tid, som angivits i föreläggandet, vid påföljd att talerätten el-

jest går förlorad. Ett stadgande av denna innebörd har upptagits i 28 § i departementsförslaget.

Om anspråk på gottgörelse framställes och ej finnes böra omedelbart avisas, bör länsstyrelsen söka träffa överenskommelse med sakägaren om skäligt belopp. Kan uppgörelse ej ske, får länsstyrelsen efter skälighetsprövning fastställa vilken gottgörelse som skall utgå och hur den skall betalas. Ersättning bör i regel bestämmas att utgå på en gång. Om fridlysningen kan väntas komma att bestå endast under begränsad tid — t. ex. därför att naturminnet icke är beständigt — eller andra särskilda skäl föreligga, bör dock kunna föreskrivas att ersättning skall gäldas i form av årliga belopp med rätt för båda parter att erhålla omprövning vid ändrade förhållanden. En föreskrift härom har intagits i förevarande paragraf. I paragrafen har dessutom, efter mönster av vissa stadganden i byggnadslagen och lagen om allmänna vägar, meddelats bestämmelse att vad i fråga om ersättning eller inlösning avtalats eller uppenbarligen förutsatts skola gälla mellan kronan och sakägare skall gälla även mot den som förvärvat sakägarens rätt med avseende å fastigheten.

Om sakägare ej åtnöjes med länsstyrelsens beslut i fråga om ersättning eller inlösning bör han kunna, efter stämning å kronan, få frågan prövad vid expropriationsdomstol. Bestämmelse härom meddelas i 29 § i departementsförslaget. Om expropriationsdomstolen helt eller delvis bifaller hans talan, uppkommer tydligen ett icke förutsatt medelsbehov. Det kunde därför ifrågasättas att för dylika fall medge omprövning av fridlysningsbeslutet. Ett sådant förfarande förefaller dock ej tilltalande. Det kunde också leda till krav på ersättning från sakägarens sida för den tid fridlysningen ägt bestånd, med påföljd att en ny ersättningsprocess uppkomme. Det synes därför lämpligast att sakägarens rätt enligt expropriationsdomstolens dom icke skall kunna rubbas genom återkallelse av fridlysningsbeslutet. Utdömt belopp får betalas av staten om annan ej är villig att åtaga sig betalningsskyldighet. Jag vill emellertid framhålla att sådana fall som de nu avsedda ej torde bli ofta förekommande. Merendels torde uppgörelse kunna träffas under hand. Skulle detta ej lyckas står möjlighet öppen för länsstyrelsen att hänskjuta frågan om gottgörelse till domstol innan fridlysning beslutas. Enligt 29 § i departementsförslaget skall nämligen frågan om ersättning eller inlösning kunna underställas expropriationsdomstolen ej blott av sakägare utan även av kronan. Och enligt 8 § skall länsstyrelsen ha rätt att då fråga om fridlysning väckts meddela interimistiskt beslut i avvaktan på ärendets slutliga avgörande. Sådant beslut skall kunna gälla för upp till sex år, och denna tid bör vara mer än tillräcklig för att ett domstolsavgörande skall hinna ske innan slutligt beslut i fridlysningsfrågan meddelas.

Vad beträffar behovet av statsmedel för nu förevarande ändamål vill jag framhålla, att därest fråga uppkommer att genomföra en fridlysning som föranleder gottgörelse med mera avsevärda belopp, särskild framställning torde böra göras till riksdagen om erforderlig medelsanvisning. För mötande av

sådana oförutsedda utgifter som nyss nämnts samt betalning av andra mindre ersättnings- eller lösenbelopp torde lämpligen böra anvisas ett årligt anslag. Till denna fråga återkommer jag senare.

8 §.

I utredningens betänkande framhålles, att det är angeläget att, då fråga väckts om fridlysning, ha möjlighet att, i avbidan på slutligt beslut i ärendet, hindra åtgärder genom vilka skada kan tillfogas det för fridlysning avsedda området eller föremålet eller eljest fridlysningens syfte kan bli förfelat. Länsstyrelsen bör därför ha rätt att för bestämd tid meddela förbud mot att vidtaga sådana åtgärder utan länsstyrelsens tillstånd. Emellertid bör enligt utredningens mening i lagen utsättas viss längsta tid, för vilken sådant förbud må meddelas. Denna måste vara så lång, att fridlysningsärendet, även om det skulle fullföljas i högre instans, kan hinna bli avgjort. Utredningen anser att tre år i regel bör vara tillräckligt. Möjlighet bör dock finnas att förlänga förbudets giltighetstid med ytterligare tre år, om så påkallas av särskilda skäl. Meddelat förbud bör omedelbart lända till efterrättelse.

I detta sammanhang anför utredningen vidare, att den som lider skada genom ett förbud av nu ifrågavarande slag synes böra erhålla viss rätt till gottgörelse. Denna bör dock enligt utredningens mening begränsas till sådana fall då avsevärt men uppkommer till följd av att marken ej kan nyttjas på samma sätt som tidigare skett. Ersättning bör sålunda väl kunna påfordras för t. ex. utebliven skogsavkastning men däremot icke för förlust på grund av att ett område, som användes för jordbruk, icke får exploateras för sportstugebebyggelse.

Bestämmelser i enlighet med vad sålunda anförts ha upptagits i 10 § i utredningsförslaget.

Under remissbehandlingen ha dessa bestämmelser särskilt berörts endast av *kammarkollegiet*, som anser föreskrift böra meddelas om att ersättning till följd av interimistiskt förbud skall avräknas från gottgörelse som sedermera må komma att bestämmas vid definitiv fridlysning.

Denna kammarkollegiets hemställan torde böra beaktas. I övrigt har jag ej funnit anledning till erinran mot utredningens förslag.

9 §.

Enligt 1909 års lag om naturminnesmärkens fredande äger vetenskapsakademien medgiva undantag från fridlysning för vetenskapliga forskningar. Dessutom föreskrives i lagen att fridlysning i vissa fall skall upphävas, om det påyrkas av sakägare. Ett dylikt fall är, att naturminnesmärket undergått sådan förändring att dess bibehållande som naturminnesmärke synes ändamålslost. Ett annat är, att tillstånd givits till expropriation av marken för något ändamål som icke kan fullföljas utan att naturminnesmärket skadas. Slutligen må enligt lagen länsstyrelsen förklara fridlysning upphävd

bl. a. om naturminnesmärket finnes hindra eller avsevärt försvåra företag av större allmän eller enskild nytta.

I utredningens förslag har under 11 § upptagits ett allmänt stadgande att undantag från fridlysningsbestämmelser med avseende å naturminne må medgivas av naturvårdsmyndigheten. I 12 § första stycket meddelas bestämmelser om upphävande av fridlysning. Härom stadgas att fridlysning skall upphävas dels om fridlysningen ej längre erfordras för det därmed avsedda syftet, dels om expropriation medgivits för ändamål som ej är förenligt med fridlysningens syfte. Vidare må fridlysning upphävas — förutom efter medgivande av naturvårdsmyndigheten — även eljest om fridlysningen finnes hindra eller avsevärt försvåra företag av större allmän eller enskild nytta eller förutsättningarna för fridlysningen väsentligt ändrats och fridlysningen till följd därav medför avsevärt större intrång än som kunnat förutses då fridlysningen skedde. Andra stycket av 12 § innehåller en bestämmelse att vad i första stycket stadgats om upphävande av fridlysning skall äga motsvarande tillämpning å ändring av meddelade fridlysningsbestämmelser, där ändringen är av beskaffenhet att icke lända markens ägare eller annan rättsinnehavare till men.

Utredningen framhåller att dess förslag i stort sett anknyter till gällande rätt samt att den huvudsakliga nyheten är stadgandet att fridlysning må upphävas om förutsättningarna för fridlysningen väsentligt förändrats och fridlysningen till följd därav medför avsevärt större men för markägaren eller annan rättsinnehavare än som från början kunnat förutses. Till motivering av detta stadgande anför utredningen följande.

Det fall, som avses med sistberörda stadgande, kan visserligen i fråga om naturminnen tänkas inträffa ytterst sällan. Emellertid har utredningen ansett det lämpligt, att bestämmelserna om naturminnen så långt det går utformas så, att de kunna vinna tillämpning även å naturparker. Angående dessa stadgas i 15—18 §§. I sistnämnda paragraf hänvisas till bland annat den nu förevarande paragrafen. Och då det gäller naturparker är den här angivna grunden för omprövning av ett fridlysningsbeslut icke utan praktisk betydelse. Såsom exempel må nämnas det fallet, att ett område fridlysts såsom naturpark för att tillgodose behovet av friluftsliv för ett därintill beläget industriföretags anställda och deras familjer. Sedan bygges kring detta företag ut ett större samhälle, vars befolkning också söker sig ut i naturparken. Intrånget för dennas ägare och brukare kan givetvis härigenom bli av en helt annan och större omfattning än som förutsatts, då fridlysningen skedde. Det är rimligt att i dylikt fall efter framställning av vederbörande intressenter fridlysningsbeslutet kan tagas upp till förnyad prövning och de bestämmelser, som böra gälla i händelse av fridlysningens fortsatta bestånd, bli föremål för översyn. Någon risk att stadgandet skall kunna missbrukas torde ej föreligga. Stadgandet öppnar ej någon ovillkorlig rätt för vederbörande sakägare att få fridlysning upphävd. Men det bereder länsstyrelsen tillfälle att rätta till uppenbara missförhållanden, om sådana visas ha uppkommit.

I några remissyttranden göres gällande att förslaget om obegränsad rätt för naturvårdsmyndigheten att medge undantag från fridlysning synes gå alltför långt. I övrigt må nämnas, att *Hallands naturskyddsförening*

anser, att fridlysning ej bör kunna upphävas till förmån för företag som medför endast enskild nytta. *Kammarkollegiet* ifrågasätter i sitt yttrande, om icke upphävande av fridlysning bör medföra skyldighet för den, som har fördel därav, att återbetala ersättning vilken utgått med anledning av fridlysningen. Härom anför kollegiet följande.

Någon återbetalning av lämnad ersättning för det fall att fridlysning upphäves synes icke ha avsetts skola ifrågakomma. Det torde dock stundom kunna framstå som oskäligt, att erlagd ersättning ej återbetalas till exempel i fall, då ersättning med större belopp betalats av enskild sammanslutning för att möjliggöra fridlysning av visst område och fridlysningen därefter upphäves av den anledningen, att den hindrar företag av större allmän eller enskild betydelse. Föreskrifter innebärande, att markägare eller annan, som av fridlysnings upphävande har ekonomisk nytta, skulle kunna förpliktas att vid fridlysnings upphävande gälda belopp uppgående högst till den ersättning, som utbetalats med anledning av fridlysningen, synas förtjänta att övervägas. Regler torde också erfordras rörande dispositionen av sådana ersättningsmedel i syfte att säkerställa att de på lämpligt sätt komma naturskyddsintressena till godo.

Departementschefen. Enligt min mening bör undantag från fridlysning kunna beviljas endast för vetenskaplig forskning och därmed jämförliga ändamål. Befogenheten att medge sådana undantag torde lämpligen böra anförtros åt länsstyrelsen.

Vad härefter angår frågan om upphävande av fridlysning biträder jag — med det undantag som föranledes av min inställning till spörsmålet om inrättande av en naturvårdsmyndighet — i sak utredningens förslag i denna del. Jag har emellertid låtit företaga en överarbetning av förslaget i redaktionellt avseende.

Med anledning av att kammarkollegiet ansett det böra övervägas att stadga skyldighet för den, som haft ekonomisk nytta av fridlysnings upphävande, att helt eller delvis återgälda sådan ersättning som utgått i samband med fridlysningen, vill jag erinra, att någon dylik skyldighet ej föreligger i likartade fall enligt annan lagstiftning, t. ex. då vägrätt upphör på grund av att allmän väg indrages. Jag anser mig därför icke böra förorda några bestämmelser av den innebörd kammarkollegiet ifrågasatt.

10 och 11 §§.

Dessa paragrafer motsvara med någon jämkning 13 och 14 §§ i utredningsförslaget, vilka i remissyttrandena lämnats utan erinran. Beträffande motiveringen till de föreslagna bestämmelserna torde jag få hänvisa till betänkandet.

Naturparker.

Såsom jag inledningsvis nämnt föreslår utredningen att i naturskyddslagen skola meddelas bestämmelser om ett nytt slags reservat, kallade naturparker. Enligt utredningsförslaget skall såsom naturpark kunna fridlysa område som på grund av sin egen eller omgivningens beskaffenhet är av väsentlig betydelse för befolkningens umgänge med naturen.

Frågan om att trygga allmänhetens möjligheter att idka friluftsliv inom därför lämpade områden har varit föremål för uppmärksamhet i flera olika sammanhang. Bl. a. avgav fritidsutredningen den 28 november 1938 ett betänkande med förslag angående reglering av strandbebyggelsen m. m. och den 31 maj 1940 ytterligare ett betänkande om inrättande av fritidsreservat. Beträffande strandbebyggelse har numera utfärdats en tillfällig förbudslag, och en definitiv lag med i stort sett samma innehåll är för närvarande under förberedelse i justitiedepartementet. Någon lagstiftning på grundval av betänkandet om inrättande av fritidsreservat har däremot icke kommit till stånd.

Den gällande byggnadslagstiftningen innehåller emellertid åtskilliga bestämmelser som mer eller mindre direkt äsyfta att tillgodose allmänhetens behov av fritidsområden. Enligt byggnadslagen skall marks användning för bebyggelse i stor utsträckning föregås av planläggning. Grunddragen för marks användning inom kommun eller samhälle skola angivas i generalplan och den närmare regleringen av bebyggelsen sker genom stadsplan, byggnadsplan eller utomplansbestämmelser. För samordning av flera kommuners eller samhällets planläggning kan upprättas regionplan. Sådan plan skall upprättas, om gemensam planläggning finnes böra i ett eller flera hänseenden äga rum beträffande grunddragen för markens användning för olika ändamål, t. ex. i fråga om fritidsområden. Därvid skall enligt föreskrift i byggnadsstadgan tillses, att strandområden och sådana andra områden som på grund av belägenhet, växtlighet eller säregna naturförhållanden äro särskilt tilltalande, såvitt möjligt skyddas och bevaras mot olämplig användning. Vad beträffar generalplan framhölls under förarbetet till byggnadslagen, att i sådan plan mark kunde reserveras bl. a. såsom fritidsområde eller naturskyddsområde. I fråga om stadsplan och byggnadsplan meddelas i byggnadsstadgan uttryckliga föreskrifter om att vid dylik plans upprättande särskilt bör tillses bl. a., att platser som på grund av växtlighet eller säregna naturförhållanden äro särskilt tilltalande så långt möjligt skyddas och bevaras samt ej utan tvingande skäl förstöras eller skadas. Jag torde dessutom få erinra om de förut berörda stadgandena i 86 och 122 §§ byggnadslagen, enligt vilka Konungen respektive länsstyrelsen äger förordna att nybyggnad inom vissa ur naturskyddssynpunkt eller historisk synpunkt värdefulla områden icke må företagas utan länsstyrelsens tillstånd.

I samband med den nya byggnadslagstiftningen genomfördes vissa ändringar i jorddelningslagen. Sålunda har i 19 kap. 13 § 2 mom. upptagits stadgande av innehåll att avstyckning inom område, för vilket gäller fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan eller andra särskilda byggnadsbestämmelser, ej må verkställas så, att områdets ändamålsenliga bebyggande försvåras eller syftet med bestämmelserna eljest motverkas. Finnes regionplan, skall också denna beaktas. I 3 mom. samma paragraf stadgas att om inom visst område tätbebyggelse uppkommit eller är att vänta inom nära förestående tid eller eljest avstyckning av flera lägenheter fram-

deles kan förväntas, avstyckning icke må, innan stadsplan eller byggnadsplan blivit fastställd, verkställas så, att områdets ändamålsenliga bebyggande försvåras eller lämplig planläggning av området eljest motverkas. För tillämpningen av detta stadgande äger länsstyrelsen meddela erforderliga anvisningar. Denna befogenhet har i viss utsträckning begagnats för att förhindra att avstyckning sker i strid mot fritidsintresset.

Naturskyddsutredningen anför i sitt betänkande, att frågan om allmänhetens behov att äga tillgång till lämplig natur för vistelse under fritiden otvivelaktigt måste betraktas som ett naturskyddsspörsmål. Enligt utredningens mening vore det ett felaktigt inriktat naturskydd, som icke beaktade vikten av att tillräckliga, estetiskt tilltalande och ur fritidssynpunkt lämpliga områden hållas öppna för allmänheten. Utredningen tillägger att naturskyddet icke är ett självändamål utan att det är det bakomliggande syftet som skänker naturskyddssträvandena deras berättigande.

Vidare yttrar utredningen, att det måhända kunde förefalla som om behovet av socialt naturskydd vore tillräckligt tillgodosett genom reglerna om nationalparker och naturminnen samt nyss omförmälda bestämmelser i byggnadslagstiftningen och den särskilda lagstiftningen angående bebyggelse inom strandområden. Så är emellertid enligt utredningens mening icke fallet. Vad särskilt angår byggnadslagstiftningen anföres i betänkandet, att avsättande av mark som fritidsområde med anlitan av något av byggnadslagstiftningens planinstitut praktiskt taget förutsätter, om skyddet skall bli effektivt, att marken inlöses. Förfarandet blir då så kostsamt att det får förhållandevis ringa värde såsom ett led i mera omfattande naturskyddssträvanden. Även stadgandena i 86 och 122 §§ byggnadslagen anses av utredningen otillräckliga som hjälpmedel för tillgodoseende av de sociala naturskyddsbehoven. De äga nämligen tillämpning endast i fråga om mark som kan anses vara i särskilt behov av skydd på grund av naturskönhet, växtlighet eller andra speciella naturförhållanden. Men ur social synpunkt kan det enligt vad utredningen framhåller vara önskligt att skydda även helt vanlig natur. Därtill kommer att stadgandena i fråga endast taga sikte på byggnadsföretag men däremot icke lämna möjlighet att hindra andra ur social naturskyddssynpunkt olämpliga åtgärder såsom uppsättande av stängsel, anordnande av upplag, schaktning och trädfällning.

Slutligen framhåller utredningen att den omständigheten att vissa områden äro särskilt lämpliga och eftersökta som utflyktsmål för allmänheten gör det angeläget icke blott att alltjämt kunna bevara dem för detta ändamål utan hinder av markägares eller andra rättsinnehavares åtgärder utan även att kunna skydda naturen inom områdena mot slitage och skador från allmänhetens sida. Det kan sålunda vara önskvärt att kunna begränsa den s. k. allemansrätten i syfte att hindra att den utnyttjas på ett mindre lämpligt sätt. Jämväl på grund härav föreligger enligt utredningens mening behov av ett nytt fridlysningsförfarande beträffande områden som äro av mera betydande intresse ur fritidssynpunkt.

Utredningen tillägger att ett sådant fridlysningsförfarande också möjliggör ökat skydd för områden, som redan finnas avsatta — till exempel av kommuner eller industriföretag — såsom reservat för befolkningens friluftsliv. I fridlysningsbestämmelser kunna nämligen närmare förhållningsregler uppställas för allmänhetens vistelse inom reservaten i fråga. Härigenom skapas förutsättningar såväl att bevara naturen i det skick, som kräves för att reservaten skola fylla sitt syfte, som även att främja trivseln inom desamma. Samtidigt erhållas genom fridlysningsgarantier för att områdena för framtiden behålla sin karaktär av reservat och icke genom ensidigt beslut av ägaren tagas i bruk för annat ändamål.

I remissutlåtandena har förslaget om fridlysningsparker i allmänhet tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Uttryckliga uttalanden till förmån för förslaget förekomma bl. a. i de yttranden som avgivits av *länsstyrelsen i Uppsala län, länsstyrelsen i Kristianstads län, länsstyrelsen i Gävleborgs län, riksantikvarieämbetet, byggnadsstyrelsen, samfundet för hembygdsvård, överlantmätaren i Uppsala län, Kalmar naturvetenskapliga sällskap, länsarkitekten i Halmstad, skogsvårdsstyrelsen i Kronobergs län, svenska orienteringsförbundet, Örebro biologiska förening, skogsvårdsstyrelsen i Stockholms län samt skid- och friluftsförbundet*. Örebro biologiska förening framhåller särskilt, att även naturskyddet i betydelsen skydd mot skada på naturen kan främjas genom inrättande av fritidsområden, samt anför härom följande.

På sina håll hyser man kanske den åsikten att naturskydd ej går att förena med stadsbefolkningens behov av fritidsområden utan att skador på växt- och djurliv måste uppkomma, när det nyfikna naturintresset hos stora befolkningsgrupper släpps lös inom de avsatta områdena. Föreningen tror ej att detta skall behöva bli fallet utan att tvärtom dessa båda syften mycket väl kunna vandra hand i hand. Såsom exempel härpå kan nämnas det av Örebro stad år 1943 avsatta fågelreservatet vid Oset. Genom enkla stängsel, stigar och gångbroar ledes besökaren här till platser, där fågellivet utan störningar kan studeras, och det är betecknande att Oset, trots att för varje år allt större skaror söka sig dit, under denna tid fått sitt fågelbestånd avsevärt ökat. Den ökade förståelse för naturen och dess värden, som allmänheten förvärvat genom besök i sådana reservat är ovärderlig; man får upp ögonen för att ett försiktigt och hänsynsfullt uppträdande i markerna ger det bästa utbytet, man lär sig att inte skövla träd och buskar och man kanske sedan som övertygad naturvän kan föra sina erfarenheter vidare till andra. Alla förstå dock tyvärr ej att på rätt sätt uppträda i naturen, och en naturpark utan fridlysningsbestämmelser kan därför snart nog bli vandaliserad.

Några remissinstanser avstyrka emellertid förslaget med motivering att frågan om tillskapandet av naturparker icke hör hemma i naturskyddslagen utan bör lösas genom annan lagstiftning eller, utan lagstiftning, genom att kommuner och industrier köpa eller arrendera lämpliga fritidsområden. *Sveriges skogsägareförbund* förklarar sålunda, att förbundet visserligen i och för sig till fullo behjärtar behovet av fritidsområden. Men trots detta kan förbundet icke biträda utredningens förslag att genom naturskyddslagstiftningen tillskapa sådana områden. Även om aldrig så noggranna och väl-

menande ordningsföreskrifter utfärdas, kan det icke undgås att naturen inom naturparkerna kommer att fara illa genom den intensiva trafiken av besökande allmänhet. Behovet av fritidsområden bör därför enligt förbundets mening tillgodoses i en helt annan ordning än genom fridlysningsåtgärder i en naturskyddslag. Det oavvisliga behovet av fritidsområden bör beräknas i samband med regionplaneringen och lämpliga områden därvid utläggas. Det bör ankomma på de kommuner eller industrier, vilkas befolkning eller arbetarstam skall använda sig av fritidsområdena, att bära kostnaderna och ansvaret för skötseln av områdena. Liknande synpunkter anföras av *kammarkollegiet*, *Riksförbundet Landsbygdens folk*, *domänstyrelsen*, *skogsvårdsstyrelsen i Jämtlands län* och *skogsstyrelsen*. Skogsstyrelsen understryker särskilt, att utredningen torde ha underskattat de nackdelar som måste uppstå genom fridlysningsavstämningen av naturpark och som särskilt torde komma att drabba skogsbruket. Styrelsen anför härom:

I de flesta fall torde det bli skogsområden som komma i fråga vid bildandet av naturparker. Därjämte torde, om så är möjligt, framför allt sökas områden med övervägande äldre skog, där modern och ekonomiskt inriktad skogsskötsel icke i större grad präglat landskapsbilden. Det är då givetvis en livlig önskan att områdets karaktär icke förändras. Ett beslut i sådan riktning genom fridlysningsbestämmelser behöver visserligen icke vid tillfället i fråga innebära någon nämnvärd nedsättning av det ekonomiska utnyttjandet i förhållande till gången tid men komme däremot att förhindra en övergång till normalt ekonomiskt skogsbruk. Att sådant skogsbruk skulle kunna bedrivas inom en naturpark med åtföljande hyggen, genomhuggningar, bränningar och sist men icke minst huggningsavfall utan att allmänheten, som åt sig fått området upplåtet, anmäler missnöje, förefaller otroligt och stämmer ej överens med erfarenheten på området.

Svenska naturskyddsföreningen och *två skiljaktiga ledamöter av riksantikvarieämbetet* ifrågasätta — utan att direkt avstyrka utredningens förslag — om icke det lämpligaste sättet att tillgodose behovet av fritidsområden är att erforderlig mark förvärvas genom köp. Ur föreningens yttrande i ämnet torde jag få återgiva följande.

Det är av stort intresse, att allmänheten får tillgång till lämpliga områden, där den kan söka vederkvickelse. Föreningen vill emellertid framhålla, att det i förevarande del av förslaget snarare är fråga om *upplåtelse* av mark för allmänt begagnande än om fridlysningsområde. Det kan icke vara lämpligt att använda sistnämnda term för förstnämnda syfte. Hittills ha erforderliga områden anskaffats genom att kommuner eller enskilda företag förvärvat mark med äganderätt.

Måhända kan det vara lämpligt att tillskapa en särskild form av servitut, som skulle kunna användas för ändamålet. Emellertid är det mycket svårt att överblicka, hur stor olägenhet som kan komma att åsamkas en markägare genom att hans mark avsättes till fritidsområde, och ersättningen för ett sådant servitut som nyss nämnts måste därför antagligen bli hög. Styrelsen vill därför ifrågasätta, om det i praktiken lönar sig att använda annan form än äganderättsförvärv.

I anledning av vad Örebro biologiska förening anför vill styrelsen understryka, att det bör finnas möjlighet att ur naturskyddssynpunkt meddela ordningsföreskrifter och liknande för vissa områden även utan att de be-

höva fridlysas som naturminne. Befogenhet härutinnan bör tillkomma länsstyrelsen.

Länsstyrelsen i Östergötlands län, länsstyrelsen i Hallands län och länsstyrelsen i Västerbottens län uttala, att frågan om naturparkers bildande icke bör avgöras förrän i samband med den definitiva regleringen av skyddet för strandområdena.

Departementschefen. Allmänhetens behov av att kunna idka friluftsliv tillgodoses för närvarande främst genom den frihet som anses föreligga att överallt beträda och åtminstone tillfälligt uppehålla sig på mark som ej kan skadas därav och som icke är att hänföra till tomt eller plantering. Denna s. k. allemansrätt är av utomordentligt stor betydelse, men dess praktiska värde är ytterst beroende av att områden där den kan utövas stå till förfogande på rimligt avstånd från tätorterna. Den största faran för att så ej blir fallet ligger i den ständigt fortskridande bebyggelsen, varigenom förut tillgänglig mark förvandlas till tomter. Det är därför naturligt att strävandena att bevara möjligheten för alla till fritidsvistelse i naturen hittills i främsta rummet inriktats på att hindra en planlös exploatering för bebyggelse. Ett betydelsefullt steg i detta avseende togs genom 1947 års byggnadslagstiftning, och arbetet har sedermera fullföljts genom den provisoriska lagen om byggnadsförbud inom vissa strandområden.

Möjligheten att röra sig fritt på ett visst område är emellertid ur rekreationssynpunkt av föga värde, om icke förhållandena där äro sådana att trevnad och vederkvickelse erhålles. Frågan om att bereda befolkningen tillfälle till friluftsliv kan därför ej lösas tillfredsställande enbart genom åtgärder till skydd för allemansrätten. Det är dessutom önskvärt att kunna hindra att lämpliga och eftersökta fritidsområden förlora sitt värde såsom sådana till följd av kalavverkning, stenbrytning, grustäkt eller dylikt. Beträffande sådana områden kan det också vara av intresse att kunna tillåta att de få utnyttjas för friluftsliv i större utsträckning än allemansrätten medger, t. ex. för s. k. långtidscamping. Samtidigt kan, såsom utredningen framhållit, även föreligga behov av att kunna inskränka allemansrätten, exempelvis genom förbud mot tillfällig tältslagning annat än på vissa anvisade platser.

I några remissyttranden har gjorts gällande att behovet av särskilda fritidsområden lämpligast kunde tillgodoses genom att erforderlig mark för ändamålet inköptes av staten eller av kommuner och industriföretag. Emellertid är det ingalunda säkert att i det särskilda fallet möjlighet står öppen till dylikt förvärv på rimliga villkor. I icke så få fall torde för övrigt de ingrepp som behöva göras i markägarens dispositionsrätt vara så pass obetydliga, att han hellre åtnöjes med ersättning för skadan än avstår från äganderätten till fastigheten. Därtill kommer att ett äganderättsförvärv ej medför befogenhet att genomföra sådana begränsningar i allemansrätten som, på sätt jag nyss antytt, kunna vara önskvärda ur trevnads- och naturskyddssynpunkt.

På grund av vad sålunda anförts ansluter jag mig, i likhet med flertalet remissinstanser, till utredningens förslag om införande av ett särskilt fridlysningsförfarande för tillskapande av fritidsreservat. Syftet med förfarandet bör, såsom utredningen anført, i första hand vara att skydda naturen inom ett ur fritidssynpunkt värdefullt område mot skadegörande åtgärder från såväl markägarens som allmänhetens sida. Med hänsyn härtill synes mig ingen befogad erinran kunna framställas vare sig mot att i detta sammanhang använda termen fridlysning eller mot att bestämmelserna i ämnet upptagas i naturskyddslagen. Måhända kommer det nya förfarandet att få sin största betydelse såsom en utväg att säkerställa naturskyddet inom fritidsområden som redan i annan ordning avsatts för sitt ändamål.

12 §.

Denna paragraf motsvarar 15 § i utredningens förslag.

I motiven till utredningsförslaget anføres, att det för att ett område skall kunna fridlysas som naturpark bör fordras att området är av väsentlig betydelse för befolkningens umgänge med naturen. Detta bör emellertid icke innebära att naturen inom området skall vara särskilt utmärkt för skönhet eller eljest av märklig beskaffenhet. Även andra synpunkter böra enligt utredningens mening beaktas. Bl. a. kunna vissa områden, t. ex. utsiktsplatser behöva skyddas icke på grund av sin egen natur utan på grund av det intresse den omgivande naturen erbjuder.

Vid remissbehandlingen har *länsstyrelsen i Malmöhus län* anmärkt, att termen naturpark icke syntes alldeles lämplig. En del av de områden som kunde tänkas bli föremål för fridlysning hade sannolikt sådan belägenhet och karaktär att benämningen park skulle verka främmande. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* och *länsstyrelsen i Västerbottens län* ha anført att enligt deras mening förutsättningarna för att fridlysning skall få ske blivit alltför obestämt angivna i utredningsförslaget.

För min del har jag emellertid funnit den av utredningen föreslagna formuleringen kunna godtagas.

13 §.

Förevarande paragraf överensstämmer med 16 § i utredningsförslaget.

Såsom jag framhållit redan vid behandlingen av spørsmålet om naturskyddets organisation anser jag, i likhet med utredningen, lämpligast att befogenheten att förordna om fridlysning såsom naturpark anförtros åt vederbörande länsstyrelse. Ett stadgande härom har upptagits i första stycket. Det bör enligt min mening åligga länsstyrelsen att innan fridlysningsbeslut meddelas samråda med statens fritidsnämnd och, i den mån så lämpligen kan ske, jämväl med naturskyddsorganisationer och representanter för de kommuner som kunna antagas främst ha intresse av frågan. Närmare föreskrifter härom samt om förfarandet i övrigt torde få meddelas i administrativ ordning.

I andra stycket av paragrafen stadgas skyldighet för länsstyrelsen att i samband med fridlysningsbeslut meddela de särskilda bestämmelser som finnas erforderliga såväl för att trygga områdets användning för därmed avsett ändamål som beträffande allmänhetens rätt att färdas över området eller eljest uppehålla sig där ävensom angående allmän ordning i övrigt inom området. Stadgandet ansluter sig till vad som i 6 § andra stycket föreskrivits beträffande naturminnen.

Däremot saknas motsvarighet till den i 6 § tredje stycket föreslagna bestämmelsen att Konungen må förordna att vårderna och förvaltningen av naturminne helt eller delvis skall omhänderhavas av myndighet. Utredningen har i detta avseende anfört att meningen med en naturpark ju oftast är att den på det hela taget skall kunna brukas och nyttiggöras på samma sätt som före fridlysningen och att det därför torde vara mest ändamålsenligt att förvaltningen får stanna kvar hos den som förut omhänderhaft densamma. Skulle i ett särskilt fall förvaltningen finnas böra anförtros åt myndighet bör enligt utredningens mening särskild överenskommelse därom träffas eller också området inlösas. Mot dessa uttalanden har Sveriges skogsägareförbund erinrat att markägarna knappast torde komma att visa sig villiga att själva ha hand om vårderna och förvaltningen av naturparker. För min del är jag emellertid av samma uppfattning som utredningen.

14 §.

I utredningens betänkande anföres att uppgiften att disponera mark för fritidsändamål i princip torde böra lösas i samband med planläggning enligt byggnadslagen. Med hänsyn till att en mera omfattande dylik planläggning måste bli en fråga på ganska lång sikt anser utredningen likväl att hinder icke bör föreligga att utan föregående planläggning fridlysa ett område såsom naturpark, under förutsättning att ägaren samtycker därtill. För att sådan fridlysning skall få företagas mot ägarens vilja bör däremot enligt utredningens mening fordras en så grundlig och förutsättningslös utredning till klarläggande av områdets behövlighet, lämplighet och betydelse för det med fridlysningen avsedda ändamålet, att den knappast kan ske annat än i samband med en allmän planlösning d. v. s. företrädesvis genom upprättande av region- eller generalplan.

I enlighet med det sålunda anförda har i 17 § första stycket i utredningsförslaget stadgats att fridlysning såsom naturpark ej må ske utan ägarens samtycke, med mindre området blivit i plan enligt byggnadslagen avsatt för det med fridlysningen avsedda ändamålet. I motiveringen anföres utöver vad nyss sagts att förutom regionplan och generalplan även stadsplan och byggnadsplan bör kunna läggas till grund för fridlysningsbeslut. Vidare yttrar utredningen angående innebörden av sitt förslag, att det beträffande generalplan ej kräves att den är fastställd utan att det är tillräckligt att planen antagits.

I andra och tredje styckena i 17 § i utredningens förslag meddelas bestämmelser angående rätt för sakägare att med anledning av fridlysningen påfordra ersättning eller inlösnings. Dessa bestämmelser överensstämmer med vad utredningen i samma hänseende föreslagit beträffande naturminnen.

Vid remissbehandlingen har länsstyrelsen i Kristianstads län förklarat sig vara tveksam, om fridlysning i något fall bör få ske utan ägarens samtycke. Länsstyrelsen finner det stötande, att en markägare mot sin vilja skall kunna underkastas de avsevärda inskränkningar i fråga om markens användning, som dess ianspråktagande för fritidsändamål med nödvändighet kommer att medföra. I varje fall borde ett tvångsförfarande icke komma till användning utan särskilt starka skäl. Länsstyrelsen i Östergötlands län ifrågasätter om icke villkoret för fridlysning utan föregående planläggning bör skärpas därhän, att det kräves samtycke från samtliga sakägare i fastigheten och således ej blott av fastighetens ägare. Som skäl härför anföres att fridlysning kan orsaka ägaren ringa olägenhet men annan rättsinnehavare avsevärt men. Länsstyrelsen i Kronobergs län, länsstyrelsen i Jämtlands län och samfundet för hembygdsvård anse å andra sidan att något krav på planläggning icke bör uppställas, oavsett om samtycke föreligger eller ej. Sistnämnda båda länsstyrelser framhålla, att planläggning enligt byggnadslagen är en så omständlig och tidsödande åtgärd, att reglerna om fridlysning såsom naturpark torde komma att förlora sin effekt, om planläggning skall vara förutsättning för deras tillämpning. Byggnadsstyrelsen ifrågasätter om det är lämpligt i detta sammanhang att knyta rättsverkningar till generalplan som icke är fastställd utan blott antagen. Länsarkitekten i Kristianstads län ställer sig också tveksam till förslaget därom.

Departementschefen. De skäl som utredningen framfört för sitt förslag, att fridlysning såsom naturpark icke skall kunna ske mot ägarens vilja med mindre området vid planläggning avsatts för fritidsändamål, äro enligt min mening förtjänta att beaktas. Farhågorna för att det nya fridlysningsinstitutet genom en sådan regel kommer att förlora sin effekt torde vara överdrivna. Såsom jag redan nämnt torde i icke så få fall fridlysning såsom naturpark endast obetydligt inverka på möjligheterna att nyttja fastigheten, och det bör då icke vara omöjligt att utverka ägarens samtycke till åtgärden. Jag anser vidare, i likhet med utredningen, att något krav på samtycke även från andra rättsinnehavare än ägaren icke behöver uppställas. I allmänhet torde man nämligen kunna räkna med att brukningen av en fridlyst fastighet kommer att kunna fortgå tämligen ostört samt att följaktligen nyttjanderätts- eller servitutshavare ej komma att lida något mera väsentligt intrång. Däremot kan jag icke biträda utredningens åsikt att rättsverkan i förevarande avseende bör tillerkännas även generalplan som icke blivit fastställd utan endast antagits. Enligt departementsförslaget medges följaktligen fridlysning såsom naturpark utan samtycke av ägaren allenast beträffande område som i fastställd plan enligt byggnadslagen avsatts för det med fridlysningen avsedda ändamålet.

Vad härefter angår frågan om rätt för sakägare att göra anspråk på ersättning eller påfordra att fastigheten inlöses torde anledning saknas att tillämpa andra grundsatser vid fridlysning såsom naturpark än vid fridlysning av naturminne. Departementsförslaget har avfattats i enlighet härmed. Beträffande den närmare innebörden av förslaget hänvisar jag till vad jag anfört vid behandlingen av 7 §.

15 §.

Även de bestämmelser rörande naturminnen som meddelas i 8—11 §§ i departementsförslaget torde böra äga motsvarande tillämpning i fråga om naturparker. Ett stadgande härom har upptagits i förevarande paragraf, som motsvarar 18 § i utredningens förslag.

Särskilda bestämmelser till skydd för växt- och djurarter.

16—18 §§.

Enligt 11 § i 1909 års lag om naturminnesmärkens fredande äger länsstyrelsen på framställning av vetenskapsakademien att till skydd för sällsynt djur, vars fångande eller dödande icke är att hänföra till jakt eller fiske, eller för sällsynt växt meddela förbud för envar att å område, vartill han ej har äganderätt eller nyttjanderätt, avsiktligt borttaga eller skada sådant djur eller sådan växt.

Naturskyddsutredningen anför i sitt betänkande att möjligheten till dylik generell fridlysning bör bevaras i den nya lagen. Den bör emellertid enligt utredningens mening utvidgas, så att skydd kan beredas så snart fara uppkommer för utrotning av viss djur- eller växtart, d. v. s. även innan utrotningen fortskridit så långt att arten blivit sällsynt. Vidare anser utredningen att sådan fridlysning, varom nu är fråga bör gälla även mot markägare och med dem jämställda. Därifrån bör dock stadgas det undantaget att fridlysning icke skall utgöra hinder mot avverkning av skog eller eljest mot marks ändamålsenliga nyttjande. I övrigt framhåller utredningen att fridlysning av djurart bör kunna utsträckas till att omfatta förbud att skada eller borttaga ägg, rom eller bo men att å andra sidan sådan fridlysning naturligtvis icke bör gälla vid angrepp av djur mot person eller egendom. Slutligen anföres att befogenheten att förordna om fridlysning av nu åsyftat slag synes böra överflyttas från länsstyrelserna till naturvårdsmyndigheten.

Bestämmelser i enlighet med vad sålunda anförts ha upptagits i 19—21 §§ i utredningsförslaget.

I de flesta remissyttrandena har utredningens förslag i denna del tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Från några håll ha emellertid anmärkningar framställts.

Svenska naturskyddsföreningen hemställer sålunda att skyddet för djur- och växtvärlden skall ytterligare utbyggas bl. a. genom stadganden om förbud mot systematiskt genomsökande av naturområden för fotografering av

fåglar. Därjämte anmärker föreningen att utredningens förslag, liksom den gällande lagen, tillåter förbud endast mot avsiktlig skadegörelse. Föreningen framhåller att det är oklart vad detta skall anses innebära ur rättslig synpunkt. Enligt föreningens mening bör ordet »avsiktligt» utgå ur lagtexten och åt rättstillämpningen överlämnas att enligt vanliga regler bedöma vilket slag av uppsåt eller vårdslöshet som fordras för att straff skall kunna inträda. Slutligen finner föreningen betänkligt att enligt förslaget fridlysning ej skall utgöra hinder mot t. ex. skogsavverkning och skogsplantering. Föreningen hemställer att förslaget i denna del omarbetas, så att fridlysning får större verkan mot markägare utan att fördenskull dessas berättigade intressen åsidosätts.

Även *Samfundet för hembygdsvård* anser det vara en svaghet att avverkning eller plantering av skog ej skall kunna hindras. Samfundet betonar att dylika åtgärder under vissa omständigheter kunna åstadkomma avsevärd skada på sådant djur- och växtliv varom nu är fråga.

Skånes naturskyddsförening yttrar, att eftersom de föreslagna bestämmelserna angående fridlysning av djur kunna få tillämpning endast på reptiler, amfibier och evertebrater något undantag ej bör behöva göras för åtgärder som ske till försvar mot angrepp på person eller egendom. Av samma skäl anser föreningen vidare att formuleringen av den nya regeln om förbud att borttaga eller skada ägg, rom eller bo icke är biologiskt försvarbar. Enligt föreningens mening borde stadgandet ändras till att avse förbud mot att skada eller borttaga utvecklingsstadier eller eljest störa de ifrågasvarande djurens fortplantning.

Slutligen må nämnas, att *åtskilliga remissinstanser* anse rätten att besluta om fridlysning böra tillkomma Kungl. Maj:t eller länsstyrelserna.

Departementschefen. För min del finner jag utredningens förslag i denna del väl avvägt. Jag kan alltså icke biträda de önskemål om skärpning av de föreslagna bestämmelserna som framställt i vissa remissyttranden. Ej heller de mera formella anmärkningar som gjorts av Skånes naturskyddsförening ha föranlett mig att vidtaga någon ändring i förslaget. Vad särskilt beträffar stadgandet att fridlysningen ej skall gälla vid angrepp av djur på person eller egendom vill jag framhålla att det visserligen torde komma att få ganska ringa praktisk betydelse men dock ej kan betraktas som helt överflödigt.

Såsom förut i flera sammanhang berörts förutsätter jag att någon naturvårdsmyndighet ej skall komma till stånd. Vid sådant förhållande synes det mig lämpligast att befogenheten att besluta om fridlysning av nu ifrågasvarande slag anförtros åt Kungl. Maj:t med rätt för Kungl. Maj:t att delegera beslutanderätten till underordnad myndighet. Utredningens förslag har därför ändrats i enlighet härmed. Dessutom har jag, såsom svenska naturskyddsföreningen hemställt, låtit ordet »avsiktligt» utgå ur lagtexten.

Särskilda bestämmelser till skydd för landskapsbilden.

Frågan om beredande av skydd för landskapsbilden i samband med anläggningar och företag av olika slag har på senare år tilldragit sig allt större uppmärksamhet. Bestämmelser med detta syfte ha också meddelats i lagar och författningar på vissa specialområden t. ex. vattenlagen och vägstadgan. Generella föreskrifter som äro ägnade att främja en ändamålsenlig landskapsvård finnas däremot icke.

Naturskyddsutredningen förordar nu att vissa sådana föreskrifter skola intagas i den nya naturskyddslagen, nämligen dels angående större arbetsföretag och dels angående skyltar, anslagstavlor och dylikt.

Under remissbehandlingen ha länsstyrelsen i Kronobergs län, länsstyrelsen i Malmöhus län, svenska naturskyddsföreningen och tre skogsvårdsstyrelser hemställt att dessutom skola meddelas bestämmelser till skydd för vårdträd och alléer. Länsstyrelsen i Kronobergs län yttrar i denna fråga.

I förevarande sammanhang torde böra erinras om det karakteristiska skönhetsvärde i landskapsbilden, som förekomsten av enstaka samt ibland grupp- eller allévis växande äldre lövträd utgör. Till följd av växtplatsernas belägenhet i anslutning till bebyggelsen åtnjuta dessa träd endast sällan skogsvårdslagens skydd. Härigenom har, till skada främst för landskapets karaktär och skönhet under generationer, den skövling av gamla ekträd och ekbestånd, som otvivelaktigt på många håll under senaste decenniet på grund av de höga priserna förekommit, kunnat försiggå utan möjlighet till prohibitiva ingripanden. Utredningen har ej berört denna fråga, som, ehuru svårlöst, väl synes förtjänt av att tagas upp till särskild behandling. De nya bestämmelserna om naturminnen, enligt vilka fridlysning kan ske även utan markägarens samtycke, äro här ej tillfyllest.

Från andra håll har gjorts gällande att landskapsvårdens intressen icke kunna tillbörligen tillgodoses utan ändring i skogsvårdslagen. Denna uppfattning hyses bl. a. av länsstyrelsen i Malmöhus län, som anför:

Enligt 16 § skogsvårdslagen är en fastighetsägare skyldig att plantera med skog all skogsmark, som ej kan användas till jordbruk. Med skogsmark förstås jämligt föreskrift i 2 § samma lag för skogsproduktion lämplig mark, som ej i väsentlig utsträckning nyttjas för annat ändamål. I 19 och 20 §§ hava stadgats regler för lagens efterlevnad i denna del. Emellertid är det ganska vanligt att mellan skogen och åkrarna ligga områden, som varken kunna karakteriseras som skog eller som rationellt bete. I många fall giva dessa områden en särprägel åt landskapsbilden. För den händelse här ovan omförmälda bestämmelser skulle strängt tillämpas, skulle sådana områden komma att planteras med skog och landskapsbilden undergå en väsentlig förändring i en ur naturskyddssynpunkt icke önskad riktning.

Skogsvårdsstyrelsen i Uppsala län, svenska naturskyddsföreningen och samfundet för hembygdsvård framhålla också att skogsvårdslagens bestämmelser kunna få till följd att vissa gamla vackra landskapstyper försvinna. Samfundet yttrar att det är ett allmänt önskemål bland naturvänner och andra att skogsvårdslagen bringas i bättre samklang med de legitima na-

turvårdsintressen som tagit sig uttryck i naturskyddsutredningens betänkande.

Departementschefen. För min del anser jag i likhet med utredningen att de nya bestämmelserna om skydd för landskapsbilden utan olägenhet kunna begränsas till att avse utförandet av större arbetsföretag och uppsättandet av reklamanordningar. Att meddela generella föreskrifter angående skydd för vårdträd och alléer bör enligt min mening ej lämpligen komma i fråga. I den mån sådana objekt ha särskilt värde på grund av ålder eller ovanlig skönhet kommer möjlighet att finnas att fridlysa dem såsom naturminnen. Ej heller är jag beredd att föreslå några ändringar i skogsvårdslagen för att tillgodose estetiska intressen.

19 och 20 §§.

I utredningens betänkande framhålles, att det uppenbarligen är lättare för naturskyddsintressena att göra sig gällande under ett tidigt stadium av ett företags igångsättande än senare, då företagaren kanske låst fast sina dispositioner i tekniskt avseende eller offrat så stora belopp på planeringsarbetet att detta icke rimligen kan läggas om. Det är därför ett önskemål att redan då ett företag först planeras samråd äger rum med företrädare för naturskyddet. Enligt utredningens mening kan det dock uppenbarligen ej komma i fråga att söka få till stånd ett sådant samråd beträffande varje arbetsföretag som berör naturen utan man måste begränsa sig till de fall då en väsentlig ändring av landskapsbilden är att förutse. För dessa fall anser utredningen en bestämmelse om samråd böra meddelas men denna bör enligt utredningens åsikt icke vara tvingande utan endast innehålla en rekommendation.

I överensstämmelse med det sålunda anförda stadgas i 22 § i utredningsförslaget att därest planerat arbetsföretag kan komma att väsentligt ändra landskapsbilden, bör innan företaget utföres samråd ske med naturvårdsmyndigheten. Stadgandet skall emellertid enligt sin lydelse icke äga tillämpning å byggnadsföretag och ej heller å annat företag inom område som ingår i stadsplan eller byggnadsplan.

Att byggnadsföretag undantagits motiveras av utredningen bl. a. därmed, att sådana företag av större betydelse i förevarande hänseende redan äro underkastade kontroll genom byggnadslagstiftningen. Enligt 135 och 143 §§ byggnadsstadgan skall nämligen fråga om nybyggnad av hotell, sjukhus, fabrik eller annan industriell anläggning underställas länsstyrelsen som bl. a. har att pröva att byggnaden ej medför skada å mera väsentliga naturvärden.

Till motivering av förslaget att dessutom undantaga även andra företag inom område som ingå i stadsplan eller byggnadsplan anför utredningen följande.

Då det gäller landskapsvärden intaga tätbebyggelseområdena en i viss mån annan ställning än övriga delar av landskapet. Nämda områden äro

nämligen redan genom planläggning godkända för bebyggelse och anläggningar av olika slag. För att tätbebyggelse skall få ske fordras enligt byggnadslagen att stadsplan eller byggnadsplan upprättats. Inom område, som omfattas av sådan plan, blir varje anläggning innan den påbörjas föremål för byggnadsnämndens prövning. Med hänsyn till den särskilda karaktär, som sålunda stadsplane- och byggnadsplaneområden ha ur naturskyddssynpunkt, och den prövning, som inom dem äger rum enligt byggnadslagstiftningens föreskrifter, synas dylika områden böra vara undantagna.

I detta sammanhang framhåller utredningen vidare, att eftersom bestämmelsen om samråd icke gjorts tvingande, skyldighet ej heller lämpligen kan föreskrivas att, om samråd ägt rum, ovillkorligen ställa sig därvid lämnade rekommendationer till efterrättelse. Det kommer därför att stå företagaren fritt att själv bestämma i vad mån han vill följa dessa rekommendationer. Detta nödvändiggör enligt utredningens mening att möjlighet öppnas att i annan ordning tillrättalägga uppenbara missförhållanden. Detta anser utredningen böra ske på så sätt att länsstyrelserna få befogenhet att vid vite ålägga ägare av företag och anläggningar att vidtaga de åtgärder som må anses erforderliga för att begränsa eller motverka skada på naturen. Ett stadgande härom har upptagits i 23 § i utredningsförslaget. Därvid har emellertid rätten till tvångsingripande begränsats i flera avseenden.

Sålunda skall vitesföreläggande kunna meddelas allenast beträffande sådant företag som avses i 22 § i förslaget. Detta innebär för det första att det måste vara fråga om ett företag som har väsentlig inverkan på landskapsbilden. Av hänvisningen till 22 § följer därjämte, att vitesföreläggande ej kan ifrågakomma vid byggnadsföretag eller eljest vid företag inom område som ingår i stadsplan eller byggnadsplan.

En ytterligare förutsättning för stadgandets tillämpning är att icke enligt lag frågan om företagets tillåtlighet med hänsyn till därmed förenad skada å naturen skall prövas i särskild ordning. Med denna bestämmelse åsyftas främst att undantaga sådana företag som enligt vattenlagen ej få utföras utan att tillstånd lämnats av vattendomstolen. I fråga om sådana företag bör enligt utredningens mening vattendomstolen ensam vara behörig att pröva i vad mån företagaren skall vara skyldig att vidtaga särskilda åtgärder i naturskyddssyfte.

Slutligen skall enligt förslaget ett föreläggande icke få avse åtgärd som är oskäligt betungande för företaget.

Utredningen anför att bestämmelserna i fråga äro avsedda att kunna tillämpas jämväl i fråga om fullbordade anläggningar, detta även om de tillkommit före den nya lagens ikraftträdande.

Vid remissbehandlingen har utredningsförslaget i denna del så gott som genomgående mottagits med gillande. I den mån kritik förekommer avser den delvis att förslaget icke är tillräckligt långtgående.

Länsstyrelsen i Norrbottens län, byggnadsstyrelsen, samfundet för hembygdsvård, länsarkitekten i Halmstad och Örebro biologiska förening anse sålunda att bestämmelsen om samråd med företrädare för naturskyddet innan större arbetsföretag utföras bör göras tvingande. De framhålla att en

företagare eljest kan utan sådant samråd göra ingrepp i naturen, vilka icke kunna rättas till i efterhand genom ett vitesföreläggande.

Svenska landskommunernas förbund anser att bestämmelserna i såväl 22 som 23 § i förslaget böra äga tillämpning även inom områden som ingå i stadsplan eller byggnadsplan. Förbundet yttrar att det ej synes finnas någon anledning att göra skyddet för landskapsbilden sämre i detaljplanerade områden än på annat håll. *Svenska naturskyddsföreningen* har samma uppfattning. I dess yttrande anföres att det ej torde behöva uppkomma någon olägenhet av att tillerkänna länsstyrelsen, som redan har befattning med byggnadsväsendet, befogenhet att vid behov ingripa med åtgärder enligt naturskyddslagen jämväl inom området för stadsplan eller byggnadsplan. Liknande uttalanden göras av *Samfundet för hembygdsvård* och *Skaraborgs läns naturskyddsförening*.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen avstyrker för vägväsendets del bestämt den föreslagna bestämmelsen om samråd med naturvårdsmyndigheten. Styrelsen erinrar att vägväsendets naturskyddsfrågor för närvarande lösas genom samarbete med vägvårdskonsulenten i samfundet för hembygdsvård. Detta samarbete, som pågått i 12 år, har löpt smidigt och effektivt och bör få fortsätta. *Samfundet för hembygdsvård* ifrågasätter likaledes om icke samfundets vägvårdskonsulent bör få träda i stället för naturvårdsmyndigheten i frågor som röra vägvården och närliggande problem. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län*, *länsstyrelsen i Norrbottens län* och *Kammarkollegiet* anse att såsom samrådsmyndighet bör anvisas vederbörande länsstyrelse.

Beträffande förslaget angående befogenhet för länsstyrelserna att genom vitesföreläggande framtinga landskapsvårdande åtgärder från företagarnas sida anför *Kammarkollegiet* att bestämmelserna härom enligt kollegiets mening äro alltför generellt avfattade. *Samfundet för hembygdsvård* anmärker att det kan bli svårt att i de enskilda fallen avgöra i vad mån åtgärder till naturens skydd skola anses oskäligt betungande eller ej. *Länsstyrelsen i Hallands län* uttalar tvekan, huruvida vitesföreläggande bör kunna meddelas beträffande företag som tillkommit före den nya lagens ikraftträdande.

Departementschefen. Enligt min mening innefattar utredningens förslag i denna del en lycklig avvägning mellan de olika intressen som här stå mot varandra. I och för sig vore det naturligtvis önskvärt att man kunde skapa garantier för att varje arbetsföretag, som kan öva inverkan på landskapsbilden, före utförandet bleve underkastat kontroll ur naturskyddssynpunkt. Detta skulle emellertid knappast kunna åstadkommas på annat sätt än genom att ett allmänt tillståndstvång infördes, och en sådan åtgärd kan av praktiska skäl uppenbarligen ej komma i fråga. Ej heller lär det vara möjligt att genomföra en ordning med obligatorisk förhandskontroll för alla fall då landskapsbilden påverkas mera avsevärt men icke för företag i övrigt. Det torde nämligen möta oöverstigligen svårigheter att i lagtext meddela så klara regler angående gränsdragningen, som måste fordras för att straff

eller annan påföljd skulle kunna stadgas för företagare, som icke anmälde sitt företag för kontroll. Man får därför nöja sig med att söka få till stånd en förhandsgranskning på frivillighetens väg.

Därmed kan man emellertid, såsom utredningen framhållit, ej lämpligen stanna. Därest en företagare åsidosätter råd och anvisningar som meddelats honom i samband med förhandsgranskning, bör viss möjlighet finnas att tvångsvis åstadkomma rättelse. Och om samråd i förväg över huvud ej ägt rum samt företaget på grund därav kommit att medföra skador på naturen, som rimligen bort kunna undvikas, bör företagaren också kunna tvingas medverka till att missförhållandena avhjälpas. I likhet med utredningen anser jag att dessa önskemål lämpligast kunna förverkligas genom att länsstyrelsen får befogenhet att meddela vitesförelägganden. Sådant föreläggande kan dock naturligtvis icke få avse vilka åtgärder som helst. En begränsning måste göras, och det synes mig lämpligt att därvidlag följa utredningens förslag enligt vilket åtgärderna ej få vara oskäligt betungande. Huruvida så är fallet får avgöras enligt allmänna ekonomiska principer. I några remissyttranden ha uttalats betänkligheter mot att göra bestämmelserna om vitesföreläggande tillämpliga även på företag som tillkommit före den nya lagens ikraftträdande. Något hinder däremot kan dock enligt min uppfattning icke anses föreligga.

Vad angår detaljerna i förslaget erfordras tydligen ändring av föreskriften att samråd bör sökas med »naturvårdsmyndigheten». Jag utgår ju från att någon sådan myndighet icke skall inrättas. Vid övervägande av frågan vilken institution som i stället bör anvisas såsom samrådsorgan har jag funnit den lämpligaste utvägen vara, att hänvändelse får ske till länsarkitekten. Jag har under hand förvissat mig om att byggnadsstyrelsen icke har något att erinra mot en sådan lösning. Länsarkitekterna ha på grund av sin utbildning och sitt sysslande med bebyggelseplanering och dylikt goda förutsättningar för att tjänstgöra som rådgivare i frågor angående landskapsvård och torde i allmänhet själva kunna lämna vederbörande företagare de anvisningar som erfordras. I vissa fall torde det dock kunna vara lämpligt att länsarkitekten hänvisar företagaren till annan sakkunnig myndighet eller institution. Departementsförslaget har därför avfattats så att samråd bör ske med länsarkitekten eller den han anvisar.

Såsom flera remissinstanser anmärkt torde det vidare icke finnas tillräcklig anledning att från tillämpningen av nu ifrågavarande bestämmelser undantaga företag inom områden som ingå i stadsplan eller byggnadsplan. Det lär icke vara uteslutet att behov att ingripa med vitesföreläggande av länsstyrelsen kan uppkomma även inom sådant område. Också på denna punkt har därför ändring skett.

I övrigt har jag icke funnit anledning till erinran mot utredningens förslag.

21 §.

Såsom jag anført vid behandlingen av 19 och 20 §§ anser jag det uteslutet att införa tillståndsprövning beträffande varje arbetsföretag som kan ha ur naturskyddssynpunkt ogynnsamma verkningar. Detta hindrar dock icke att sådan tillståndsprövning bör kunna föreskrivas i fråga om vissa slags företag, som visat sig medföra särskild fara för skada på landskapsbilden, nämligen företag som avse täkt av sten, grus, sand, jord eller därmed jämförliga nyttigheter. Bestämmelser härom ha upptagits i förevarande paragraf, som motsvarar 24 § i utredningsförslaget.

Frågan om åtgärder från det allmännas sida beträffande sand- och grustäkter ha vid flera tillfällen under senare år varit föremål för statsmakternas behandling. En redogörelse för vad som därvid förekommit lämnas å s. 125—127 i naturskyddsutredningens betänkande.

Utredningen erinrar till en början att vissa bestämmelser till skydd mot grustäkt och därmed jämförliga åtgärder redan finnas, nämligen i byggnadslagstiftningen. Enligt 40 § byggnadslagen får inom område, som ingår i stadsplan, icke vidtagas schaktning, fyllning, trädfällning eller annan därmed jämförlig åtgärd, såvitt den uppenbarligen är av beskaffenhet att kunna väsentligt försvåra områdets användning för avsett ändamål. Och enligt 110 § samma lag äger länsstyrelsen att beträffande område, som ingår i byggnadsplan meddela likartat förbud. Motsvarande bestämmelser gälla enligt 17 och 102 §§ i fråga om områden, som ingå i fastställd generalplan.

Utredningen framhåller emellertid att dessa bestämmelser i första hand taga sikte på andra intressen än naturskyddets och följaktligen ha jämförelsevis begränsat värde. Utredningen föreslår därför att länsstyrelserna skola få befogenhet att för vissa områden meddela förbud mot att verkställa täkt av sten, grus, sand, jord eller därmed jämförliga nyttigheter utan länsstyrelsens tillstånd. Såsom förutsättning härför skall enligt förslaget gälla, att landskapsbilden inom området kan komma att väsentligt förändras, om företag av nu åsyftat slag kommer till stånd, samt att området ej ingår i stadsplan eller byggnadsplan. Därjämte föreskrives att förbudsförordnande icke må inkräkta på rätt som erhållits genom inmutning enligt gruvlagen eller genom koncession eller annat beslut av Kungl. Maj:t. Det föreslås vidare att länsstyrelsen vid meddelande av tillstånd skall kunna därtill foga sådana bestämmelser att skadan på naturen såvitt möjligt begränsas eller genom särskilda anordningar motverkas. Som exempel på sådana bestämmelser nämner utredningen åläggande att icke börja ett grustag från en sida, som är synlig från allmän trafikled, att dölja ingreppet i naturen genom trädplantering eller att under företagets gång eller sedan det avslutats verkställa avplaning av skarpa kanter och terrassering av branta stup. Slutligen stadgas att tillstånd ej må vägras eller bestämmelser som nyss sagts meddelas, om avsevärt men därigenom tillskyndas markens ägare eller annan rättsinnehavare, utan att skäligen ersättning gives. Någon föreskrift om vem som skall betala ersättningen har ej upptagits i förslaget.

De flesta remissinstanserna ha tillstyrkt förslaget eller lämnat

det utan erinran. I flera yttranden kommer en starkt positiv inställning till uttryck. *Kalmar naturvetenskapliga sällskap* anför t. ex. att förslaget är synnerligen välkommet och särskilt kan få betydelse för Öland, där den oreglerade grustakten på många ställen förfulat landborgsåsarna och anställt andra skador.

Viss kritik mot förslaget förekommer emellertid också. *Riksantikvarie-ämbetet* uttalar sålunda som allmänt omdöme, att förslaget icke kommer att medföra något effektivt skydd för grusåsarna. *Svenska naturskyddsföreningen* yttrar, att förslaget tyvärr ej löser de spörsmål, som där behandlas. Föreningen anser någon form av planering av hushållningen med här ifrågavarande naturtillgångar ofrånkomlig. Vidare åberopar föreningen vissa uppgifter, som sällskapet *Dvalin* i sitt yttrande lämnat om malmbrytning på *Taberg*, och förordar med stöd därav, att totalförbud skall kunna meddelas mot täkt av grus, sten o. s. v., då den ekonomiska vinningen är ringa.

Byggnadsstyrelsen anför, att om den föreslagna bestämmelsen skall bli effektiv, måste länsstyrelsen antingen generellt förordna om tillståndstvång eller också göra en inventering för att få fram vilka områden, som äro särskilt känsliga, och sedan förordna om tillståndstvång för dem. I båda fallen kommer anordningen med tillståndstvång att medföra ett icke obetydligt arbete för länsstyrelsen och för allmänheten. *Byggnadsstyrelsen* ifrågasätter, om man möjligen skulle kunna ge grusåsarna det åsyftade skyddet på annat sätt än genom tillståndstvång. Man kunde tänka sig att den som ville företaga täkt av här ifrågavarande slag skulle vara skyldig att anmäla denna avsikt för länsstyrelsen — eller möjligen byggnadsnämnden — och att täkten sedan ej skulle få påbörjas förrän viss tid förflutit från det anmälan gjorts. En dylik anmälningsskyldighet borde emellertid icke avse varje täkt utan endast täkt utöver ägarens eget behov.

Länsstyrelsen i Västerbottens län erinrar om att enligt förslaget tillstånd icke skall kunna vägras utan att ersättning utgår till rättsägare som lider avsevärt men. Länsstyrelsen understryker, att vid sådant förhållande medel måste finnas tillgängliga, om lagstiftningen skall få avsedd verkan. Det kan komma att röra sig om avsevärda belopp, eftersom grustäkterna ofta äro av betydande ekonomiskt värde.

I övrigt rör kritiken mest detaljfrågor.

Länsstyrelsen i Uppsala län påyrkar, att täkt av lera — på grund av lerans särskilda ekonomiska betydelse — skall uttryckligen nämnas i lagtexten.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anmärker, att det icke torde vara möjligt för länsstyrelsen att utan sakkunnigt biträde utforma de särskilda bestämmelser som förutsatts skola meddelas i samband med tillståndsgivning.

Svenska landskommunernas förbund, *svenska naturskyddsföreningen*, *samfundet för hembygdsvård* och *Skaraborgs läns naturskyddsförening* anse det vara en betänkelig svaghet hos förslaget att förbudsförordnande ej skulle kunna meddelas för område som ingår i stadsplan eller byggnadsplan.

Byggnadsstyrelsen synes däremot vara av den uppfattningen att försla-

gets tillämpningsområde bort ytterligare begränsas med hänsyn till byggnadslagens bestämmelser om förbud mot schaktning m. m. Styrelsen framhåller nämligen att sådana förbud kunna — enligt 40 § andra stycket och 110 § byggnadslagen — gälla redan i avbidan på detaljplan. Och skyldighet att söka byggnadslov för schaktning m. m. föreligger inom stad och stadsliknande samhälle oavsett om detaljplan finnes.

Länsstyrelsen i Kristianstads län och länsarkitekten i samma län ifrågasätta, om icke de föreslagna bestämmelserna borde få sin plats i byggnadslagen. Detta skulle enligt länsarkitektens mening kunna ske på det sättet att bestämmelserna upptoges i 86 och 122 §§ byggnadslagen.

Överlantmätaren i Uppsala län, anser förslaget böra föranleda ändring i jorddelningslagen. Överlantmätaren anför härom:

Vid de icke minst i detta län så aktuella förvärven av grustag och lertäkter bör en köpare redan innan eller i samband med avstyckningen kunna få besked om under vilka villkor han får utnyttja området. I en av de i betänkandet citerade riksdagsmotioner, som legat till grund för dessa bestämmelsers utformande, har särskilt påtalats hur delar av Uppsalaåsen förstörts genom olämplig exploatering. Det torde också, om lagförslaget går igenom, vara en angelägen uppgift att se till att framtida ingrepp i t. ex. denna ås göras på ett sätt som ej onödigt förfular landskapet. En exploatör måste ta med kostnaden för skyddsåtgärder i sin kalkyl och storleken av dessa kostnader kan utöva ett avgörande inflytande på ett eventuellt markförvärv och därmed också på avstyckningen av detsamma.

Det är alltså uppenbart, att förslaget till naturskyddslag bör inverka på fastighetsbildningsåtgärder, som ha beröring med de områden, som lagen vill skydda. Ehuru jag trott mig finna viss möjlighet att med stöd av 19 kap. 2 § jorddelningslagen och kanske även 19 kap. 13 § 2 mom. samma lag vägra avstyckning, som ej överensstämmer med bestämmelser, som meddelats enligt naturskyddslagen, anser jag dock att detta bör tydligare komma fram antingen genom en komplettering av jorddelningslagen eller åtminstone genom ett tydligt motivuttalande.

Departementschefen. Jag har redan nämnt att jag i likhet med utredningen anser, att företag som avse grustäkt och dylikt böra vara underkastade särskild kontroll. Även bland remissinstanserna råder enighet härom. De mera principiella anmärkningar som riktats mot utredningsförslaget avse alla att regleringen ej gjorts tillräckligt effektiv.

För min del är jag icke beredd att förorda längre gående åtgärder än dem utredningen föreslagit. Dessa torde också i praktiken kunna medföra goda resultat. Visserligen torde det av ekonomiska hänsyn icke bli möjligt att i någon större utsträckning vägra tillstånd till företag av nu ifrågavarande slag, men mycket kan vinnas genom att länsstyrelsen utnyttjar möjligheten att vid meddelande av tillstånd ge särskilda föreskrifter angående företagets utförande. Biträde vid utformningen av dylika föreskrifter torde i mån av behov kunna erhållas från svenska naturskyddsföreningen och den byrå för väg- och landskapsvård som finnes inrättad hos samfundet för hembygdsvård.

Också vad angår detaljerna finner jag utredningens förslag i stort sett väl avvägt. Enligt min mening bör dock förbudsförordnande kunna meddelas

även för område som ingår i stadsplan eller byggnadsplan. Härför talar framför allt den omständigheten att byggnadslagens stadganden angående förbud mot schaktning och därmed jämförliga åtgärder inom sådana områden åtminstone delvis äro avfattade så, att de knappast kunna anses erbjuda tillräcklig säkerhet mot åtgärder som stå i strid mot naturskyddsintresset. Som exempel må nämnas att upptagandet av ett grustag icke nödvändigtvis behöver försvåra områdets användande för bebyggelse men att åtgärden ändock kan vara i hög grad olämplig ur naturskyddssynpunkt, om det kan förutses att någon bebyggelse icke kommer till stånd förrän i en mer eller mindre avlägsen framtid. I de fall då önskat resultat kan uppnås genom förbud enligt byggnadslagen bör tydligen denna utväg användas i första hand.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har i sitt remissyttrande erinrat att frågan om ersättning åt sakägare i detta sammanhang är av stor betydelse ur statsfinansiell synpunkt eftersom grustag ofta ha högt värde. Med anledning härav vill jag framhålla att länsstyrelsen lika litet i nu förevarande fall som då fråga är om fridlysning av naturminne bör kunna vidtaga åtgärd som ger upphov till ersättningsanspråk utan att ha på förhand förvissat sig om att medel till betalning av ersättningen finnas tillgängliga. Även i övrigt bör angående ersättning i tillämpliga delar gälla detsamma som vid fridlysning av naturminnen. Härom hänvisar jag till vad jag yttrat vid behandlingen av 7 §.

Departementsförslaget har avfattats i enlighet med vad jag nu anfört. Tillräckliga skäl att med anledning av förslaget göra ändring i jorddelningslagen äro enligt min uppfattning icke för handen. Jag erinrar att frågan om en revision av jorddelningslagen är föremål för utredning genom särskilda sakkunniga.

22—25 §§.

Ett missförhållande som ej sällan förekommer är att landskapsbilden förfulas genom skyltar och andra anordningar för reklam eller propaganda. Frågan om skydd häremot har sedan länge varit föremål för uppmärksamhet från det allmännas sida, och den gällande rätten ger också vissa möjligheter att ingripa mot friluftsklamm.

Enligt 13 § lagen angående naturminnesmärkens fredande kan sålunda länsstyrelsen genom särskilda föreskrifter sörja för att områden, som genom märklig naturbeskaffenhet eller naturskönhet äro av särskilt intresse, hållas fria från olämpliga reklamordningar. Länsstyrelsen äger nämligen förbjuda, att inom sådant område tavla, plakat, inskrift eller annan störande anordning i annonseringssyfte uppsättes eller anbringas i det fria annat än på byggnad där människor bo eller affär är inrymd. Meddelas dylikt förbud, skall det anses innefatta även förbud mot åtgärder för att vidmakthålla anordning som tillkommit innan förbudet trädde i kraft.

Även lagen om allmänna vägar innehåller, i 39 §, ett stadgande varigenom landskapsbilden skyddas mot förfulande reklamordningar. Enligt detta

stadgande, som närmast tillkommit av trafiksäkerhetsskäl, får annonstavla, reklamskylt eller dylikt ej utan länsstyrelsens tillstånd förekomma utmed väg på mindre avstånd än 50 meter från vägbanans mitt. Förbudet avser dock icke tavla, skylt eller dylikt på byggnad inom tätbebyggt område och ej heller anordning, som annorstädes uppsatts på byggnad till upplysning om på stället bedriven affärsrörelse eller annan verksamhet. Dessutom undantagas från förbudet anslagstavlor för meddelanden rörande kommunala angelägenheter, föreningssammanträden, auktioner eller dylikt. Anordning som allenast på grund av vägs omläggning eller annan därmed jämförlig omständighet skulle komma att falla under förbudet må bibehållas orubbad, om ej vägsynenämnden föreskriver skyldighet för fastighetens ägare att borttaga anordningen. För skada som uppkommer genom sådant föreläggande skall väghållaren gälda ersättning. Ersättningens belopp bestämmes av vägsynenämnden.

Av vikt i detta sammanhang äro vidare de bestämmelser i ordningsstadgan för rikets städer som ge de kommunala myndigheterna i städer och vissa stadslignande samhällen möjlighet att besluta om särskilda föreskrifter i avseende å allmänna ordningen. Åtskilliga lokalstadgor som tillkommit med stöd av dessa bestämmelser innehålla föreskrifter angående skyltning och affischering.

Slutligen kan i byggnadsordning, som med stöd av byggnadsstadgan utfärdas för stad, köping, municipalsamhälle eller område på landet med fastställd stadsplan, föreskrivas att skyltar och dylikt ej få uppsättas utan byggnadsnämndens lov. I sådan byggnadsordning kunna därjämte intagas föreskrifter om hur skyltar skola vara beskaffade för att ej störa gatu- eller stadsbilden.

Det har i olika sammanhang varit på tal att införa mera allmängiltiga bestämmelser till skydd mot störande reklam i det fria. Åtskilliga förslag med detta syfte ha framförts men intet av dem har hittills föranlett någon lagstiftning. En redogörelse för vad som förekommit lämnas å s. 131—142 i naturskyddsutredningens betänkande.

Under hänvisning till denna redogörelse anför naturskyddsutredningen att det synes vara en tämligen allmänt utbredd mening att generella bestämmelser i syfte att reglera användningen av skyltar, affischer och dylikt äro påkallade, samt att utredningen förbehållslöst ansluter sig till denna uppfattning. Vid utformningen av bestämmelserna bör man enligt utredningens mening beakta, att reklamanordningarna med hänsyn till sin inverkan på naturen kunna indelas i två huvudgrupper, nämligen å ena sidan anslagstavlor, skyltar och andra anordningar som ha bestående karaktär och å andra sidan affischer och dylikt av mera tillfällig natur. Anordningar av sistnämnda slag kunna visserligen ofta inverka störande i naturen men skadan på landskapsbilden blir tämligen snabbt övergående. Olägenheterna av en ohämmad affischering ligga enligt vad utredningen framhåller på ett annat plan och sammanhånga huvudsakligen därmed, att affischer få sitta kvar så länge att de bli sönderslitna eller på annat sätt

fördärvade och därigenom orsaka osnyggighet i naturen. Vad beträffar affischer och dylikt anser utredningen därför lagstiftningen böra begränsas till att avse förhindrande av sådan osnyggighet som nyss sagts. Bestämmelser i detta syfte ha upptagits i det avsnitt av utredningsförslaget som handlar om nedskräpning av naturen. I fråga om anordningar av bestående art krävas däremot enligt utredningens mening längre gående åtgärder. I betänkandet framhålles att sådana anordningar kunna åstadkomma betydligt allvarligare skador på landskapsbilden än affischer. En skylt kan t. ex. bryta en konturlinje i landskapet och en målad inskrift på en bergvägg kan för lång tid fördärva intrycket av ett vackert naturparti. Med hänsyn till vad sålunda anförts föreslår utredningen att lagbestämmelserna i denna del skola få formen av ett generellt förbud mot anordningar av nu ifrågasvarande slag men att möjlighet skall finnas att hos vederbörande byggnadsnämnd erhålla dispens från förbudet.

I detta sammanhang anför utredningen vidare att skyltar, tavlor och inskrifter i naturen tydligen kunna verka störande även om de ej kunna hänföras till reklam-anordningar utan tjäna något annat ändamål. Enligt utredningens mening skulle det dock föra för långt att under förbudsstadgandet inbegripa alla slags skyltar och därmed jämförliga anordningar oavsett deras syfte. Emellertid anser utredningen att med reklam-anordningar böra jämföras anordningar i propagandasyfte.

Härjämte framhålles i betänkandet att en anordning stundom kan vara av tillfällig karaktär även om den är utförd av jämförelsevis beständigt material. Som exempel nämner utredningen sådana tavlor och träställningar med påklustrade affischer som bruka uppsättas i samband med val. Dylika anordningar böra ej omfattas av förbudsstadgandet, och detta bör därför utformas så att för dess tillämpning kräves ej blott att det är fråga om en anordning av bestående art utan även att anordningens anbringande är att beteckna såsom varaktigt.

Slutligen yttrar utredningen att lagstiftningens tillämplighet bör begränsas till mark som ej ingår i stadsplan eller byggnadsplan. Även områden som omfattas av sådan plan kunna visserligen behöva skyddas mot olämpliga reklam- och propagandaanordningar men detta bör enligt utredningens uppfattning ske genom att reglerande bestämmelser intagas i vederbörande byggnadsordning.

I överensstämmelse med vad sålunda anförts i betänkandet stadgas i 25 § första stycket i utredningsförslaget, att inom område, som ej ingår i stadsplan eller byggnadsplan, tavla, skylt, inskrift eller därmed jämförlig anordning av bestående art, vars syfte är hänförligt till reklam eller propaganda, icke må utan byggnadsnämndens tillstånd finnas varaktigt anbragt utomhus inom synhåll från allmän trafikled eller från annan plats till vilken allmänheten har tillträde. Det föreskrives vidare att vid prövning av fråga om tillstånd anordningens inverkan på landskapsbilden skall särskilt beaktas samt att tillstånd må meddelas för högst fem år i sänder.

I andra stycket av samma paragraf göras emellertid vissa undantag från

den ifrågavarande förbudsregeln. Denna skall sålunda enligt förslaget icke äga tillämpning å anordning, vars uppsättande enligt 39 § lagen om allmänna vägar är beroende av länsstyrelsens tillstånd. Ej heller skall den gälla anordning till upplysning om på stället bedriven affärsrörelse eller annan verksamhet.

Angående sistnämnda undantagsregel anför utredningen att den tillkommit efter förebild av motsvarande bestämmelse i 39 § lagen om allmänna vägar men att det icke ansetts lämpligt att bibehålla den i väglagen stadgade begränsningen till anordning som uppsatts på byggnad. Till närmare belysning av vad utredningsförslaget på denna punkt innebär yttrar utredningen vidare:

Utredningen har stannat för att föreslå, att anordningar till upplysning om affärsrörelse eller annan verksamhet skola vara undantagna från tillståndstvång oberoende av om de anbringas å byggnad, tomtstängsel eller annorledes, under förutsättning att de placeras inom det område, som användes för verksamheten eller inom vilket verksamheten eljest bedrivs. I lagtexten har detta uttryckts så att anordningen skall tjäna till upplysning om på stället bedriven verksamhet. Rörelsereklam blir alltså tillåten överallt inom det egentliga rörelseområdet. Reklam för till exempel en verkstadsrörelse får fritt förekomma inom verkstadsområdet men däremot ej å en angränsande, av verkstadsinnehavaren disponerad bostadstomt. Reklam för exempelvis en handelsträdgård får, om den fastighet, där rörelsen drives, användes även för andra ändamål, anbringas var som helst inom de delar av fastigheten, som ha samband med trädgårdsdriften, men ej å områden, som icke äga sådant samband. Gränsen kan naturligtvis på detta sätt understundom bli flytande. Tillämpningssvårigheterna torde dock ej bli så stora eller så ofta förekommande, att hinder av sådan anledning möter mot förslaget genomförande.

Genom att anordning till upplysning om på stället bedriven affärsrörelse eller annan verksamhet sålunda generellt undantagits från det föreslagna tillståndstvånget kommer enligt vad som framhålles i betänkandet en viss risk för störande ingrepp i landskapsbilden alltjämt att kvarstå. På grund härav har i 25 § tredje stycket i utredningsförslaget upptagits en regel som ger möjlighet att i efterhand rätta till uppkomna missförhållanden. Där stadgas sålunda att om anordning, som anbragts med stöd av nyssnämnda undantagsbestämmelse, finnes vara uppenbart vanprydande i landskapet, länsstyrelsen äger förbjuda dess bibehållande. För förlust som därigenom tillskyndas anordningens ägare eller innehavare skall gottgörelse utgå av allmänna medel, därest ej omständigheterna föranleda till annat. Ersättning skall dock ej kunna krävas med högre belopp än som motsvarar kostnaderna för anordningens anskaffande, anbringande och borttagande.

Så som den föreslagna regeln om tillståndstvång avfattats skulle den enligt sin ordalydelse bli tillämplig även på anordning som tillkommit före den nya lagens ikraftträdande. Enligt en övergångsbestämmelse skall emellertid sådan anordning ej behöva borttagas förrän efter särskilt föreläggande av byggnadsnämnden. Meddelas sådant föreläggande, skall anordningen vara borttagen senast två år därefter, vid påföljd att länsstyrelsen föreläg-

ger vite eller föranstaltar om anordningens borttagande på den försunliges bekostnad.

De remissinstanser som behandlat den nu förevarande frågan ha alla utom en anslutit sig till åsikten att skärpta bestämmelser mot vanprydande utomhusreklam böra införas.

Det enda undantaget är *svenska annonsörers förening*, som finner ny lagstiftning på området obehövligen och förordar att det i stället skall överlämnas åt reklamorganisationerna och företagarna att i samarbete få till stånd en frivillig sanering. Föreningen yttrar att exempel finnas på att dylika saneringar kunnat genomföras på frivillighetens väg med tillfredsställande resultat.

Till jämförelse må nämnas att *svenska reklamförbundet* i huvudsak tillstyrker utredningens förslag med motivering att förbundet icke vill motsätta sig naturskyddets välförståeliga intressen. Förbundet säger sig emellertid med skärpa vilja understryka, att det icke är rättvist att ta för givet att reklamen är en förfulande faktor i landskapsbilden. Den kan ibland tvärtom vara av värde ur estetisk synpunkt.

Beträffande frågan hur ingående regleringen på området bör vara äro meningarna mera delade.

Länsstyrelsen i Uppsala län uttalar att reklam praktiskt taget aldrig borde få förekomma i det fria. Enligt länsstyrelsens mening borde därför ett bestämt förbud utfärdas mot all sådan reklam. Enstaka undantag borde visserligen få göras men en restriktiv tillämpning av möjligheten att meddela dispens borde inskräpas i lagtext eller tillämpningsföreskrifter.

Svenska naturskyddsföreningen yttrar däremot att det av utredningen föreslagna systemet med generellt förbud och tillståndsprövning förefaller väl tungrott. Det bör vara tillfyllest att utrusta någon myndighet med befogenhet att ålägga vederbörande att taga bort anordningar som befinnas vanprydande.

Länsstyrelsen i Jämtlands län är likaledes tveksam om lämpligheten av att införa generellt tillståndstvång samt förordar i stället en annan ordning med rätt för länsstyrelserna att utfärda lokala förbud gällande för visst område där särskilt skydd för landskapsbilden befunnits erforderligt. Dispens från sådant förbud borde kunna meddelas av länsstyrelsen.

Vad härefter angår detaljerna i utredningens förslag anmärkes till en början i flera yttranden, att de motiv som föranlett utredningen att från förbudsregelns tillämpningsområde undantaga mark som ingår i stadsplan eller byggnadsplan icke äro hållbara. Mest fullständigt utvecklas kritiken i detta avseende av *länsarkitektkontoret i Uppsala län* som anför följande.

Beträffande bestämmelserna i 25 § om skylt o. d. bör framhållas att denna § fått en i vissa avseenden olycklig formulering. Enligt byggnadslagstiftningen regleras nämligen frågan om huruvida byggnadslov skall erfordras för anbringande av skylt inom stad, köping eller stadsliknande samhällen i vederbörande byggnadsordning, vilken återigen gäller inom hela stadens

respektive samhällets område oberoende av huruvida området ingår i stadsplan eller ej. I de fall då enligt byggnadsordningen lov erfordras för skylt o. d. innebär formuleringen alltså för icke stadsplanlagd del en dubbel-lagstiftning och i de fall då lov icke erfordras återigen en strängare reglering utanför stadsplanen utan att ett sakligt motiv därför förefinnes.

Bestämmelserna i samma § synas — om än syftet i och för sig är behjärtansvärt — även ur andra synpunkter innehålla vissa oformligheter. I vad avser landsbygd där ej stadsplan fastställts innebär sålunda paragrafen att inom byggnadsplaneområde byggnadslov för skylt o. d. ej erfordras under det att inom utomplansområde byggnadslov erfordras för skyltar o. d. men däremot ej för ur landskapsbildens synpunkt i vissa fall lika störande anordningar som en del av de vilka angivas i byggnadsstadgans 76 § men ej i dess 135 §. För landsbygden i övrigt återigen innebär det att den enda åtgärden för vilken byggnadslov skulle erfordras vore uppsättande av skyltar o. d. Vidare innebär det ett betänkligt komplicerande av byggnadsnämndernas arbete att lov i skyltfrågor i vissa fall skall beviljas jämlikt byggnadslagstiftningen i andra jämlikt naturskyddslagen t. ex. i landskommun med för viss del fastställd stadsplan. Lämpligast torde vara att överföra bestämmelserna i 25 § till byggnadslagstiftningen varvid även en utökning ur landskapsvårdande synpunkt av byggnadslovspliktiga objekt i stadgans 135 § kunde övervägas. Någon nackdel av ett sådant överförande torde ej uppkomma då hithörande spörsmål redan i viss mån regleras genom byggnadslagen (t. ex. 86 och 122 §§).

Liknande synpunkter anförs av *länsstyrelsen i Kristianstads län* och *länsarkitekten i samma län*. Även *byggnadsstyrelsen, länsstyrelsen i Västerbottens län, länsarkitekten i Hallands län* och *byggnadsnämnden i Malmö* ha i sina remissvar framhållit, att utredningsförslaget på nu åsyftade punkt ej går väl ihop med byggnadslagstiftningen.

Olika meningar råda vidare angående förslaget att tillståndsprovningen skall ankomma på byggnadsnämnderna. Förslaget tillstyrkes av *länsarkitekten i Stockholms län, byggnadsnämnden i Hälsingborg* och *länsstyrelsen i Östergötlands län*. Däremot ställa sig *byggnadsstyrelsen* samt *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* tveksamma. Byggnadsstyrelsen ifrågasätter lämpligheten av att anförtro byggnadsnämnderna uppgifter vid sidan av byggnadslagstiftningen och länsstyrelsen anser det osäkert om alla byggnadsnämnder på landet ha erforderlig kompetens. Bestämt avstyrkande uttala sig *länsstyrelsen i Malmöhus län, länsstyrelsen i Uppsala län, samfundet för hembygdsvård* och *Kalmar läns fornminnesförening*. De förorda, att tillståndsprovningen får verkställas av länsstyrelsen. *Svenska annonsörers förening* anser — med hänsyn bl. a. till att utomhusreklamen ofta bedrivs i serier som gå ut över hela landet — att det vore lyckligt med en mera centraliserad handläggning av tillståndsärendena.

Slutligen ha vissa erinringar riktats mot de bestämmelser i förslaget som röra åläggande att borttaga redan uppsatt anordning. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* anser sålunda att befogenheten att meddela förbud mot bibehållande av vanprydande anordning, som på grund av sitt ändamål kunnat uppsättas utan föregående tillståndsprovning, icke bör förbehållas länsstyrelsen utan i stället tillkomma byggnadsnämnden. *Svenska naturskyddsför-*

eningen yttrar att den föreslagna regeln om ersättning med anledning av sådant förbud går alltför långt. Den skada som förorsakas genom att en vanprydande skylt eller dylikt ej får vara kvar torde i regel ej vara större än att ägaren bör få finna sig i den utan gottgörelse. Ersättning bör därför enligt föreningens åsikt utgå endast om alldeles särskilda billighetskäl tala därför. *Domänstyrelsen* har samma uppfattning som svenska naturskyddsföreningen. *Statskontoret* anser också att särskild gottgörelse knappast är påkallad i nu åsyftade fall. I stället för att lämna ersättning borde man bereda vederbörande skälig övergångstid för att ta bort den vanprydande anordningen. *Svenska annonsörers förening* och *svenska reklamförbundet* finna det otillfredsställande, att ägare till sådana reklamanordningar som redan äro uppsatta, när naturskyddslagen träder i kraft, skola kunna tvingas att borttaga anordningarna inom så kort tid som två år efter erhållet föreläggande utan att få någon gottgörelse. Respittiden bör enligt de båda remissinstansernas mening rimligen sättas till fem år, såvida icke skälig ersättning bjudes. Blir detta fallet, kan respittiden sänkas till ett år.

Departementschefen. Genom bestämmelserna i byggnadslagstiftningen och ordningsstadgan för rikets städer stå redan nu tämligen goda möjligheter till buds att hindra störande utomhusreklam i städer och stadsliknande samhällen. Behovet av skydd mot sådan reklam gör sig emellertid starkast gällande inom områden av ren landsbygdskaraktär. I fråga om sådana områden är man för närvarande i huvudsak hänvisad att lita till bestämmelserna i 13 § lagen angående naturminnesmärkens fredande och 39 § lagen om allmänna vägar. Intetdera av dessa lagrum erbjuder ett fullgott skydd. Stadgandena i 13 § lagen angående naturminnesmärkens fredande avse endast områden som genom märklig naturbeskaffenhet eller naturskönhet äro av särskilt intresse. Och reglerna i 39 § vägagen, som främst tillkommit av trafiksäkerhetsskäl, ha i praktiken visat sig icke kunna medföra någon mera avsevärd minskning av antalet skyltar utmed vägarna. Skyltarna ha visserligen flyttats längre ut i terrängen, men de ha i stället ofta fått större format och därigenom blivit ännu mera störande än förut. Enligt min mening är det därför ofrånkomligt att en mera generell lagstiftning på området kommer till stånd. Jag delar också utredningens uppfattning att lagstiftningsåtgärderna framför allt böra taga sikte på anordningar av varaktig natur. Affischer och liknande tillfälliga anordningar äro, såsom utredningen framhållit, av jämförelsevis underordnad betydelse ur landskapsvårdens synpunkt. För deras del ligger faran huvudsakligen däri, att nedskräpning uppkommer, om de få sitta kvar så länge att de slitas i trasor.

Emellertid kunna enligt min mening vägande invändningar göras mot utredningens förslag att lösa den föreliggande lagstiftningsfrågan. Ett system med generellt tillståndstvång synes mig alltför tungrott och omständligt. Med hänsyn till de undantag från tillståndstvånget som utredningen av praktiska skäl funnit nödvändigt att föreslå kan det också ifrågasättas, om förbudsregeln skulle få någon större självständig betydelse. Enligt min uppfattning är huvudsaken att det allmänna får möjlighet att tillse att uppen-

bart vanprydande anordningar avlägsnas. Och beträffande större delen av vår landsbygd bör detta också vara tillräckligt. För vissa särskilt känsliga områden bör emellertid, liksom hittills, förbud kunna meddelas mot fristående reklamanordningar över huvud. Såväl befogenheten att ingripa mot vanprydande anordningar som rätten att meddela särskilda förbudsförordnanden för vissa områden synes lämpligen böra anförtros åt länsstyrelserna.

Det sagda får icke uppfattas så, som om jag skulle vilja förneka önskvärdheten av att naturskyddssynpunkterna få tillfälle att göra sig hörda redan innan en större anordning för utomhusreklam uppsättes. Jag finner tvärtom synnerligen angeläget att man söker verka för att en sådan ordning genomföres på frivillighetens väg. I anslutning till vad jag föreslagit i fråga om arbetsföretag torde därför böra meddelas föreskrift, att om anordning varom nu är fråga kan på grund av sin storlek eller av annan orsak komma att störa landskapsbilden, samråd bör ske med länsarkitekten innan anordningen anbringas.

Enligt utredningens förslag skulle regeln om tillståndstvång gälla endast beträffande anordning vars syfte är att hänföra till reklam eller propaganda. I betänkandet har framhållits att genom denna begränsning utslutits bl. a. anslagstavlor för meddelanden angående kommunala angelägenheter eller för tidtabeller över kommunikationer och dylikt. Emellertid är det tydligen även beträffande sådana anordningar önskvärt att de fylla rimliga estetiska krav, och om lagstiftningen utformas i enlighet med vad jag nyss föreslagit, torde det ej heller möta något avgörande hinder att likställa dem med reklamskyltar. Jag förordar därför att de nya bestämmelserna få avse tavlor, skyltar, inskrifter och därmed jämförliga anordningar för reklam, propaganda eller annat liknande ändamål.

Å andra sidan vill jag framhålla att det icke torde vara nödvändigt att — såsom förutsatts i utredningens förslag — ett ingripande mot en vanprydande anordning alltid skall ha formen av ett förbud mot anordningens bibehållande. Det lär stundom kunna vara tillräckligt att ändringar vidtagas i fråga om anordningens storlek, form, färg eller utstyrsel i övrigt i syfte att få den att bättre smälta in i landskapsbilden. Den lämpligaste utvägen synes mig därför vara, att länsstyrelsen får vid vite förelägga anordningens ägare antingen att avlägsna anordningen eller att vidtaga de särskilda åtgärder därmed som länsstyrelsen finner påkallade. Kan upplysning ej vinnas om vem anordningen tillhör, bör föreläggandet i stället kunna riktas mot ägaren av den mark där den är uppsatt.

Någon anledning att begränsa rätten till ingripande mot vanprydande anordningar genom att stadga undantag för reklam på själva rörelsestället föreligger tydligen icke. Däremot skulle det lätt kunna te sig stötande om sådant ingripande gjordes mot en anordning som godkänts vid prövning enligt 39 § väglagen eller uppsatts med stöd av byggnadslov enligt byggnadslagstiftningen. En föreskrift torde därför lämpligen böra meddelas, att ingripande av länsstyrelsen icke må äga rum beträffande anordning vars tillåtelse prövats i särskild ordning.

Frågan, huruvida den som ålägges att borttaga eller ändra en vanprydande anordning skall vara berättigad till ersättning, bör enligt min mening i allmänhet besvaras nekande. Såvida åläggandet avser allenast ändringsarbeten, torde sålunda någon rätt till ersättning aldrig böra medgivas. Kostnaderna för sådana arbeten lära nämligen icke i något fall bli större än att vederbörande bör vara skyldig att tåla förlusten. Därest anordningen måste helt borttagas kan saken ställa sig annorlunda. Om anordningen tillkommit efter den nya lagens ikraftträdande och vederbörande underlåtit att på förhand söka samråd med länsarkitekten eller åsidosatt vid sådant samråd meddelade anvisningar, bör han tydligen få skylla sig själv. Men i andra fall kunna billighetsskäl tala för att gottgörelse lämnas. Framför allt torde så kunna vara fallet, om anordningen tillkommit redan innan den nya lagen trätt i kraft. Även då torde det dock stundom kunna vara berättigat att vägra ersättning, åtminstone om föreläggandet utformas så, att anordningen ej behöver borttagas förrän efter viss respittid.

I enlighet med vad jag sålunda anfört torde det böra stadgas att ersättning för förlust genom föreläggande att avlägsna vanprydande anordning må utgå, om särskilda skäl föranleda därtill. Ersättningens belopp får bestämmas med hänsyn till samtliga föreliggande omständigheter såsom anordningens ålder, dess värde i nedmonterat skick o. s. v. Det bör dock ej kunna sättas högre än till vad som motsvarar kostnaderna för anordningens anskaffande, anbringande och borttagande. Någon gottgörelse för förlust i form av minskad försäljning eller motsvarande bör ej komma i fråga. Det torde knappast vara möjligt att konstatera, huruvida sådan förlust verkligen inträder.

Vad slutligen angår frågan om meddelande av särskilda förbudsförordnanden för vissa speciellt känsliga områden torde reglerna därom böra utformas i nära anslutning till bestämmelserna i 13 § lagen angående naturminnesmärkens fredande. Enligt nämnda lagrum må förbud ej gälla anordning på byggnad där människor bo eller affär är inrymd. Ett motsvarande undantag torde fortfarande böra göras. Därvid torde emellertid en viss begränsning böra ske, så att undantaget — i överensstämmelse med vad som stadgas i 39 § väglagen — kommer att avse allenast sådan anordning på byggnad som tjänar till upplysning om på stället bedriven affärsrörelse eller annan verksamhet. Att, såsom utredningen föreslagit, eftergiva kravet på placering å byggnad skulle enligt min mening icke vara lämpligt i nu åsyftade fall.

Förbud varom nu är fråga bör lika litet som för närvarande medföra skyldighet att genast borttaga anordning som tillkommit innan förbudet trädde i kraft. Underhållsåtgärder å sådan anordning böra dock icke få företagas. Dessutom bör självfallet länsstyrelsen lika väl inom förbudsområde som eljest kunna ingripa mot anordning som finnes uppenbart vanprydande. Detta bör gälla vare sig anordningen tillkommit före förbudets ikraftträdande eller med stöd av den särskilda undantagsregel jag nyss nämnt.

Departementsförslaget har avfattats i överensstämmelse med vad jag sålunda anfört.

Särskilda bestämmelser till skydd mot nedskräpning.

26 och 27 §§.

Allteftersom allmänheten, och i synnerhet stadsbefolkningen, i ständigt ökad utsträckning börjat ägna sin fritid åt utflykter och friluftsliv ha också klagomålen över att naturen skräpas ned vuxit i styrka. Krav på lagstiftning mot detta missförhållande ha framställts vid flera tillfällen, och vissa förslag i ämnet ha utarbetats av olika kommittéer. Dessa förslag ha dock hittills ej föranlett någon åtgärd från statsmakternas sida. En översiktlig redogörelse för utvecklingen i frågan lämnas å s. 154—160 i naturskyddsutredningens betänkande.

För egen del anför naturskyddsutredningen att vissa grövre former av nedskräpande torde kunna bestraffas såsom förgälselväckande beteende eller såsom skadegörelse eller åverkan. Förbud mot nedskräpning förekomma vidare allmänt i lokala ordningsföreskrifter, som meddelats med stöd av ordningsstadgan för rikets städer. I vidare mån än nu sagts finnes icke någon möjlighet att ingripa mot den som osnyggar eller skräpar ned i naturen.

Utredningen framhåller också att ur flera synpunkter betänkligheter kunna resas mot att i lagstiftningen intaga en allmän bestämmelse mot nedskräpning av naturen. Med hänsyn till den vårdslöshet som befolkningen enligt samstämmiga uppgifter från skilda delar av landet alltför ofta visar under sin vistelse i det fria finner utredningen dock uppenbart att behov av en sådan bestämmelse föreligger. Utredningen yttrar att den funnit skälen för lagstiftning i ämnet så starka att avgörande vikt icke kan tilläggas de erinringar som må vara att rikta däremot.

Enligt utredningens mening erfordras bestämmelser mot nedskräpning i två hänseenden, nämligen dels riktade mot alla dem, som färdas eller eljest uppehålla sig i naturen, och dels med sikte på den nedskräpning som orsakas genom arbetsföretag av olika slag. Vidare anser utredningen, såsom i annat sammanhang framhållits, föreskrifter böra meddelas till skydd mot det osnyggande som sker därigenom, att affischer och dylikt få kvarsitta lång tid efter det att de upphört att ha någon betydelse, eller i varje fall så länge att de regelmässigt blivit mer eller mindre förstörda.

I fråga om de bestämmelser som skola rikta sig mot envar yttrar utredningen, att något direkt förbud mot nedskräpning ej lämpligen kan meddelas eftersom det givetvis icke alltid kan undvikas att naturen skräpas ned under uppehåll där. Syftet med bestämmelserna bör i stället vara att förmå den som skräpat ned att ställa i ordning efter sig, så att glas, papper, avfall och dylikt icke lämnas kvar utan omhändertages och undanskaffas. Det anföres dessutom att en föreskrift av denna innebörd icke kan riktas mot all slags nedskräpning utan måste begränsas att avse vissa grövre former. Enligt utredningens mening bör det fordras att nedskräpningen ägt rum under förhållanden som äro ägnade att för allmän-

heten medföra vantrevnad eller risk för skada till person eller egendom. Nedskräpning som medför vantrevnad eller skaderisk uteslutande för markägare eller nyttjanderättshavare och deras husfolk anses av utredningen falla utanför området för naturskyddslagstiftningen.

I enlighet med vad sålunda anförts i betänkandet stadgas i 26 § första stycket i utredningsförslaget att den som färdas eller eljest uppehåller sig i naturen skall tillse att han ej kvarlämnar glas, avfall, papper eller andra skräpande föremål under förhållanden som äro ägnade att för allmänheten medföra vantrevnad eller risk för skada till person eller egendom. Den som bryter mot denna föreskrift skall enligt 31 § i förslaget straffas med böter, högst 300 kronor.

Utöver straffpåföljd bör emellertid enligt vad utredningen yttrar också finnas möjlighet att få ett nedskräpat område iordningställt på den försumliges bekostnad. Utredningen tillägger att behov av en sådan möjlighet föreligger även beträffande arbetsföretag. I fråga om vissa sådana är visserligen detta behov åtminstone delvis redan tillgodosett genom speciallagstiftning men något allmänt stadgande i ämnet finnes icke. För arbetsföretagens del anser utredningen dessutom önskvärt att åtgärder kunna framtvingas som förhindra eller motverka en upprensning av det inträffade.

På grund av det anförda förordar utredningen att länsstyrelserna skola få befogenhet att, om naturen osnyggats eller eljest skräpats ned, vid vite ålägga den som vållat eller eljest är ansvarig för nedskräpningen att iordningställa området samt vidtaga erforderliga förebyggande åtgärder för framtiden. Ett stadgande av denna innebörd har upptagits i 27 § i utredningens lagförslag. Såsom förutsättning för dess tillämplighet anges i förslaget att nedskräpningen skett under förhållanden som äro ägnade att för allmänheten medföra vantrevnad eller risk för skada till person eller egendom. Med hänsyn till att vissa företag äro underkastade speciallagstiftning i förevarande hänseende föreskrives därjämte, att stadgandet icke skall äga tillämpning, om frågan enligt lag skall prövas i särskild ordning. I övrigt må nämnas att enligt stadgandets lydelse föreläggande ej må avse åtgärd som är oskäligt betungande.

I 28 § i utredningsförslaget meddelas slutligen bestämmelser till skydd mot nedskräpning i samband med affischering. Enligt paragrafens första stycke skall den som utomhus, inom synhåll från allmän trafikled eller från annan plats, till vilken allmänheten har tillträde, anbragt eller låtit anbringa affisch eller annan därmed jämförlig anordning av icke bestående art, vars syfte är hänförligt till reklam eller propaganda, vara skyldig att avlägsna anordningen inom en månad efter det den tilldragelse förevarit, som åsyftats med anordningen, och senast fyra månader efter det anordningen anbragts. Befrielse från denna skyldighet må dock, enligt andra stycket, medgivas av polismyndigheten om särskilda skäl äro därtill. Vidare stadgas i tredje stycket att första styckets regel över huvud ej skall gälla anordning till upplysning om på stället bedriven affärsrörelse eller annan verksamhet. Ej heller skall den vara tillämplig om anordningen anbragts

å anslagstavla eller dylikt, som uppsatts efter byggnadsnämndens eller länsstyrelsens tillstånd eller efter godkännande av naturvårdsmyndigheten.

Jag vill nämna att alla de nu redovisade bestämmelserna rörande nedskräpning och affischering föreslås icke skola äga tillämpning inom sådana i stadsplan eller byggnadsplan ingående områden där ordningsstadgan för rikets städer är tillämplig. Till motivering härav anför utredningen att den omständigheten att ordningsstadgan gäller inom ett område visserligen icke i och för sig utgör tillräcklig grund att undantaga området från de allmänna nedskräpningsbestämmelserna, eftersom någon säkerhet ej föreligger för att skyddsbestämmelser grundade på ordningsstadgan verkligen komma till stånd. Därest området tillika ingår i stadsplan eller byggnadsplan bör emellertid enligt utredningens mening den skyddsmöjlighet ordningsstadgan erbjuder vara tillräcklig. Områden för vilka sådan plan upprättats äro nämligen avsedda för bebyggelse och naturskyddsbehovet där är följaktligen icke lika utpräglat som annorstädes.

I de flesta remissyttranden har utredningens förslag i nu förevarande del tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Åtskilliga remissinstanser ha dock avstyrkt de föreslagna bestämmelserna eller uttalat betänkligheter mot vissa av dem.

Obetingat tillstyrkande yttranden ha avgivits av *länsstyrelsen i Uppsala län*, *länsarkitekten i Stockholms län*, *länsarkitekten i Hallands län* och *skogsvårdsstyrelsen i Jönköpings län*.

Däremot avstyrkes förslaget i sin helhet av *länsstyrelsen i Hallands län* och *Riksförbundet Landsbygdens folk*, vilka båda anse, att bestämmelser till skydd mot nedskräpning icke höra hemma i naturskyddslagen. Riksförbundet motiverar sin inställning med att nedskräpningen bör betraktas dels som en uppfostringsfråga och dels som en kommunal fråga. Varje kommun har, förklarar förbundet, ett intresse att hålla snyggt inom sitt område. Vad som erfordras är att kommunerna, både i stad och på landet, utrustas med sådana befohigheter att de kunna tillgodose detta intresse.

I den mån kritik eljest förekommer avser den endast särskilda delar av förslaget. Som regel är det fråga om detaljanmärkningar men även principiella erinringar framställas.

Länsstyrelsen i Jämtlands län anser sålunda, att bestämmelsen i 26 § om förbud att vid vistelse i naturen kvarlämna skräpande föremål bör, jämte tillhörande straffstadgande, helt utgå. Länsstyrelsen anför härom:

Länsstyrelsen inser till fullo vikten av att naturen skyddas mot nedskräpning. Däremot kan länsstyrelsen icke finna att de överträdelser, som omförmålas i denna paragrafs första stycke, böra kriminaliseras. Det torde bli utomordentligt svårt att kunna beivra dylika överträdelser, eftersom möjligheterna att förebringa bevisning torde bli synnerligen begränsade. Från kriminalpolitisk synpunkt lär det vara mindre välbetänkt att införa en bestämmelse, som kan överträdas utan större risk för straffsanktion. Man synes i stället böra inrikta sig på att genom upplysning och propaganda för allmänheten inskräpa betydelsen av att naturen icke nedskräpas eller eljest osnyggas.

Liknande betänkligheter mot förslaget i denna del anföras av *länsstyrelsen i Malmöhus län, länsstyrelsen i Skaraborgs län, samfundet för hembygdsvård och poliskammaren i Malmö*. Poliskammaren uttalar, att om förslaget rörande åläggande att iordningställa nedskräpat område genomföres, detta torde bli tillfyllest för att komma till rätta med nedskräpningen.

Å andra sidan anmärkes i flera yttranden att det omförmälda stadgandet i 26 § är för snävt såtillvida att någon påföljd icke kan inträda om nedskräpningen vållar obehag eller risk endast för markägaren och andra närboende. Ändring härutinnan påyrkas av *länsstyrelsen i Uppsala län, länsstyrelsen i Östergötlands län, länsstyrelsen i Hallands län, länsstyrelsen i Norrbottens län, domänstyrelsen, skogsstyrelsen, kammarkollegiet, länsarkitekten i Hallands län och Sveriges skogsägareförbund* samt av *byggnadsstyrelsen*, som utvecklar sin mening på följande sätt.

Det måste särskilt för markägaren kännas högst otillfredsställande att han, som är nödgad att utan ersättning tillåta allmänheten att nyttja hans mark för t. ex. förströelse eller rekreation, icke skall i den första lagstiftning, som tillkommer till skydd mot naturens nedskräpning, tillerkännas samma rättsskydd som allmänheten själv. Tager man det drastiska exemplet, att samma person är ägare till såväl ett markområde, som allmänheten nyttjar till camping, som ett från detta campingområde med häck avgränsat trädgårdsområde, skulle de campande utan påföljd kunna kasta det skräp, som de enligt 26 § icke få kvarlämna å platsen, in i ägarens trädgård, givetvis under förutsättning att nedskräpningen ej kunde karakteriseras som skadegörelse. 26 § kan nämligen icke tillämpas i ett dylikt fall, då nedskräpningen icke medför vantrevnad för allmänheten själv; insyn i trädgården saknas ju. Att det i lag fastsloges, att även markägaren i denna sin egenskap äger ett visst rättsskydd mot nedskräpning synes över huvud vara ägnat att underlätta strävandena att uppfostra allmänheten att med omtanke och varsamhet umgås med naturen.

Skogsvårdsstyrelsen i Gotlands län uttalar, att det med hänsyn till avfattningen av 26 § förefaller tveksamt, huruvida paragrafen kan användas för att stävja det ofta förekommande ofoget att lastbilar stjälpas av allehanda sopor och skräp längs landsvägarna varhelst det faller sig.

I fråga om stadgandena i 27 § angående rätt för länsstyrelserna att meddela förelägganden om iordningställande av nedskräpade områden framställles i ett par remissyttranden den anmärkningen, att paragrafen icke är tillräckligt tydligt avfattad. *Svenska naturskyddsföreningen* yttrar sålunda, att med paragrafen enligt motiven åsyftas att länsstyrelsen skall kunna ingripa mot olämpliga avskrädeshögar och vanprydande upplag av allehanda slag. Detta borde framhävas bättre i lagtexten. Föreningen ifrågasätter vidare, om det icke vore skäl att införa en särskild bestämmelse — måhända i hälsovårdsstadgan — om att soptippar och dylikt ej få uppläggas utan förhandstillstånd. *Sällskapet Dvalin* finner det tveksamt, huruvida paragrafen kommer att bli tillämplig mot den nedskräpning som sker genom att avfall kvarlämnas vid skogshuggning. Det skulle en och annan gång kunna vara av värde om så vore fallet.

Vad slutligen beträffar bestämmelserna om affischering i 28 §, anse någ-

ra remissinstanser att dessa böra skärpas. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* förordar sålunda, att den som vill sätta upp affisch eller liknande anordning skall vara skyldig anmäla detta för polismyndigheten och därvid uppgiva sitt namn och när han tänker anbringa affischen. Affischen bör enligt länsstyrelsens mening icke utan särskilt tillstånd få sitta uppe mer än sammanlagt högst tre veckor, därav högst en vecka efter det den tilldragelse ägt rum, som kungöres på affischen. *Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, svenska naturskyddsföreningen, Skånes naturskyddsförening, Örebro biologiska förening och samfundet för hembygdsvård* föreslå också förkortning av den tid inom vilken affisch skall avlägsnas.

I övrigt må nämnas att *svenska naturskyddsföreningen* och *sällskapet Dvalin* hemställa om uteslutande av föreskrifterna att nedskräpnings- och affischeringsbestämmelserna ej skola äga tillämpning inom område som ingår i stadsplan eller byggnadsplan och där tillika ordningsstadgan för rikets städer är gällande. De båda remissinstanserna framhålla att det är långt ifrån säkert att vederbörande samhälle utnyttjar möjligheten att utfärda skyddsbestämmelser med stöd av ordningsstadgan. Om så ej sker, blir området utan skydd.

Departementschefen. Såsom framgått av den redogörelse jag lämnat för remissyttrandena råder på många håll tvekan om lämpligheten av att straffbelägga sådant nedskräpande av naturen med glas, papper, avfall och dylikt som tyvärr alltför ofta förekommer i samband med allmänhetens vistande i naturen. Jag förstår för min del väl denna tvekan och jag erkänner gärna att den ej saknar berättigande. Mest tilltalande vore om man kunde göra straffbestämmelser överflödiga genom att medelst upplysning och propaganda bibringa allmänheten ökad känsla för ansvar och hänsynstagande vid idkandet av friluftsliv. Ett beaktansvärt arbete i sådant syfte bedrivs redan nu av olika organisationer och det bör såvitt möjligt intensifieras. I likhet med utredningen anser jag emellertid icke sannolikt att detta arbete inom rimlig tid skall leda till målet om det ej vinner stöd av bestämmelser i lag. På icke så få människor torde påverkan genom upplysning vara praktiskt taget bortkastad så länge de kunna åberopa att lagen icke stadgar något straff och att det påtalade förfarandet följaktligen måste anses fullt tillåtligt. Enligt min mening tala därför så starka skäl för att vid straffansvar förbjuda nedskräpning i skog och mark att betänkligheterna häremot måste vika. Jag inser väl att det på grund av bevissvårigheter icke torde bli möjligt att i någon större utsträckning ingripa med åtal mot de missförhållanden varom nu är fråga. Men detta torde icke vara nödvändigt och skulle för övrigt ej heller vara önskvärt. Redan blotta vetskapen om tillvaron av ett lagstadgande i ämnet torde vara ägnad att fördelaktigt påverka allmänhetens inställning.

De anmärkningar som vid remissbehandlingen riktats mot avfattningen av utredningens förslag i denna del kunna emellertid enligt min mening icke fränkännas berättigande. Förslaget torde därför böra omarbetas. Den bästa utvägen synes mig vara, att stadgandet helt enkelt formuleras så att

envar skall tillse att han ej skräpar ned naturen med glas, papper, avfall eller annat så att därav kan uppkomma otrevnad eller skada för andra. Därmed vinnes bl. a. att skyddet blir gällande även för markägare samt att det blir fullt klart att under stadgandet inbegripas även sådana förfaranden som att med lastbil köra ut sopor och annat bråte på landsbygden och där vräka av det i någon skogsbacke vid vägen.

Överträdelse av nedskräpningsförbudet bör som jag redan framhållit i princip vara belagd med ansvar. Det bör emellertid enligt min mening ej lämpligen komma i fråga att låta straff följa på varje än så obetydlig förseelse. Man bör nöja sig med att inskrida mot sådana förfaranden som mera allmänt bedömas som förkastliga. I enlighet härmed förordar jag att för inträde av straff skall krävas att den ifrågavarande åtgärden varit ägnad att för annan medföra obehag av någon betydelse eller uppenbar fara för skada till person eller egendom. Någon risk för att verkan av straffbudet härigenom skall försvagas kan enligt min åsikt icke anses föreligga. Straffet bör, såsom utredningen föreslagit, vara penningböter.

Till förslaget, att den som vållar eller eljest är ansvarig för att ett visst område skräpats ned skall kunna genom vite tillhållas att ställa området i ordning, kan jag i huvudsak ansluta mig. Även för detta fall torde emellertid böra krävas att det är fråga om ett mera påtagligt missförhållande. Enligt min mening bör — i viss anslutning till vad jag föreslagit beträffande straff för nedskräpning — såsom villkor för ingripande uppställas, att för närboende eller andra uppkommit obehag av betydelse eller uppenbar fara för skada till person eller egendom. Tillräcklig anledning att göra undantag för områden som ingå i stadsplan eller byggnadsplan synes mig ej vara för handen.

Däremot kan jag ej biträda utredningens förslag i fråga om affischer och dylikt. De bestämmelser som föreslås på denna punkt äro enligt min mening alltför rigorösa och skulle i praktiken stundom kunna medföra orimliga resultat. Särskilt i fråga om sådana anordningar, som ej hänföra sig till någon viss tilldragelse utan röra förhållanden av mera permanent natur, skulle en skyldighet att avlägsna dem viss tid efter uppsättandet mången gång kunna framstå som meningslöst betungande. Som exempel vill jag erinra om de tryckta anslag i litet format som brukas finnas uppsatta vid busshållplatser och liknande ställen på landsbygden för att lämna upplysningar angående bilstationer, damfriseringar och dylikt i närbelägna tätorter. Dessa anslag äro ofta tillverkade av ganska stadig kartong och äro därför jämförelsevis hållbara. Och om de falla sönder eller på annat sätt fördärras, blir olägenheten därav ytterst obetydlig. Det skulle därför vara föga rimligt att tvinga företagaren att byta ut dem var fjärde månad. Beträffande affischer som avse en viss tilldragelse äro nackdelarna av utredningens förslag måhända icke lika framträdande. Det lär i allmänhet ej kunna anses för mycket begärt att t. ex. en festarrangör efter festens slut avlägsnar de affischer som han låtit sätta upp för att locka folk och därigenom bereda sig förtjänst. Av betänkanudet framgår emellertid, att utred-

ningen till anordningar med reklam- eller propagandasyfte hänför även sådana tillkännagivanden om sammanträden, möten och tillställningar av olika slag som sättas upp av föreningar och andra sammanslutningar. Och med hänsyn till den ideella föreningsverksamhetens stora sociala betydelse är det tydligen angeläget att den icke utan starka skäl betungas med besvär och utgifter. I övrigt må anmärkas att det torde stå fritt för vem som helst att riva ned en affisch om en viss tilldragelse så snart tilldragelsen ägt rum och affischen följaktligen upphört att fylla någon funktion. Jag vill också framhålla att den nedskräpning som vållas genom trasiga affischer och anslag icke är artskild från den som kan uppkomma på annat sätt. Det torde följaktligen saknas anledning att underkasta affischeringen en speciell reglering.

På grund av vad jag sålunda anfört ha några särskilda regler rörande affischer och därmed jämförliga anordningar ej upptagits i departementsförslaget. I den mån kvarlämnade och söndertrasade affischer kunna anses orsaka obehag av betydenhet kan emellertid ingripande ske enligt de allmänna bestämmelserna mot nedskräpning.

Behandlingen av ersättningsfrågor.

28—31 §§.

I dessa paragrafer meddelas bestämmelser om i vilken ordning ersättningsfrågor skola avgöras. En redogörelse för det väsentligaste av paragrafernas innehåll har lämnats vid behandlingen av 7 §. Härutöver må nämnas att 28, 30 och 31 §§ med vissa jämkningar motsvara 29 och 30 §§ i utredningsförslaget, vilka vid remissbehandlingen i stort sett lämnats utan erinran. I 29 § i departementsförslaget ha upptagits vissa bestämmelser till skydd för inteckningshavare då intrång å fastighet sker enligt naturskyddslagen. Paragrafen, som avfattats efter mönster av 23 och 137 §§ byggnadslagen samt 20 och 21 §§ lagen om allmänna vägar, stadgar bl. a. att inteckningshavare kan föra särskild ersättningstalan mot kronan, om han lidit förlust genom att intrångsersättning blivit för lågt beräknad vid uppgörelse mellan kronan och markägaren. Enligt 30 § skall sådan talan väckas vid expropriationsdomstolen.

Ansvarsbestämmelser m. m.

32 §.

Departementsförslaget innehåller icke mer än ett omedelbart förbudsstadgande, nämligen regeln om förbud mot nedskräpning. I övrigt förutsattes att de reglerande bestämmelser som erfordras i samband med fridlysning eller annan åtgärd skola meddelas från fall till fall av den myndighet som beslutar om åtgärden.

Överträdelse av nedskräpningsförbudet är att betrakta som en ordningsförseelse, och straffet för sådan överträdelse bör därför som jag redan nämnt

bestämmas till böter omedelbart i penningar. Förseelse mot bestämmelser som meddelats med stöd av lagen torde däremot, såsom utredningen ock föreslagit, böra straffas med dagsböter.

33 och 34 §§.

Om skadegörelse sker på ett naturminne eller en naturpark, kan det stundom vara nödvändigt att vidtaga åtgärder av olika slag för att så långt möjligt bota den uppkomna skadan. Det synes tveksamt, huruvida enligt allmänna skadeståndsregler, den felande kan förpliktas att ersätta kostnaderna för sådana åtgärder såvitt de ske uteslutande i syfte att återställa ett ideellt värde. I 33 § i departementsförslaget har därför upptagits en föreskrift att den som övertygas om förseelse mot lagen eller med stöd därav meddelad bestämmelse skall vara skyldig att ersätta all kostnad som föranledes av förseelsen. En regel av samma innebörd finnes i 16 § lagen om fornminnen.

Därest i fall som nyss sagts den felande själv har förvaltningen av den mark där skadegörelsen skett, blir enligt allmänna rättsgrundsatser möjligheten att vidtaga åtgärder till skadans botande beroende av att han lämnar sitt tillstånd därtill. Detta kan uppenbarligen icke vara lämpligt, utan det allmänna måste, om han vägrar, kunna tvångsvis genomdriva de åtgärder som erfordras. Närmast till hands ligger att låta länsstyrelsen för detta ändamål förelägga vite. Man bör också kunna anlita den utvägen att överexekutor meddelar handräckning. Rätt att ansöka om handräckning synes lämpligen böra tillkomma allmänne åklagaren och länsarkitekten i länet. Förutom vid överträdelse av skyddsbestämmelse för naturminne eller naturpark torde vitesföreläggande och handräckning böra medgivas även då provisoriska skyddsbestämmelser för område, som är avsett till naturminne eller naturpark, blivit åsidosatta samt då någon överträtt länsstyrelses förbud mot att inom visst område taga grus eller dylikt eller uppsätta reklam-anordning.

Ett stadgande av nu angiven innebörd har upptagits i 34 § i departementsförslaget. Stadgandet har utformats efter mönster av 148 § byggnadslagen.

35 §.

Enligt departementsförslaget skall länsstyrelsen ha beslutanderätt i åtskilliga frågor. Talan mot länsstyrelsens beslut bör tydligen som vanligt få fullföljas hos Kungl. Maj:t. Det synes lämpligt att besvär skola kunna anföras även av företrädare för naturskyddsintresset. I utredningsförslaget hade också besvär rätt tillagts naturvårdsmyndigheten. I departementsförslaget föreslås i stället att Kungl. Maj:t skall äga bemyndiga lämplig myndighet eller organisation att föra talan å naturskyddsintressets vägnar.

Besvär i mål om naturminnesmärkens fredande skola enligt 2 § 11:o) sjunde stycket regeringsrättslagen prövas av regeringsrätten. Naturskyddsutredningen anser att besvär i mål enligt den nya lagen böra upptagas av Kungl. Maj:t i statsrådet utom såvitt angår mål om föreläggande av vite. Som skäl härför anføres följande.

Den främsta anledningen är att enligt utredningens förslag fridlysning såsom naturminne kan, i motsats till vad nu gäller, föranleda ersättning till markägare eller annan sakägare. Detsamma är enligt förslaget fallet vid fridlysning såsom naturpark. En av de viktigaste frågorna i dylika fridlysningsärenden torde ofta bli huruvida fridlysningen skall anses vara av beskaffenhet att motivera ersättning av allmänna medel. Det är med hänsyn härtill lämpligt, att frågan huruvida över huvud taget fridlysning skall ske eller icke får i händelse av besvär i sista hand avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Vidare må till jämförelse erinras, att tillstånd till expropriation meddelas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Frågor om inskränkning i äganderätt eller annan rätt genom fridlysning av beskaffenhet att föranleda ersättning till sakägare äro till sin innebörd beslätade med expropriationsärenden. Det förefaller naturligt, att de slutligt prövas i enahanda ordning som dessa. Den omständigheten, att i samband med fridlysning kunna meddelas allehanda begränsningar i allmänhetens rörelsefrihet, synes också tala för att besvär över fridlysningsbeslutet upptagas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Utredningen föreslår alltså att stadgandet i 2 § 11:o) sjunde stycket regeringsrättslagen utgår.

Ärenden rörande fridlysning av växt- och djurarter enligt 19—21 §§ förslaget till naturskyddslag omfattas ej av regeringsrättslagen. Även besvär i sådana ärenden komma alltså att gå till Kungl. Maj:t i statsrådet. Härigenom vinnes viss likformighet med den prövning, som äger rum vid fridlysning och bestämmande av jakttider i fråga om djurslag, som ej falla under naturskyddslagen; beslut i dylika frågor fattas direkt av Kungl. Maj:t.

Enahanda blir förhållandet vid besvär över beslut, som länsstyrelsen meddelar enligt naturskyddslagens 24 §. I viss mån likartade ärenden, nämligen besvär över länsstyrelsens beslut i anledning av ansökan om tillstånd att företaga nybyggnad utan hinder av gällande nybyggnadsförbud, äro, jämlikt 2 § 16:o) regeringsrättslagen, uttryckligen undantagna regeringsrättens prövning.

Vad åter angår besvär över länsstyrelsens beslut enligt 23 eller 27 § naturskyddslagen komma sådana jämlikt regeringsrättslagens 2 § 17:o) nionde stycket att tillhöra regeringsrättens upptagande och avgörande. Med hänsyn till önskvärdheten av enhetlighet i fråga om besvärsförfarande i naturskyddsärenden, oberoende av dessas art, kunde det övervägas att befria regeringsrätten från befattningen med även de ärenden, det här gäller. Emellertid torde alldeles särskilda skäl fordras för att till Kungl. Maj:t i statsrådet hänskjuta avgörandet av beslut, vilka, i likhet med beslut enligt 23 och 27 §§ naturskyddslagen, innefatta vitesföreläggande. Någon avvikelse från den beträffande besvär över sådana beslut i allmänhet gällande regeln enligt nyssnämnda stadgande i regeringsrättslagen torde därför ej böra göras.

Jag biträder utredningens åsikt. Frågan om ändring i regeringsrättslagen kommer att anmälas i annat sammanhang.

36 §.

I de tillämpningsföreskrifter som enligt denna paragraf skola meddelas av Kungl. Maj:t skall bland annat regleras förfarandet vid fridlysning av naturminne och naturpark.

Övergångsbestämmelser.

Den föreslagna naturskyddslagen torde böra träda i kraft den 1 januari 1953. Därvid böra 1909 års lagar angående nationalparker och angående naturminnesmärkens fredande upphöra att gälla. Enligt förslaget skola de skyddsbestämmelser som erfordras för nationalparkerna framdeles meddelas i form av reglementen och ordningsföreskrifter utfärdade på administrativ väg. Det torde vara osäkert huruvida sådana reglementen och ordningsföreskrifter hinna utfärdas för alla nu befintliga nationalparker innan den nya lagen träder i kraft. I en övergångsbestämmelse synes därför lämpligen böra stadgas att för nationalpark som tillkommit dessförrinnan skola, intill dess Kungl. Maj:t annat förordnar, äldre bestämmelser alltjämt äga tillämpning. I den mån beslut om fridlysning samt förbud mot borttagande eller skadande av sällsynta djur och växter eller mot uppsättande av reklamannonser meddelats med stöd av lagen angående naturminnesmärkens fredande böra de tydligen äga fortsatt giltighet. Beträffande fridlysning bör därvid av praktiska skäl gälla detsamma som om den skett enligt nya lagen. Detta innebär att sakägare kan bli underkastad längre gående inskränkningar än förut, bl. a. såtillvida att förvaltningen kan fråntagas honom och överlämnas åt myndighet samt att det blir svårare att få fridlysningen upphävd. Med hänsyn härtill synes möjlighet böra beredas sakägare att hos länsstyrelsen påkalla omprövning av fridlysningsbeslutet. Som villkor härför torde dock böra uppställas, att det intrång han lider ej är att anse såsom oväsentligt, och vidare bör rätten att påkalla sådan omprövning vara begränsad till viss kortare tid, förslagsvis sex månader, från nya lagens ikraftträdande.

I vissa lagar och författningar, t. ex. vattenlagen finnas bestämmelser angående fridlyst naturminnesmärke. Sådana bestämmelser böra uppenbarligen efter nya lagens ikraftträdande i stället ha avseende å naturminne.

I övrigt torde några särskilda övergångsstadganden icke vara erforderliga.

Förslaget till lag om ändring i expropriationslagen.

Enligt 1 § första stycket 11. expropriationslagen må mark exproprieras för att i kronans ägo överföra jordområde av synnerligen märklig beskaffenhet för dess avsättande som naturminnesmärke. Fråga om expropriation för sådant ändamål må enligt 108 § första stycket väckas endast av vetenskapsakademien. I 1 § andra stycket andra meningen stadgas att expropriation jämväl må äga rum för upphävande av särskild rätt till område som är avsatt till nationalpark. Någon möjlighet att exproprieras mark för att avsätta den till nationalpark finnes däremot icke.

Naturskyddsutredningen anser, som jag redan nämnt, att expropriationsrätt för sistnämnda ändamål nu bör införas. Samtidigt fram-

håller utredningen emellertid, att det endast i undantagsfall torde kunna bli aktuellt att utnyttja denna rätt. Utredningen förutsätter att fråga om expropriation av mark för dess avsättande till nationalpark skall få väckas endast av naturvårdsmyndigheten.

Beträffande expropriation av mark för att avsätta den till naturminne anför utredningen, att det möjligen kunde ifrågasättas om behov därav kommer att föreligga därest statsmakterna bifalla förslaget att fridlysning skall kunna ske även mot ägarens vilja. Utredningen anser dock för sin del att de nya fridlysningsbestämmelserna ej behöva medföra att expropriationsmöjligheten blir utan betydelse. Skälen för denna uppfattning utvecklas närmare å s. 176 i utredningens betänkande. Emellertid böra enligt utredningens mening vissa ändringar göras i stadgandena om expropriation för nu ifrågasvarande ändamål. Befogenheten att väcka fråga om expropriation bör sålunda överflyttas från vetenskapsakademien till naturvårdsmyndigheten. Dessutom bör, i anslutning till vad som gäller om kulturhistoriskt märklig byggnad och fast fornlämning, expropriation av område som naturminne kunna beviljas till förmån ej blott för kronan utan också för kommun samt för förening eller stiftelse vars huvudsakliga uppgift är ägnad naturskydd och som kan på ett betryggande sätt ansvara för egendomen.

Vid remissbehandlingen har utredningens förslag i regel lämnats utan erinran. Några remissinstanser ha emellertid uttalat tvekan om förslagens lämplighet eller ställt sig avvisande. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* anför, att expropriation av område för dess avsättande såsom nationalpark själfallet endast bör komma i fråga i sådana fall där en allsidig och förutsättningslös undersökning givit vid handen, att ett behov av expropriationsrätt för dylikt ändamål föreligger. *Skogsstyrelsen* förutsätter att expropriation för nämnda ändamål skall komma i fråga endast i yttersta fall av särskilt hög angelägenhetsgrad. *Sveriges skogsägareförbund* finner det tveksamt om expropriation alls bör få användas för att utvidga nationalparker och *kammarkollegiet* anser att detta ej bör komma i fråga.

Departementschefen. För min del har jag intet att erinra mot utredningens förslag. Vid det förhållandet att jag icke räknar med någon särskild naturvårdsmyndighet förfaller emellertid tanken på att låta beslut om expropriation av mark till nationalpark eller naturminne bli beroende på framställning från ett sådant organ. Det kunde då övervägas att i stället fordra ansökan från vetenskapsakademien. Övervägande skäl synas mig emellertid tala för att någon begränsning beträffande rätten att väcka fråga om expropriation för nu avsedda ändamål över huvud icke skall föreskrivas. Jag vill tillägga att jag ej heller anser behöfligt eller lämpligt att bibehålla den nuvarande regeln om att expropriation för avsättning till naturminne må avse allenast jordområde av synnerligen märklig naturbeskaffenhet. Förutsättningarna för expropriation synas böra vara desamma som för fridlysning.

Lagtekniskt torde de av mig förordade ändringarna böra genomföras så, att det nuvarande stadgandet i 1 § 11. expropriationslagen ersättes med en

bestämmelse att expropriation må äga rum för att bevara område såsom nationalpark eller naturminne. I samband därmed kan andra meningen 1 § andra stycket utgå. Expropriation av särskild rätt till område som är avsatt till nationalpark kommer nämligen då att kunna ske redan med stöd av stadgandet i styckets första mening. Härjämte bör vad som nu är stadgat i 108 § första stycket utgå och i stället i lagrummet föreskrivas att expropriation för att bevara område såsom nationalpark eller naturminne må äga rum endast till förmån för kronan samt, då fråga är om naturminne, för kommun eller sådan förening eller stiftelse, vars huvudsakliga uppgift är ägnad naturskydd och som kan på ett betryggande sätt ansvara för egendomen. Härav föranledes ändring jämväl i rubriken till 108 §.

Ett härmed överensstämmande förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation har upprättats inom jordbruksdepartementet.

Anslagsberäkningar.

I min föregående framställning har jag i skilda sammanhang haft anledning att beröra frågan om kostnaderna för naturskyddet efter den nya lagstiftningens genomförande. Jag torde nu avslutningsvis få lämna en sammanhängande redogörelse för denna fråga.

I årets statsverksproposition (IX ht p. 215) har Kungl. Maj:t på min hemställan föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1952/53 beräkna *dels* till Bidrag till vetenskapsakademien för förvaltning av nationalparker och naturskyddsärenden ett anslag av 22 100 kronor, *dels ock* till Bidrag till svenska naturskyddsföreningen ett anslag av 12 000 kronor. Till bidrag till samfundet för hembygdsvård föreslås i statsverkspropositionen (VIII ht p. 339) ett anslag av 25 000 kronor för nästkommande budgetår. Därjämte föreslås (VI ht p. 30) ett särskilt bidrag av 15 000 kronor till bestridande av kostnaderna under budgetåret för av samfundet bedriven verksamhet i vägvårdande syfte.

1. *Vetenskapsakademien* (skr. 31/8 1951) har äskat anslag för naturskyddsändamål för budgetåret 1952/53 med 27 520 kronor. Av detta belopp äro 10 975 kronor avsedda för nationalparkernas vård, 16 200 kronor till naturskyddsärendenas förvaltning samt 345 kronor för bevakning av den fridlysta naturparken Borga Hage i Repplinge socken av Kalmar län.

2. *Svenska naturskyddsföreningen* (skr. 4/9 1951) har äskat höjning av föreningens anslag, 12 000 kronor, till sådant belopp att föreningen för budgetåret 1952/53 erhåller ett bidrag som tillhoppa med föreningens anslag från jaktvårdsfonden uppgår till 34 000 kronor. För den händelse föreningen skulle anförtros ökade arbetsuppgifter i samband med den nya naturskyddslagstiftningens genomförande, hemställes att föreningens anslag avpassas med hänsyn därtill.

3. *Samfundet för hembygdsvård* har under hand hemställt om bidrag från

anslag å nionde huvudtiteln *dels* till samfundets verksamhet i allmänhet i anledning av att samfundet vid den nya naturskyddslagens ikraftträdande avsåges få ökade uppgifter, *dels ock* till samfundets vägbyrå, vilken enligt en av samfundet framlagd plan borde utbyggas till en särskild avdelning för landskapsvård med en vägbyrå och en byrå för vattenfrågor.

4. Naturskyddsutredningen har i sitt betänkande föreslagit, att till förvaltningen av naturskyddsobjekt skulle anslås ett avrundat belopp för år räknat av 24 000 kronor att av naturvårdsnämnden disponeras enligt följande beräkning:

- a. till domänstyrelsen för förvaltning av nationalparker 9 100 kronor;
- b. till länsstyrelsen i Kalmar län för förvaltningen av naturparken Borge Hage 300 kronor;
- c. till skogsvårdsstyrelserna för förvaltningen av naturminnen på enskild mark 12 500 kronor; samt
- d. för förvaltningen av naturminnen, som ej äro belägna på kronomark och ej stå under skogsvårdsstyrelses tillsyn 2 000 kronor.

5. Naturskyddsutredningen har vidare föreslagit, att ett särskilt reservationsanslag, benämnt *Bidrag till särskilda naturskyddsåtgärder*, å 50 000 kronor skulle anvisas att av naturvårdsnämnden användas för att gälda ersättning till sakägare, som åsamkas skada genom fridlysning eller annan naturskyddsåtgärd.

Departementschefen.

1. Till vetenskapsakademien bör enligt min mening utgå bidrag för första hälften av budgetåret med $(5\,500 + 7\,000 + 400 =)$ i avrundat tal 13 000 kronor. För senare hälften, då den nya naturskyddslagen beräknas ha trätt i kraft, bör bidraget reduceras något med hänsyn till den då inträdande begränsningen i akademiens naturskyddsutgifter. Bidraget bör för nämnda tid beräknas efter ett årligt medelsbehov av 10 000 kronor (därav för publikationstryck 2 500 kronor, för naturskyddsverksamhet i allmänhet 7 000 kronor och för diverse kostnader 500 kronor) d. v. s. till $(\frac{10\,000}{2} =)$ 5 000 kronor. För hela budgetåret bör alltså anvisas ett belopp av 18 000 kronor.

2. Bidrag till svenska naturskyddsföreningen torde efter den nya lagstiftningens genomförande tills vidare böra utgå med ett årligt belopp av 30 000 kronor. Som jag icke är beredd att biträda föreningens hemställan om en uppräknning av bidraget för tiden dessförinnan, förordar jag att såsom bidrag till svenska naturskyddsföreningen för budgetåret 1952/53 skall anslås ett belopp av $(\frac{12\,000}{2} + \frac{30\,000}{2} =)$ 21 000 kronor.

3. Samfundets för hembygdsvård hemställan om särskilt bidrag från anslag å nionde huvudtiteln kan jag icke förorda. Då det torde komma att dröja någon tid innan verkningarna av den nya naturskyddslagstiftningen göra sig gällande, synes vidare någon höjning av det till samfundet under åttonde huvudtiteln utgående bidraget icke erfordras för budgetåret 1952/53.

4. Till domänstyrelsen torde ej böra utgå särskild ersättning för dess förvaltning av naturskyddsobjekt utan kostnaderna därför böra bestridas ur domänverkets driftsmedel. På grund härav bör posten a. i naturskyddsutredningens beräkning falla bort. Anslag för posten b. har beräknats under 1. I fråga om posten c. anser jag tillräcklig anledning icke föreligga att i förevarande sammanhang upptaga några medel för detta ändamål. Jag torde få erinra om att vid äskandet av bidragsanslaget till skogsvårdsstyrelsernas omkostnader för nästa budgetår ett belopp av 350 000 kronor upptagits för att täcka omkostnader vilka ej beräknats i staterna för skogsvårdsstyrelserna. Enligt min mening böra de kostnader som uppkomma i samband med skogsvårdsstyrelsens förvaltning av naturminnen bestridas ur förevarande belopp. Vad beträffar posten d) är jag icke beredd att förorda någon medelsanvisning för detta ändamål.

5. Såsom naturskyddsutredningen föreslagit torde ett belopp av 50 000 kronor för år böra beräknas till ersättning åt sakägare som lida skada till följd av fridlysning eller annan naturskyddsåtgärd. För budgetåret 1952/53 bör således anvisas ($\frac{50\,000}{2} =$) 25 000 kronor.

För de här angivna ändamålen torde å riksstaten böra uppföras två obecknade anslag, ett under rubriken *Naturskydd: Bidrag till svenska naturskyddsföreningen m. fl.*, avseende de två först nämnda ändamålen, och ett under rubriken *Naturskydd: Bidrag till särskilda naturskyddsåtgärder*, avseende skadeersättningar m. m. Hemställan om anvisande av dessa anslag torde jag få göra senare i dag.

Härefter hemställer föredraganden, att lagrådets utlåtande över de föreliggande förslagen till

1) *naturskyddslag*; och

2) *lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation*,

vilka äro av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar,¹ måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Gunnar Eklund.

¹ Det under 2) upptagna förslaget, vilket fränsett vissa redaktionella jämkningar är likalydande med motsvarande vid propositionen fogade lagförslag, har här uteslutits.

F ö r s l a g
till
Naturskyddslag.

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser.

1 §.

Naturen skall skyddas och vårdas som en nationell tillgång.

Envar bör i sitt umgänge med naturen visa varsamhet, så att onödig skada ej uppkommer.

Nationalparker.

2 §.

I syfte att bevara sammanhängande större område av viss landskapstyp i dess naturliga tillstånd eller i väsentligen oförändrat skick kan kronan tillhörig mark avsättas till nationalpark.

3 §.

Angående nationalparkeres vård och förvaltning förordnar Konungen.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger meddela de särskilda föreskrifter beträffande rätten att färdas över nationalpark eller eljest uppehålla sig där ävensom angående ordningen i övrigt inom området, som finnas erforderliga för att trygga ändamålet med nationalparken.

4 §.

Enligt 3 § meddelade föreskrifter skola ej lända till inskränkning i redan uppkommen enskild rätt.

Ej heller skola sådana föreskrifter föranleda inskränkning i lapparna medgivna rättigheter till bete, skogsfång, fiske eller jakt efter andra djur än björn, lo, älg och örn, eller innebära hinder för lapparna att eljest uppehålla sig inom nationalparken eller att där medföra hundar för bevakning av renhjordar.

Naturminnen.

5 §.

Område eller till fastighet hörande naturföremål, som på grund av sin betydelse för kännedomen om landets natur, sin skönhet, egenart eller eljest märkliga beskaffenhet finnes böra särskilt skyddas, må fridlysas såsom naturminne.

6 §.

Beslut om fridlysning meddelas av länsstyrelsen. I beslutet skall grunden till fridlysningen angivas.

I samband med beslutet har länsstyrelsen att meddela de särskilda föreskrifter som beträffande naturminnets vård och förvaltning eller i övrigt finnas erforderliga för att trygga ändamålet med fridlysningen.

Konungen må förordna att värden och förvaltningen av naturminne helt eller delvis skall omhänderhavas av myndighet.

7 §.

Medför fridlysning sådana inskränkningar i rätten att bebygga mark, att ägaren kan nyttja den allenast på sätt som står i uppenbart missförhållande till dess tidigare värde, eller tillskyndas honom eljest avsevärt men, är han berättigad till ersättning av kronan för den skada han härigenom lider. Detsamma gäller om innehavare av sådan nyttjanderätt eller annan särskild rätt till marken som upplåtits innan beslutet om fridlysningen meddelades. Ersättning må, om särskilda skäl äro därtill, bestämmas att utgå med visst årligt belopp med rätt för sakägaren eller kronan att erhålla omprövning vid ändrade förhållanden.

Föranledes av fridlysningen synnerligt men vid fastighetens nyttjande, må ägaren fordra att fastigheten löses.

Vad i fråga om ersättning eller lösen avtalats eller uppenbarligen förutsatts skola gälla mellan kronan och sakägare skall gälla jämväl mot den som förvärvat sakägarens rätt i avseende å fastigheten.

8 §.

Då fråga väckts om fridlysning må länsstyrelsen för viss tid, högst tre år, meddela förbud mot att beträffande det berörda området eller föremålet utan länsstyrelsens tillstånd vidtaga åtgärd som strider mot fridlysningens syfte. Om särskilda skäl äro därtill, må förbudets giltighetstid av länsstyrelsen förlängas med högst tre år. Förbud skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

Skulle vägran av tillstånd enligt första stycket medföra sådan inskränkning i möjligheten att nyttja med förbudet avsedd mark på sätt som tidigare skett, att avsevärt men tillskyndas ägaren eller annan rättsinnehavare med avseende å marken, är han berättigad till ersättning av kronan för den skada han härigenom lider. Ersättning skall bestämmas att utgå med visst årligt belopp.

Ersättning enligt denna paragraf skall, om ej särskilda skäl äro däremot, avräknas å gottgörelse som sedermera må komma att utgå jämlikt 7 §.

9 §.

Undantag från fridlysning må av länsstyrelsen medgivas för vetenskaplig forskning eller därmed jämförligt ändamål.

Fridlysning skall av länsstyrelsen upphävas eller i erforderlig mån jämkas

1. om det på grund av att naturminnet förstörts eller avsevärt förändrats till sin beskaffenhet eller av annan särskild anledning framstår såsom meningslöst eller obehövt att bibehålla fridlysningen eller vissa därvid meddelade bestämmelser; samt

2. om det begäres av någon som genom expropriation förvärvat rätt till sådant nyttjande av naturminnet som icke är förenligt med fridlysningens syfte.

Fridlysning må av länsstyrelsen upphävas eller jämkas

1. om fridlysningen finnes hindra eller avsevärt försvåra företag av större allmän eller enskild nytta; samt

2. om fridlysningen på grund av omständigheter som ej tagits i beräkning när fridlysningsbeslutet meddelades medför avsevärt större intrång än då förutsatts.

10 §.

Erfordras förberedande undersökning på marken innan fridlysning beslutas eller beslutad fridlysning upphäves eller jämkas, må sådan verkställas genom länsstyrelsens försorg.

Därvid skall tillses, att skada å egendom såvitt möjligt undvikas.

11 §.

Beröres naturminne av arbetsföretag och erfordras med anledning därav särskild undersökning av naturminnet eller särskild åtgärd för att bevara det, skall kostnaden därför åvila företaget, såvitt det ej på grund av särskilda förhållanden finnes obilligt.

Undersökning eller åtgärd som avses i första stycket skall vidtagas så skyndsamt som möjligt.

Naturparker.

12 §.

Område som på grund av sin egen eller omgivningens beskaffenhet är av väsentlig betydelse för befolkningens umgänge med naturen må fridlysas såsom naturpark.

13 §.

Beslut om fridlysning meddelas av länsstyrelsen. I beslutet skall grunden till fridlysningen angivas.

I samband med beslutet har länsstyrelsen att meddela de särskilda föreskrifter som finnas erforderliga, såväl till tryggnad av områdets användning för därmed avsett ändamål som beträffande allmänhetens rätt att färdas över området eller eljest uppehålla sig där samt angående allmän ordning i övrigt inom området.

14 §.

Fridlysning må ej ske utan ägarens samtycke, med mindre området blivit i fastställd plan enligt byggnadslagen avsatt för det med fridlysningen avsedda ändamålet.

Medför fridlysning sådana inskränkningar i rätten att bebygga området, att ägaren kan nyttja det allenast på sätt som står i uppenbart missförhållande till dess tidigare värde, eller tillskyndas honom eljest avsevärt men, är han berättigad till ersättning av kronan för den skada han härigenom lider. Detsamma gäller om innehavare av sådan nyttjanderätt eller annan särskild rätt till området som upplåtits innan beslutet om fridlysningen meddelades. Ersättning må, om särskilda skäl äro därtill, bestämmas att utgå med visst årligt belopp med rätt för sakägaren eller kronan att erhålla omprövning vid ändrade förhållanden.

Föranledes av fridlysningen synnerligt men vid fastighetens brukande, må ägaren fordra att fastigheten löses.

Vad i fråga om ersättning eller lösen avtalats eller uppenbarligen förutsetts skola gälla mellan kronan och sakägare skall gälla jämväl mot den som förvärvat sakägarens rätt i avseende å fastigheten.

15 §.

Vad i 8—11 §§ stadgats om naturminne skall äga motsvarande tillämpning beträffande naturpark.

Särskilda bestämmelser till skydd för växt- och djurarter.

16 §.

Finnes växtart med hänsyn till fara för utrotning böra skyddas på annat sätt än genom att vissa områden fridlysas såsom naturminne, äger Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer meddela förbud att inom landet eller del därav skada eller borttaga växt av den arten där den växer vilt.

17 §.

Föreligger beträffande djurart sådant förhållande som sägs i 16 §, äger Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer meddela förbud att inom landet eller del därav döda, skada eller fånga vilt levande djur av den arten, då det ej sker till försvar mot angrepp å person eller egendom, så ock att skada eller borttaga sådant djurs ägg, rom eller bo.

Om fridlysning av djur vars dödande eller fångande är att hänföra till jakt eller fiske gäller vad därom särskilt stadgas.

18 §.

Förbud enligt 16 eller 17 § skall ej utgöra hinder mot avverkning av skog eller eljest mot marks ändamålsenliga nyttjande.

Förbudet skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

Särskilda bestämmelser till skydd för landskapsbilden.

19 §.

Kan arbetsföretag av annat slag än bebyggelse komma att väsentligt ändra landskapsbilden, bör innan företaget utföres, samråd ske med länsarkitekten eller den han anvisar.

20 §.

I fall som avses i 19 § äger länsstyrelsen vid vite förelägga företagaren att vidtaga de åtgärder som, utan att vara oskäligt betungande, må anses erforderliga för att begränsa eller motverka skada på landskapsbilden.

Vad nu sagts skall dock ej gälla, därest frågan om företagens tillåtlighet med hänsyn till dess inverkan på naturen enligt lag skall prövas i särskild ordning.

21 §.

Finnes anledning antaga, att täkt av sten, grus, sand, jord eller därmed jämförliga nyttigheter inom visst område skulle komma att väsentligt ändra landskapsbilden, äger länsstyrelsen förordna, att sådant arbetsföretag icke må utföras inom området utan länsstyrelsens tillstånd. Förordnandet skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan. Ej må förordnandet inkräkta på rätt, som meddelas genom inmutning enligt gruvlagen eller genom beslut av Konungen.

I samband med meddelande av tillstånd må länsstyrelsen därtill foga sådana föreskrifter att skadan å naturen såvitt möjligt begränsas eller genom särskilda anordningar motverkas.

Vägras tillstånd eller meddelas föreskrifter enligt andra stycket och tillskyndas därigenom markens ägare eller annan rättsinnehavare med avseende å fastigheten avsevärt men, är han berättigad till ersättning av kronan för den skada han lider. Ersättning må bestämmas att utgå med visst årligt belopp, med rätt för sakägaren eller kronan att erhålla omprövning vid ändrade förhållanden.

22 §.

Vill någon utomhus varaktigt anbringa tavla, skylt, inskrift eller därmed jämförlig anordning för reklam, propaganda eller liknande ändamål, bör han, om anordningen på grund av sin storlek eller av annan orsak kan komma att störa landskapsbilden, samråda med länsarkitekten innan anordningen anbringas.

23 §.

Finnes anordning som avses i 22 § vara uppenbart vanprydande i landskapsbilden, äger länsstyrelsen vid vite förelägga anordningens ägare eller, om denne ej är känd, ägaren av den mark, där anordningen är uppsatt, att avlägsna anordningen eller vidtaga de särskilda åtgärder därmed som länsstyrelsen finner erforderliga.

Har någon enligt första stycket ålagts att avlägsna där omförmäld anordning må, om särskilda skäl föranleda därtill, ersättning för uppkommande förlust lämnas honom av allmänna medel med belopp högst motsvarande kostnaderna för anordningens anskaffande, anbringande och borttagande.

24 §.

Vad i 22 och 23 §§ stadgats skall ej gälla i fråga om anordning, vars tillåtelse skall prövas i särskild ordning.

25 §.

För område som genom märklig naturbeskaffenhet eller naturskönhet är av särskilt intresse må länsstyrelsen, i den mån så finnes lämpligt för att skydda landskapsbilden, förbjuda att anordning som avses i 22 § anbringas utomhus annorledes än å byggnad till upplysning om på stället bedriven affärsrörelse eller annan verksamhet.

Förbud som nu sagts skall anses innefatta jämväl förbud mot åtgärder för att vidmakthålla dylik anordning, vilken tillkommit innan förbudet trädde i kraft.

Särskilda bestämmelser till skydd mot nedskräpning.

26 §.

Envar skall tillse att han ej skräpar ned naturen med glas, papper, avfall eller annat, så att därav kan uppkomma otrevnad eller skada för annan.

27 §.

Har naturen på viss plats skräpats ned eller eljest osnyggats och har därav för närboende eller andra uppkommit obehag av betydelse eller uppenbar fara för skada till person eller egendom, äger länsstyrelsen, i den mån det kan ske utan oskäligt betungande, vid vite ålägga den som vållat eller eljest är ansvarig för nedskräpningen eller osnyggandet att iordningställa platsen samt vidtaga erforderliga förebyggande åtgärder för framtiden.

Vad nu sagts skall dock ej gälla, där enligt särskilda föreskrifter frågan om platsens iordningställande skall prövas i annan ordning.

Behandlingen av ersättningsfrågor.

28 §.

Länsstyrelsen äger förelägga den som vill göra anspråk på ersättning eller fordra inlösen av fastighet jämlikt denna lag att inom viss tid, minst två månader, göra anmälan därom hos länsstyrelsen, vid påföljd att han eljest skall hava förlorat sin talan.

29 §.

Har ej överenskommelse träffats om ersättning varom sägs i 7, 8, 14 eller 21 § eller om inlösen av fastighet, åligger det den som vill fordra ersättning eller inlösen att, vid påföljd av talans förlust, väcka talan mot kronan hos expropriationsdomstolen inom ett år från det laga kraft åkommit det beslut, varå anspråket grundas. Jämväl kronan äger påkalla prövning av frågan enligt vad nu sagts.

30 §.

Är ersättning varom sägs i 7, 8, 14 eller 21 § bestämd att utgå på en gång och har fastigheten genom den åtgärd som föranlett rätten till ersättning undergått sådan minskning i värde att den kan antagas ej utgöra full säkerhet för fordran, för vilken fastigheten svarade då rätten till ersättning uppkom, skall ersättningen nedsättas hos länsstyrelsen; och skall om fördelning och utbetalande av beloppet samt verkan därav i tillämpliga delar gälla vad som är stadgat för det fall att enligt lagen om expropriation nyttjanderätt eller servitutsrätt upplåtes.

Har förlust å fordran som avses i första stycket uppstått till följd av att nedsättning ej skett, skall fordringens innehavare njuta ersättning av kronan för förlusten mot avskrivning å fordringshandlingen. Detsamma gäller, där förlust tillskyndats fordringens innehavare därigenom att ersättning blivit för lågt beräknad och densamma till följd av överenskommelse mellan kronan och den ersättningsberättigade eller av annan anledning ej blivit prövad av domstol. I sistnämnda fall skall talan om ersättning väckas vid expropriationsdomstolen.

31 §.

I mål, som enligt denna lag skall upptagas av expropriationsdomstol, skola bestämmelserna om domstol och rättegång i expropriationsmål i tillämpliga delar gälla. Är fråga om inlösen av fastighet skola jämväl stadgandena i 7, 8, 10, 48, 49 och 55—60 §§ lagen om expropriation äga motsvarande tillämpning. Kronan skall vidkännas å ömse sidor uppkomna kostnader å målet, såframt ej domstolen med hänsyn till omständigheterna finner skäligt annorlunda förordna.

Ansvarsbestämmelser m. m.

32 §.

Den som bryter mot förbud eller föreskrift som meddelats med stöd av denna lag, straffes med dagsböter.

Har någon överträtt stadgandet i 26 § och har förseelsen varit ägnad att för annan medföra obehag av någon betydighet eller uppenbar fara för skada till person eller egendom, straffes med böter, högst trehundra kronor.

33 §.

Den som övertygats om förseelse varom sägs i 32 §, skall vara skyldig att ersätta all kostnad som föranledes av förseelsen.

34 §.

Har någon vidtagit åtgärd i strid mot förbud eller föreskrift som meddelats med stöd av 6, 8, 9, 13, 15, 21 eller 25 §, äger länsstyrelsen vid vite förelägga honom att rätta vad olagligen skett. Överexekutor äger ock meddela handräckning för sådant ändamål. Ansökan om handräckning må göras av allmän åklagare eller länsarkitekt. Begär utmätningsman att kostnad för förrättning skall förskjutas, må det ske av allmänna medel. I övrigt gälla enahanda bestämmelser som äro stadgade för det i 191 § utsökningslagen stadgade fallet.

35 §.

Över länsstyrelses beslut enligt denna lag må talan föras hos Konungen genom besvär i den ordning som är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut. Konungen äger bestämma att myndighet eller organisation som prövas lämplig därtill må föra sådan talan för tillvaratagande av naturskyddets intressen.

Tillämpningsföreskrifter.

36 §.

Närmare bestämmelser rörande tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Övergångsbestämmelser.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1953.

Genom lagen upphävas lagen den 25 juni 1909 (nr 56 s. 1) angående naturminnesmärkens fredande och lagen samma dag (nr 56 s. 7) angående nationalparker.

Beträffande nationalpark som tillkommit före nya lagens ikraftträdande skola, till dess Konungen annat förordnar, äldre bestämmelser alltjämt äga tillämpning.

Fridlysning som skett med stöd av lagen angående naturminnesmärkens fredande skall fortfarande gälla. I fråga om sådan fridlysning skola nya lagens bestämmelser tillämpas. Förmenar sakägaren sig härigenom lida intrång i sin rätt och är intrånget icke att anse såsom oväsentligt, äger han att senast den 30 juni 1953 hos länsstyrelsen påkalla omprövning av fridlysningen.

Förbud som länsstyrelse meddelat jämlikt 11 eller 13 § lagen angående naturminnesmärkens fredande skall äga fortsatt giltighet till dess annat förordnas.

Vad i lag eller annan författning stadgas om naturminnesmärke skall efter ikraftträdandet av denna lag i stället hava avscende å naturminne.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 3 april 1952.

Närvarande:

justitieråden EKBERG,
STRANDBERG,
LJUNGGREN,
regeringsrådet BJÖRKHOLM.

Enligt lagrådet den 29 mars 1952 tillhandakommet utdrag av protokoll över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 22 februari 1952, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

- 1) *naturskyddslag*; och
- 2) *lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation.*

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av e. o. hovrättsassessorn P.-E. Fürst.

Lagrådet yttrade:

Förslaget till naturskyddslag.

Förslaget innebär betydelsefulla ändringar och utvidgningar av gällande lagstiftning rörande naturskydd. I förslaget ha inarbetats lagarna den 25 juni 1909 angående naturminnesmärkens fredande och angående nationalparker. Därjämte införs flera nya institut, nämligen fridlysning av naturpark samt särskilda bestämmelser till skydd för landskapsbilden och till skydd mot nedskräpning.

Frågan om naturskyddets organisation har självfallet varit föremål för ingående övervägande. Departementschefen har stannat vid att naturskyddsverksamheten bör organiseras på huvudsakligen samma sätt som hittills. Befogenheten att meddela beslut i ärenden enligt den nya lagen skall i regel tillkomma vederbörande länsstyrelse. Fråga om visst områdes avsättande till nationalpark skall dock avgöras av Kungl. Maj:t och riksdagen. Häremot är från lagrådets sida intet att erinra.

I fråga om nationalparker innebär förslaget icke några egentliga sakliga nyheter. Beträffande naturminnen, vilken benämning ersätter den nu brukade beteckningen naturminnesmärken, göres bland annat den viktiga avvikelsen från gällande rätt, att fridlysning kan genomföras även utan sam-

tycke av ägaren till marken och andra som ha rätt till denna. Fridlysningen får följaktligen karaktär av tvångsförfarande. Härigenom vinnes möjlighet till ett mera effektivt skydd än som nuvarande regler medgiva. Fastighetsägarens och annan sakägares rätt tillgodoses genom bestämmelser om skyldighet för kronan att giva skadestånd och i visst fall inlösa fastigheten. Skydd beredes också innehavare av fordran, för vilken en av fridlysning berörd fastighet svarar. Den utvidgning av gällande rätt, som förslaget i nu omförmält hänseende innebär, föranleder principiellt sett ingen anmärkning från lagrådets sida.

Vad därefter angår det nya institutet fridlysning såsom naturpark kan anmärkas, att syftet härmed väsentligen skiljer sig från det syfte, som ligger till grund för lagstiftningen i övrigt. Vid fridlysning såsom naturpark framträder ej naturskyddet såsom det väsentliga, utan detta institut är framför allt betingat av sociala hänsyn. Vad som eftersträvas är ej så mycket att åt kommande släkten bevara områden av säregen naturbeskaffenhet eller en landskapsbild som fastmera att bereda den växande befolkningen i tätbebyggda orter tillgång till områden för idkande av friluftsliv, att skapa fritidsreservat. I likhet med flera remissinstanser anser lagrådet, att det med visst fog kan göras gällande, att fridlysning för detta ändamål icke rätteligen hör hemma i naturskyddslagstiftningen. Det synes dessutom närmast vara storkommunernas sak att ordna denna fråga. Redan nu finnas möjligheter för dessa att skapa fritidsreservat. Med den utformning, som det nya institutet fått i departementsförslaget, synes för övrigt dess praktiska betydelse ej heller bliva särskilt stor, utan förfarandet lärer, såsom departementschefen antytt, huvudsakligen få användning för att säkerställa naturskyddet inom områden, som redan i annan ordning avsatts för fritidsändamål. Vill markägaren ej frivilligt ställa ett område till förfogande, blir nämligen institutets tillämpning beroende av vederbörande kommuns medverkan. Är denna ej intresserad av att avsätta området som fritidsreservat i plan enligt byggnadslagen eller, om avsättning skett, söka fastställelse å planen, lärer fridlysning av området såsom naturpark ej komma till stånd. Lagrådet hyser följaktligen viss tvekan om behovet av den föreslagna lagstiftningen i denna del. Å andra sidan må framhållas, att något egentligt lagtekniskt hinder tydligen ej möter mot att institutet införes i naturskyddslagstiftningen. Detta är ytterst en praktisk lämplighetsfråga. Vissa beröringspunkter mellan ifrågavarande institut och övriga i naturskyddslagen reglerade spörsmål förefinnas otvivelaktigt, såsom departementschefen framhållit. Gränsen mellan vad som utgör naturminne och vad som är att hänföra till naturpark är också svävande. Ett vägande skäl för att bestämmelser rörande naturminnen och naturparker sammanföras i en gemensam lag är framför allt, att de regler, som föreslås angående förfarandet vid meddelande av fridlysning samt rörande därav föranledda ersättnings- och inlösningsfrågor vid de båda instituten, äro överensstämmande. Lagrådet vill därför icke ställa sig principiellt avvisande mot nu berörda del av förslaget. Ej heller det redan anmärkta förhållandet att gränsdragningen mellan de

använda begreppen naturpark och naturminne ej är fullt klar lärer ur de synpunkter, som lagrådet företrädesvis har att beakta, utgöra hinder mot förslagets lagfästande, eftersom reglerna till skydd för markägare och andra rättsägare äro ensartade i de båda fallen.

De särskilda bestämmelserna till skydd för växt- och djurarter, till skydd för landskapsbilden och till skydd mot nedskräpning ävensom övriga stadganden föranleda ej någon principiell erinran från lagrådets sida.

Beträffande de särskilda paragraferna vill lagrådet framhålla följande.

7 §.

Sista stycket innehåller den bestämmelsen, att vad i fråga om ersättning eller lösen avtalats eller uppenbarligen förutsatts skola gälla mellan kronan och sakägare skall gälla jämväl mot den som förvärvat sakägarens rätt i avseende å fastigheten.

Ett stadgande av samma innebörd fanns upptaget i 4 § andra stycket av det förslag till strandlag, varöfver lagrådet förut avgivit yttrande. Detta stycke innehöll emellertid en begränsning av den uppställda regeln, i det att endast den, som »efter det rätten till ersättning uppkom» förvärvat sakägarens rätt i avseende å fastigheten, skulle vara bunden av vad som före förvärvet mellan kronan och sakägaren avtalats eller förutsatts skola gälla.

Ehuru de särskilda skäl, som föranlett de citerade ordens upptagande i förslaget till strandlag, icke hava lika stor betydelse i fråga om ersättning eller lösen enligt förevarande paragraf, synes det önskvärt, att åt strandlagen och naturskyddslagen, vilka i så många andra hänseenden överensstämma, gives enahanda utformning även i nu ifrågavarande fall. Lagrådet hemställer därför, att i sista stycket mellan orden »som» och »förvärvat» måtte inskjutas satsen »efter det rätten till ersättning eller lösen uppkom».

En bestämmelse, likalydande med den som sista stycket innehåller, upptages i 14 § sista stycket. Däremot saknas sådan bestämmelse i 8 och 21 §§. Det är emellertid uppenbart, att den i förstnämnda paragrafer fastslagna regeln bör gälla även i fall överenskommelse mellan kronan och sakägare träffas beträffande ersättning, som avses i något av sistnämnda lagrum. På grund härav förordar lagrådet, att regeln utgår ur 7 och 14 §§ och med den jämkning, som i det föregående föreslagits, flyttas till en särskild paragraf, som lämpligen kan få sin plats efter 35 §.

Om sakägare ej åtnöjes med länsstyrelsens beslut i fråga om ersättning eller inlösning, kan han enligt 29 § få frågan härom prövad av expropriationsdomstolen. Departementschefen framhåller, att om domstolen helt eller delvis bifaller sakägarens talan, ett icke förutsatt medelsbehov uppkommer. Det kunde därför ifrågasättas att för dylika fall medgiva omprövning av fridlysningsbeslutet. Ett sådant förfarande förefölle dock ej tilltalande. Det syntes lämpligast, att sakägarens rätt enligt domstolens dom icke skulle kunna rubbas genom återkallelse av fridlysningsbeslutet. I anslutning till uttalanden av utredningen har departementschefen i detta sammanhang

vidare yttrat följande. Sådana fall som de nu avsedda torde ej bliva ofta förekommande. Merendels torde uppgörelse kunna träffas under hand. Skulle detta ej lyckas, stode möjlighet öppen för länsstyrelsen att hänskjuta frågan om gottgörelse till domstol, innan fridlysning beslutades. Enligt 29 § skulle nämligen frågan om ersättning eller inlösnings kunna underställas expropriationsdomstolen ej blott av sakägare utan även av kronan. Och enligt 8 § skulle länsstyrelsen ha rätt att, då fråga om fridlysning väckts, meddela interimistiskt beslut i avvaktan på ärendets slutliga avgörande. Sådant beslut skulle kunna gälla upp till sex år, och denna tid borde vara mer än tillräcklig för att ett domstolsavgörande skulle kunna hinna ske, innan slutligt beslut i fridlysningsfrågan meddelades.

Med anledning av dessa uttalanden vill lagrådet framhålla, att det icke torde låta sig göra för kronan att, såsom utredningen och departementschefen förutsatt, genom en fastställsetalan vid expropriationsdomstolen få frågan om gottgörelse åt sakägare avgjord redan innan fridlysning beslutats av länsstyrelsen. Bestämmelsen i 29 § sista punkten, att jämväl kronan äger påkalla domstolens prövning av fråga som nu avses, läser icke innebära annat än att, sedan beslut som kan tänkas grunda rätt till ersättning eller inlösen meddelats, även kronan kan taga initiativ till att genom domstolsprövning få avgjort vad verkan beslutet kan medföra i nämnda avseenden. Att domstolens prövning icke bör föregå fridlysningsbeslutet torde framgå redan därav, att den för ersättnings- och inlösningsfrågans bedömande relevanta tidpunkten är den då fridlysningsbeslutet meddelas. Skulle domstolen redan dessförinnan träffa avgörande om ersättnings- och inlösenbelopp, måste domstolens dom helt bygga på anlaganden om framtida förhållanden. Även om i nu avsedda fall skadeuppskattning i förväg ofta skulle med ganska stor tillförlitlighet kunna göras av domstolen, synas ur principiella synpunkter invändningar kunna framställas däremot. Det torde icke utan stöd av direkt lagstadgande vara medgivet att väcka fastställsetalan rörande beloppet av den skadeersättning, som man har att utgiva för den händelse man framdeles skulle finna för gott att vidtaga viss skadeersättningsgrundande handling. Såsom förut sagts kan 29 § i förslaget med den avfattning lagrummet fått icke anses innefatta en sådan rätt för kronan.

Lagrådet kan icke heller finna, att tillräckliga skäl föreligga att tillskapa en dylik rätt i detta fall. Endast i sällsynta undantagsfall torde ersättning eller lösen komma att röra sig om några större belopp. Därest länsstyrelsen, såsom naturligtvis bör ske, låter verkställa en grundlig undersökning angående storleken av de ekonomiska förpliktelser en ifrågasatt fridlysning kan ådraga kronan, därvid i första hand sakkunniga ämbetsmän i länet såsom lantmätare, länsarkitekt och lantbruksingenjör kunna anlitas, torde risken icke vara stor att de belopp, som expropriationsdomstolen sedan kan komma att fastställa, skola innebära icke förutsatta utgifter av någon egentlig betydelse för statsverket.

8 §.

Sådant interimsförbud, som avses i denna paragraf, skall enligt sista punkten i första stycket lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan. Detsamma gäller dels på grund av stadgande i 18 § förbud som meddelats enligt 16 eller 17 § dels sådant förordnande som avses i 21 § första stycket. Beträffande förbud enligt 25 § finnes däremot icke någon motsvarande bestämmelse. Att jämväl sådant beslut bör i detta hänseende följa samma regel torde vara tydligt. Erinras må ock om stadgandet i 17 § andra stycket 1909 års lag om naturminnesmärkens fredande. Till undvikande av tvekan i ifrågavarande hänseende bör enligt lagrådets mening ett uttryckligt stadgande i ämnet meddelas i lagen. Ur lagteknisk synpunkt synes lämpligast att i en ny paragraf efter 35 § upptaga en bestämmelse avseende samtliga i det föregående omförmälda beslut. De särskilda föreskrifterna i 8, 18 och 21 §§ kunna då utgå.

Ersättning, som avses i förevarande paragraf, skall bestämmas att utgå med visst årligt belopp. Enligt sista stycket skall ersättningen, om ej särskilda skäl äro däremot, avräknas å gottgörelse som sedermera må komma att utgå jämlikt 7 §. Det sistnämnda stadgandet har tillkommit på hemställan av kanmarkkollegiet i dess yttrande över naturskyddsutredningens betänkande. Den ersättning, varom här är fråga, avser att täcka den årliga förlust, som tillskyndas ägaren eller annan rättsinnehavare under den tid interimsförbudet gäller, t. ex. ersättning för utebliven skogsavkastning. Vid sådant förhållande synes det knappast riktigt att såsom huvudregel upptaga en bestämmelse om avräkning å det definitiva ersättningsbeloppet. Emellertid kunna omständigheterna vara sådana, att en avräkning framstår såsom motiverad. Lagrådet hemställer därför om sådan ändring av sista stycket, att ersättning enligt denna paragraf må, om skäl äro därtill, avräknas å gottgörelse som sedermera kan komma att utgå jämlikt 7 §.

Slutligen vill lagrådet hänvisa till sitt yttrande vid 7 § angående ny ägares bundenhet av träffat avtal om ersättning.

14 §.

Vid 7 § har lagrådet förordat, att sista stycket i 14 § utgår och ersättes av en ny paragraf med samma innehåll, vilken bör upptagas efter 35 §.

De regler om ersättning och marklösen, vilka förslaget innehåller i förevarande paragrafs andra och tredje stycken, överensstämma i allt väsentligt med dem, som i sagda ämnen givas i 7 § för där avsett fall då fråga är om fridlysning såsom naturminne. Det synes vid sådant förhållande icke vara behöfligt att i avdelningen om naturparker upprepa reglerna, utan det är till fyllest, att hänvisning här lämnas därom att vad i 7 § stadgas om naturminne skall äga motsvarande tillämpning beträffande naturpark. Denna hänvisning kan lämpligen infogas i 15 §. Sker detta, vinnes även den

fördelen, att första stycket i 14 § kommer att bilda en paragraf för sig. Det är nämligen mindre lämpligt, att detta stycke, vilket handlar om vissa betingelser för meddelande av fridlysningsbeslut, på sätt i förslaget skett sammanföres med stadgandena om gottgörelse i anledning av sådant beslut.

I detta sammanhang vill lagrådet ytterligare framhålla följande. Enligt oförmälda ersättningsregler är kronan — under förutsättning att fridlysning av område såsom naturpark medför sådana inskränkningar i rätten att bebygga området, att ägaren kan nyttja det allenast på sätt som står i uppenbart missförhållande till dess tidigare värde eller avsevärt men eljest tillskyndas honom — pliktig att giva honom ersättning för den skada han härigenom lider. För att sådan fridlysning må äga rum, uppställer förslaget såsom villkor antingen att ägaren till området samtycker till fridlysningen eller ock att området blivit i fastställd plan enligt byggnadslagen avsatt för det med fridlysningen avsedda ändamålet. Redan fastställelse av plan enligt byggnadslagen kan emellertid medföra betydande inskränkningar i ägarens rätt att till bebyggelse nyttja ett område, som ingår i planen. Dessa inskränkningar kunna vara av sådan beskaffenhet, att kommunen blir skyldig att på ägarens begäran inlösa området. De kunna i andra fall medföra, att kommunen måste giva ägaren skadestånd. Härutinnan är särskilt att märka 21, 22, 48 och 104 §§ byggnadslagen.

Förslagets regler om inlösnings- och ersättningsplikt för kronan ha i vad de avse skadestånd på grund av inskränkningar i rätten att bebygga område väsentligen utformats efter förebild av oförmälda bestämmelser i byggnadslagen men gå längre än dessa i fråga om annat men. I den mån de båda lagarna sålunda täcka varandra uppkommer spörsmål huruvida markägaren har frihet att efter eget skön vända sig mot kronan eller vederbörande kommun med sitt anspråk. Denna fråga synes ej ha berörts under förarbetena till förslaget. En jämförelse av ersättningsreglerna med villkoren för fridlysningsbeslut giver emellertid närmast vid handen, att naturskyddslagens bestämmelser äro subsidiära i förhållande till byggnadslagens. Såsom i det föregående anförts får nämligen fridlysning av visst område såsom naturpark icke utan samtycke av ägaren ske, med mindre området redan blivit i fastställd plan enligt byggnadslagen avsatt för det med fridlysningen avsedda ändamålet. Avsättes emellertid ett område i en generalplan eller stadsplan med vissa inskränkningar i fråga om bebyggelse, medför fastställelse av planen förbud mot bebyggelse i strid mot planen, så länge fastställelsen består. Under sådana förhållanden kan ju fridlysningen icke anses ha förorsakat ägaren någon skada, därest den inskränkning i rätten att bebygga området, som sagda åtgärd medför, ej går längre än vad som följt av planens fastställande. I den mån fridlysningen icke medför större inskränkningar än tidigare förefinnas, blir kronan följaktligen ej ansvarig. Den ståndpunkt, som förslaget sålunda måste anses intaga till nu ifrågasvarande spörsmål, kan jämväl anses motiverad av sakliga skäl. Lagrådet har därför intet att erinra härutinnan.

18 §.

Lagrådet åberopar i fråga om denna paragraf vad som anförts vid 8 §.

21 §.

Vidkommande detta stadgande hänvisas till lagrådets yttrande vid 7 och 8 §§.

25 §.

Lagrådet hänvisar i fråga om denna paragraf till vad som anförts vid 8 §.

28 §.

I denna paragraf stadgas, att länsstyrelsen äger förelägga den som vill göra anspråk på ersättning eller fordra inlösen av fastighet att inom viss tid, minst två månader, göra anmälan därom hos länsstyrelsen, vid påföljd att han eljest skall hava förlorat sin talan. Om man icke tagit del av motiven, ligger det nära till hands att tolka denna bestämmelse så, att den är avsedd att tillämpas först sedan länsstyrelsen meddelat fridlysnings- eller annat beslut, som kan grunda anspråk på ersättning eller inlösen. Av remissprotokollet framgår emellertid, att stadgandet avser, att länsstyrelsen skall kunna före beslutets fattande få kännedom om huruvida sakägare gör anspråk på gottgörelse och, där så är fallet, omfattningen av hans anspråk. Detta sammanhänger med att beslut, som kan medföra ersättnings- eller inlösningsskyldighet, icke skall få meddelas utan att länsstyrelsen förvissat sig om att medel till betalning av ersättningen eller lösesumman finnas tillgängliga. Med hänsyn till det nu sagda synes ett förtydligande av förevarande stadgande vara erforderligt. Detta skulle lämpligen kunna ske så, att som förutsättning för länsstyrelsens befogenhet att meddela föreläggande angäves, att fråga väckts om åtgärd enligt denna lag.

29 §.

Lagrådet hänvisar till sitt yttrande vid 7 §.

30 §.

Denna paragraf är i huvudsakliga delar likalydande med 5 § i det förslag till strandlag, varöver lagrådet förut avgivit yttrande. Vid sistnämnda bestämmelse har lagrådet framställt anmärkningar i vissa hänseenden. Nu ifrågavarande stadgande föranleder liknande anmärkningar.

I första stycket åsyftas tydligen ersättning, som tillkommer fastighetsägaren. Den hänvisning, som i lagtexten göres till 7, 8, 14 och 21 §§, avser emellertid ej allenast sådan ersättning utan jämväl ersättningar till vissa nyttjanderättshavare och andra sakägare. Hänvisningen är således alltför vittgående. Även om missförstånd angående stadgandets rätta innebörd väl knappast kan tänkas uppkomma, synes likväl rättelse böra ske genom inskjutande av orden »fastighetsägaren tillkommande» framför »ersättning».

Vid 5 § strandlagen har lagrådet vidare erinrat, att rätten att förfoga över

ersättning, som vid expropriation eller därmed likartat förfarande utgår vid inlösen av mark eller för skada eller intrång å mark, i vissa fall icke är fri. Sålunda ankommer det, när fråga är om mark som tillhör fideikommiss, å Kungl. Maj:t att förordna huru med ersättningen skall förfaras. Ersättning för mark, som ingår i häradsallmänning eller annan samfällighet, vilken enligt vad därom är stadgat skall bibehållas oförminskad, får ej heller av delägarna disponeras efter gottfinnande utan skall användas eller fonderas för verkställande av grundförbättringar eller för inköp av mark eller för annat dylikt ändamål. Närmare föreskrifter härom skola för varje fall på framställning av samfällighetens styrelse meddelas enligt nu gällande lagar av Kungl. Maj:t samt enligt de förslag till nya lagar, som i proposition nr 15 förelagts innevarande års riksdag, av länsstyrelsen.

Tydligt är att vad sålunda stadgats äger giltighet, även om den tillämpliga expropriationsförfattningen icke innehåller bestämmelse huru man vid expropriationen skall förfara med ersättning av förutnämnd beskaffenhet. I flera dylika lagar, såsom i 57 § sista stycket expropriationslagen, 9 kap. 55 § vattenlagen och 14 § fjärde stycket ensittarlagen, givas emellertid mer eller mindre fullständiga föreskrifter i ämnet. På grund av hänvisning till expropriationslagen bliva sagda lags bestämmelser tillämpliga även i vissa andra fall. Så torde vara förhållandet med ersättningar enligt byggnadslagen. (Se 137 § första stycket sistnämnda lag.) Nu åsyftade föreskrifter ha väsentligen den innebörden, att ersättningen skall nedsättas hos länsstyrelsen och av denna innehållas till dess förordnande meddelats, huru därmed skall förfaras.

Även i nu ifrågavarande förslag har viss hänvisning i berörda avseende skett till expropriationslagen. Av förevarande paragraf framgår nämligen, att därest engångsersättning enligt där meddelade bestämmelser nedsatts hos länsstyrelsen, om utbetalande av nedsatt belopp skall gälla vad i 57 § sista stycket expropriationslagen är stadgat. En motsvarande föreskrift gives i 31 § i förslaget beträffande lösen för fastighet. Av dessa bestämmelser följer alltså, att om beträffande fastighet, som hör till fideikommiss, överskott uppstår efter det inteckningshavare och med dem jämställda rättsägare blivit förnöjda, överskottet skall innehållas till dess Konungen förordnat huru därmed skall förfaras. Däremot saknas motsvarande föreskrift icke blott beträffande det i expropriationslagen ej omnämnda fallet, då fastigheten ingår i häradsallmänning eller liknande samfällighet, utan jämväl beträffande det ojämförligt vanligaste fallet, nämligen då värdeminskning i fråga om en fideikommissfastighet ej är av den storlek, att den kan antagas inverka på förut omförmälda fordringshavares rätt, och ersättning, som sägs i 30 §, följaktligen icke skall fördelas utan helt tillkommer fideikommisset. Detta är tydligen mindre följdriktigt. Anses förslaget av nu anförda skäl höra kompletteras, kan detta förslagsvis ske på det sättet att en ny paragraf upptages efter 31 §. Såsom lagrådet förordnat vid 5 § strandlagen kan däri lämpligen föreskrivas, att därest fastigheten innehaves såsom fideikommiss eller ingår i häradsallmänning eller annan samfällighet, som enligt vad

därom är stadgat skall bibehållas oförminskad, den fastighetsägaren tillkommande ersättningen skall, ändå att nedsättning enligt vad förut är sagt icke skall ske, hållas inne till dess förordnande meddelats huru därmed skall förfaras. Det synes emellertid vara till fyllest, att erinran i detta ämne göres i de tillämpningsföreskrifter, som Konungen äger utfärda.

31 §.

Beträffande detta stadgande hänvisas till vad lagrådet anfört vid 30 §.

**Förslaget till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917
(nr 189) om expropriation.**

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.

Ur protokollet:
Olle Lundberg.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 4 april 1952.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Norup, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets den 3 april 1952 avgivna utlåtande över de den 22 februari 1952 till lagrådet remitterade förslagen till

- 1) *naturskyddslag*; och
- 2) *lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation.*

Efter redogörelse för lagrådets utlåtande anför föredraganden följande.

Vid remissen till lagrådet framhöll jag i samband med behandlingen av 7 § i förslaget till naturskyddslag att beslut om fridlysning som kunde medföra ersättnings- eller inlösningsskyldighet icke borde meddelas utan att länsstyrelsen förvässat sig om att medel till betalning av ersättningen eller lösesumman funnes tillgängliga. I anslutning därtill berörde jag spörsmålet om hur underlag för bedömning av medelsbehovet skulle kunna erhållas. Därvid hänvisade jag bl. a. till det i 29 § upptagna stadgandet om rätt för kronan att hos expropriationsdomstolen påkalla prövning i vad mån ersättning skulle utgå eller inlösning ske. Jag tillade att nämnda stadgande gäve länsstyrelsen möjlighet att hänskjuta frågan om gottgörelse till domstolen innan fridlysning beslutades.

Mot detta mitt uttalande har lagrådet anmärkt, att stadgandets avfattning icke tilläte en sådan tolkning. Det vore icke medgivet att utan stöd av uttryckliga bestämmelser väcka fastställsetalan angående beloppet av den skadeersättning man skulle vara skyldig att utgiva, därest man framdeles funne för gott att företaga en skadeersättningsgrundande handling.

Lagrådets erinran torde vara befogad. Fråga uppkommer därför, huruvida lagförslaget bör kompletteras med bestämmelser om rätt till sådan förhandsprövning, varom nu är fråga. Lagrådet har icke ansett erforderligt att så sker. Ur synpunkten att garantier böra finnas för att de nya ersättningsreglerna ej komma att medföra alltför vittgående statsfinansiella konsekvenser är det dock tydligen önskvärt att möjlighet finnes till förhands-

prövning vid domstol. Å andra sidan har man att laga hänsyn till att vår lagstiftning i allmänhet icke medger förande av fastställsetalan av nu åsyftad beskaffenhet. Helt okänd i svensk rätt är dock icke en sådan talan. I mål enligt vattenlagen rörande tillstånd till visst företag prövar domstolen på grundval av ansökningen, vilka skador som kunna beräknas uppkomma till följd av företaget, samt fastställer, om tillstånd gives, vilken ersättning som skall utgå för dessa skador. Det ankommer sedan på sökandens bedömande, huruvida han vill begagna sig av tillståndet eller ej. Om tillståndet ej tages i anspråk inom viss tid, är det dock i allmänhet förfallet. Enligt min mening bör något principiellt hinder ej föreligga att tillämpa en liknande ordning på nu förevarande område. Ej heller från praktisk synpunkt torde några avgörande betänkligheter behöva möta mot att tillåta att frågor om gottgörelse på grund av fridlysning enligt naturskyddslagen få hänskjutas till domstol redan innan det blivit avgjort, huruvida fridlysning skall komma till stånd. Såsom lagrådet antytt torde vid dylik fridlysning skadeuppskattning i förväg ofta kunna göras med ganska stor tillförlitlighet. Ett oeftergivligt villkor härför är dock att domstolen har tillgång till fullständiga uppgifter om, vilka fridlysningsbestämmelser som avses skola gälla, och att någon ändring i detta avseende icke får ske sedan domstolen meddelat sin dom. En annan förutsättning är att tidpunkten för den ifrågasatta fridlysningsens ikraftträdande kan med viss grad av säkerhet beräknas samt att den ej får ligga alltför långt från domen. Angelägenheten härav framträder särskilt när det är fråga om gottgörelse för inskränkning i bebyggelserätt. I sådant fall skall ju jämförelse ske mellan markens värde före och efter fridlysningsen. Nu angivna synpunkter böra tydligen beaktas vid utformningen av bestämmelserna i ämnet.

På grund av det anförda förordar jag att till 29 § fogas ett andra stycke av innehåll att kronan, då fråga väckts om fridlysning jämlikt 5 eller 12 §, må vid expropriationsdomstolen väcka talan mot sakägare om fastställande av de villkor, som vid fridlysning skola gälla beträffande ersättning eller inlösen, men att för den händelse beslut om fridlysning av det innehåll, som förutsatts vid expropriationsdomstolen, ej kommer till stånd inom ett år från det målet avgjorts genom lagakraftätagande dom, domen ej längre skall vara bindande för parterna.

I samband därmed torde det remitterade förslagets regel om befogenhet för kronan att hos expropriationsdomstolen påkalla prövning av ersättnings- och inlösningsfrågor böra utgå. Behovet av att definitivt kunna bringa dylika frågor ur världen inom rimlig tid måste anses tillräckligt tillgodosett genom den preklusionsfrist som stadgats för sakägares rätt att föra klandertalan mot länsstyrelsens beslut.

Jag anser mig icke böra motsätta mig lagrådets hemställan vid 7 § att regeln om verkan av överenskommelse rörande ersättning eller lösen när sakägarens rätt med avseende å fastigheten övertages av annan skall ändras så, att den nye sakägaren blir bunden av överenskommelsen allenast under förutsättning att övertagandet skett efter det rätten till ersättning uppkom.

Jag är ock ense med lagrådet om att ifrågavarande regel bör äga tillämpning även i de fall som avses i 8 och 21 §§ och att den därför lämpligen bör erhålla en mera fristående placering. För min del förordar jag, att den upptages som ett andra stycke i 28 §. I samband därmed bör sista stycket i 14 § utgå.

Likaså delar jag lagrådets mening att sådant förbud mot uppsättande av skyltar m. m. som omförmäles i 25 § bör lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan. Såsom lagrådet anmärkt torde det också vara lämpligt att samtliga regler om omedelbar verkställighet sammanföras och upptagas i en särskild paragraf efter 35 §.

Jag kan även godtaga förslaget om en jämkning av avräkningsregeln i 8 § sista stycket. Huvudsaken är enligt min mening att möjlighet finnes till avräkning i sådana fall då följderna eljest skulle bli, att dubbelbetalning utginge.

Lagrådets förslag att andra och tredje styckena i 14 § skola utgå och att i stället i 15 § skall göras hänvisning jämväl till 7 § torde böra genomföras.

Även lagrådets önskemål om vissa förtydliganden i 28 § och 30 § första stycket böra iakttagas.

Vad lagrådet i övrigt anfört vid 30 § torde få beaktas vid utfärdandet av de tillämpningsföreskrifter som förutsatts skola meddelas i administrativ ordning.

Förutom de ändringar som redan berörts torde vissa redaktionella jämkningar böra vidtagas i förslagen.

Härefter hemställer föredraganden att de ifrågavarande lagförslagen måtte, efter jämkning i enlighet med det anförda, genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Nils Grass.